

Zagadnienia Doradztwa Rolniczego

KWARTALNIK

4' 08⁽⁵⁵⁾

**CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W POZNANIU**

Wydawca:

Centrum Doradztwa Rolniczego
Oddział w Poznaniu
61-659 Poznań, ul. Winogrody 63
tel.: 061 823 20 81, 061 820-19-71, fax: 061 820-19-71
e-mail: a.keszycka@cdr.gov.pl
www.cdr.gov.pl

Rada Programowa:

Edward Arseniuk, Marek Kłodziński, Andrzej Kowalski,
Jędrzej Krupiński, Seweryn Kukuła, Aleksander Lewczuk,
Antoni Mickiewicz, Walenty Poczta, Stefan Pruszyński,
Izabela Sikorska-Wolak, Aleksander Szeptycki, Bogdan M. Wawrzyniak

Zespół Redakcyjny:

A. P. Wiatrak (redaktor naczelny),
E. K. Chyłek, R. Jaworski, W. Kujawiński,
E. Matuszak, R. Sass, A. Swulińska-Katulska, S. Zawisza,
A. Kęszycka (sekretarz redakcji)

Projekt graf., skład komputerowy:

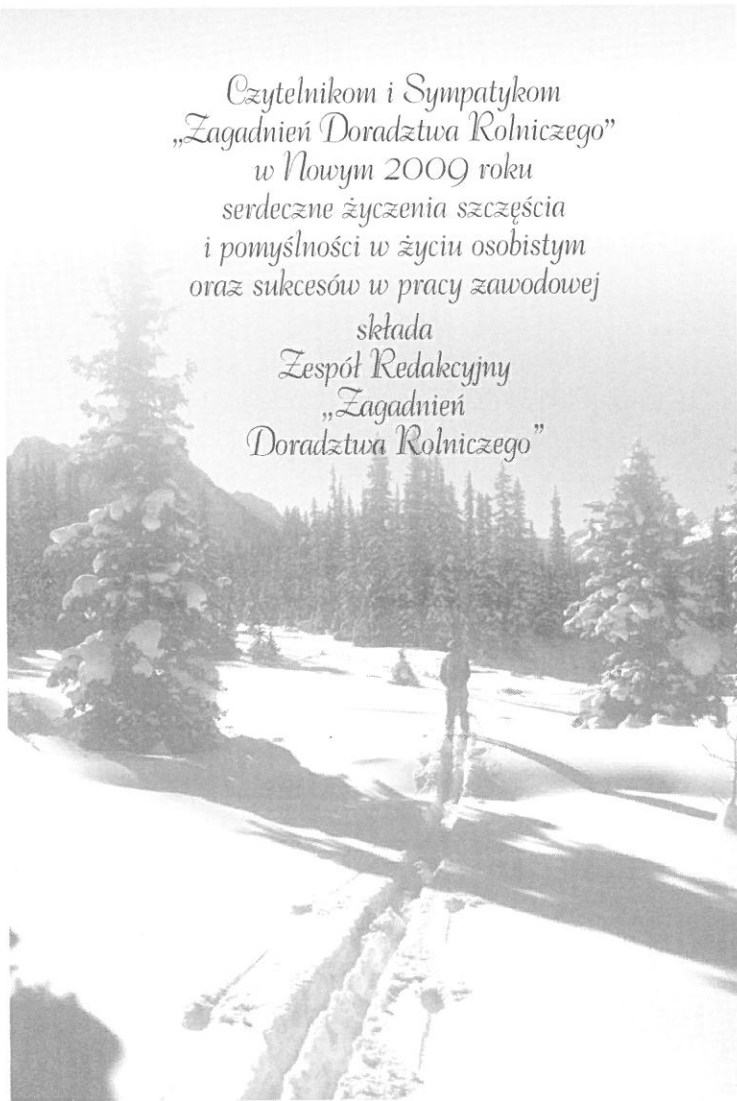
Alicja Zygmankowska

© Copyright by Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Poznaniu 2008

Druk:

Centrum Doradztwa Rolniczego
Oddział w Poznaniu
Zlecenie nr 2/2009, nakład 800 egz.

Czytelnikom i Sympatykom
„Zagadnień Doradztwa Rolniczego”
w Nowym 2009 roku
serdeczne życzenia szczęścia
i pomyślności w życiu osobistym
oraz sukcesów w pracy zawodowej
składa
Zespół Redakcyjny
„Zagadnień
Doradztwa Rolniczego”

SPIS TREŚCI**ARTYKUŁY**

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: Metody pomiaru potencjału produkcyjnego gospodarstw rolniczych przydatne w pracy doradczej w opinii doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego	7
JÓZEF KANIA: Razem możemy więcej, czyli jak wspólnie działać w grupach producentów rolnych	16
KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR: Szkolenie kandydatów na doradców rolnośrodowiskowych w opinii uczestników.....	29
WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI: Istota działalności informacyjnej Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego	41

INFORMACJE

TOMASZ KONDRASZUK: Rolniczy kalendarz rachunkowy jako element systemu zarządzania wiedzą w gospodarstwie wiejskim	53
PAWEŁ BRYŁA: Reforma systemu regulacji rynków rolnych z perspektywy Francji...	66
WOJCIECH MÓL: Spółdzielczość socjalna – sposobem na przeciwdziałanie bierności zawodowej osób niepełnosprawnych	78
NOWOŚCI WYDAWNICZE	85
ROCZNY SPIS TREŚCI 2008	86

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: Methods of farm productive potentialihihui measurement useful in the agricultural advisory work in the opinion of the Kujawsko-Pomorskie Agricultural Advisory Centre Officers	7
JÓZEF KANIA: Together we can do more: how to cooperate in agricultural producer groups	16
KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR: Courses for the agricultural and environmental advisors in the participants' opinion	29
WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI: The nature of information activity of province agricultural advisory service centres	41

INFORMATIONS

TOMASZ KONDRASZUK: The agricultural account diary as an element of the knowledge management system on farm	53
PAWEŁ BRYŁA: The reform of agricultural market regulation systems from the perspective of France	66
WOJCIECH MÓL: The social cooperative movement the manner on the counteraction of professional passiveness of handicapped persons	78
PUBLISHING NEWS	85
ANNUAL TABLE OF CONTENTS 2008	89

ARTYKUŁY

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy
w Bydgoszczy
e-mail: orjol@utp.edu.pl

METODY POMIARU POTENCJAŁU PRODUKCYJNEGO GOSPODARSTW ROLNICZYCH PRZYDATNE W PRACY DORADCZEJ W OPINII DORADCÓW KUJAWSKO-POMORSKIEGO OŚRODKA DORADZTWA ROLNICZEGO

1. Wstęp

Gospodarstwo rolnicze stanowi zorganizowany zespół czynników (sił wytwórczych) koniecznych do wytwarzania produktów rolniczych [Manteuffel 1979]. Gospodarstwo rolnicze składa się więc z określonego obszaru użytków rolnych, na których człowiek, wykorzystując je jako środek produkcji oraz posługując się innymi środkami produkcji (środkami pracy i przedmiotami pracy), wytwarza artykuły rolne. Ilość wytworzonych produktów zależy w decydujący sposób od ilości i rodzaju zastosowanych czynników produkcji [Manteuffel 1984].

Potencjał gospodarstwa jest pojęciem szerokim. W literaturze często spotyka się synonimy tego pojęcia: możliwości produkcyjne, zdolność produkcyjna, siła ekonomiczna, wielkość gospodarstwa. Potencjał produkcyjny jest pojęciem trudnym do jednoznacznego zdefiniowania. Między czynnikami produkcji stanowiącymi potencjał istnieje bowiem ścisły związek. Chcąc zmienić potencjał produkcyjny należy też zmienić ilość i (lub) jakość poszczególnych czynników produkcji [Rychlik, Kosieradzki 1981]. Czynniki produkcji są zarówno komplementarne jak i substytucyjne. Nie ma jednak pełnej komplementarności. Substytucja również nie jest absolutna (całkowita), ponieważ warunkiem procesu produkcji są wszystkie czynniki. Powoduje to trudności w ich agregacji. Próba wyrażenia czynników produkcji łącznie wymaga sprowadzenia ich wartości do wspólnego miernika.

Już określenie takich czynników jak ziemia, praca czy kapitał jako oddzielnych elementów potencjału nie jest łatwe. Jeszcze trudniejsza jest ich łączna ocena [Kowalski 1996].

W pracy doradczej często istnieje potrzeba oceny potencjału analizowanego gospodarstwa. Od ukształtowanego potencjału gospodarstwa zależą bowiem jego możliwości produkcyjne i dochodowe. Jest wiele metod służących do oceny potencjału gospodarstw rolniczych. Różnią się stopniem skomplikowania i precyzją pomiaru. Wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym zmieniała się ich przydatność. Do mierzenia wielkości gospodarstw używa się różnych miar: prostych opartych na jednym czynniku produkcji i bardziej złożonych.

Prostymi miarami stosowanymi do charakteryzowania wielkości gospodarstwa są [Wojtaszek 1970, Manteuffel 1979, Steinhauser i in. 1989, Kowalczyk 2000]:

- wartość wszystkich zasobów wykorzystanych w ciągu roku w gospodarstwie jak: wartość ziemi, wartość pracy i środków trwałych oraz roczna suma nakładów środków obrotowych,
- powierzchnia użytków rolnych w hektarach fizycznych,
- powierzchnia użytków rolnych w hektarach przeliczeniowych,
- wartość zainwestowanych środków produkcji,
- wielkość poniesionych nakładów pracy,
- wielkość ujednoliconych nakładów pracy (*Productive Man Work Units* – suma pracy ludzkiej i pracy zastępowanej maszynami),
- suma nakładów gospodarczych i dochodu brutto,
- wielkość przychodu gospodarstwa (*Betriebseinkommen*),
- wielkość uzyskiwanego dochodu brutto (*Rohertrag*),
- wielkość produkcji końcowej.

Potencjał gospodarstw specjalistycznych mierzono ilością posiadanych środków produkcji typowych dla określonego kierunku specjalizacji, np. wielkość gospodarstwa hodowlanego liczbą: krów, kłaczy, macior, niosek. Miarą wielkości gospodarstw sadowniczych była liczba drzew owocowych, a w gospodarstwach szklarniowych powierzchnia szklarni lub inspektów i belgijek. Do porównań międzynarodowych używany bywał miernik jakim była liczebność stałej załogi [Manteuffel 1979].

Spśród złożonych metod pomiaru potencjału gospodarstw rolniczych wymienić należy: typ produkcyjny opracowany przez Manteuffla, sposób oceny potencjału zaproponowany przez Rychlika, metodę Urbana, wielkość ekonomiczną wyrażoną w ESU [Manteuffel 1979, Rychlik, Kosieradzki 1981, Urban 1982, Zięta 1997, Józwiak i in. 1998].

2. Cel pracy, metody badawcze, materiał źródłowy

Celem opracowania była ocena przydatności w pracy doradczej proponowanych przez ekonomistów metod pomiaru potencjału w opinii kadry doradczej Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego (K-PODR). Doradztwo rolnicze pełni rolę łącznika pomiędzy nauką a praktyką [Matuszak 1994, Krasowicz 2002]. Jako takie korzystać więc musi z dorobku wielu dyscyplin wiedzy. W warunkach gospodarki rynkowej nauki ekonomiczne zajmują wśród nich ważne miejsce.

W badaniach wzięło udział 205 doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego: 57 specjalistów zakładowych z Ośrodka Centralnego (Minikowo) i Oddziałów w Przysieku i Zarzeczewie, 148 doradców terenowych zatrudnionych w 19 Powiatowych Zespołach Doradztwa Rolniczego. Doradców objęto badaniami ankietowymi wykorzystując wcześniej przygotowany kwestionariusz ankiety.

Spośród licznych koncepcji metod mierzenia potencjału w opracowaniu uwzględniono następujące miary proste: powierzchnię użytków rolnych, aktywa, wartość środków trwałych ogółem, majątek obrotowy ogółem, liczebność stałej załogi, wielkość poniesionych nakładów pracy oraz złożone miary potencjału: typ produkcyjny opracowany przez Manteuffla, sposób oceny potencjału według Rychlika, wielkość ekonomiczną wyrażoną w ESU.

3. Przydatność różnych metod pomiaru potencjału w pracy doradczej w opinii doradców K-PODR

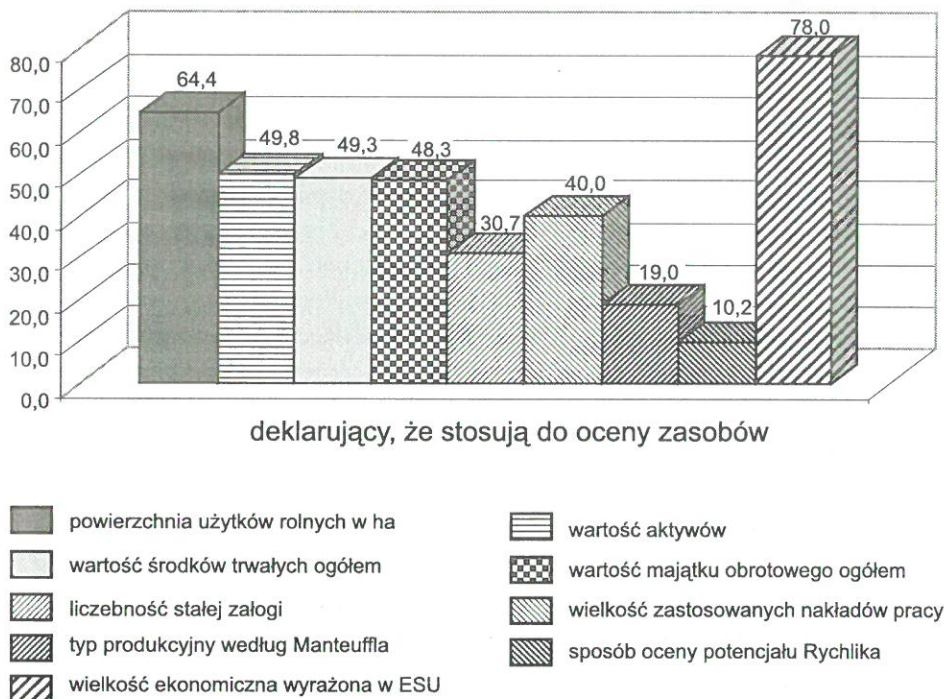
W opinii doradców K-PODR, w ich pracy stosowane są różne metody pomiaru potencjału gospodarstw rolniczych przydatne do określania zdolności produkcyjnych i dochodowych (rysunek 1).

W Polsce miarą dotychczas najczęściej stosowaną był obszar użytków rolnych. Zaletą tej miary jest łatwość jej ustalenia, oraz względnie duża współzmiennosc z uzyskiwanymi rezultatami [Kowalczyk 2000]. Powierzchnia użytków rolnych jest miarą potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych stosowaną przez 64,4 % doradców K-PODR. Spośród 205 badanych doradców, 132 deklarowało, że korzysta z tego sposobu pomiaru potencjału. Doradcy K-PODR korzystają z tej miary przy ustaleniu struktury upraw, określeniu powierzchni paszowej i wielkości produkcji roślinnej. Tak zmierzony potencjał gospodarstwa pozwala, ich zdaniem, na zaplanowanie obsady zwierząt oraz ustalenie możliwości zagospodarowania nawozów naturalnych. W powiązaniu z klasami gleb i warunkami klimatycznymi, analizowana miara potencjału, umożliwia ustalenie produktywności użytków rolnych. Opierając się na niej można ocenić wykorzystanie sprzętu rol-

niczego. Pozwala na ustalenie skali pomocy finansowej w ramach PROW, określana jest przy korzystaniu z kredytów preferencyjnych. Powierzchnia użytków rolnych w powiązaniu ze strukturą upraw stanowi podstawę obliczenia wielkości ekonomicznej gospodarstwa (ESU). Ilość hektarów użytków rolnych, zdaniem respondentów, jest najprostszą miarą określającą zdolności produkcyjne i dochodowe gospodarstw. Przy jej pomocy, w opinii badanych doradców, można ocenić możliwości dalszego rozwoju.

Rysunek 1

Analizowane miary potencjału stosowane przez doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego

deklarujący, że stosują do oceny zasobów

	powierzchnia użytków rolnych w ha		wartość aktywów
	wartość środków trwałych ogółem		wartość majątku obrotowego ogółem
	liczebność stałej załogi		wielkość zastosowanych nakładów pracy
	typ produkcyjny według Manteuffla		sposób oceny potencjału Rychlika
	wielkość ekonomiczna wyrażona w ESU		

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Pośród doradców deklarujących, że wykorzystują powierzchnię użytków rolnych do oceny potencjału produkcyjnego gospodarstw, miara ta najchętniej była używana przez osoby badane z dużym doświadczeniem zawodowym, o najdłuższym stażu pracy (53,8%), najmniej przez doradców z krótkim stażem pracy (21,2%).

Metodą pomiaru potencjału produkcyjnego może być wartość jego majątku (aktywów) [Kowalczyk 2000]. Nieco mniej, bo 102 spośród 205 doradców K-PODR (49,8%), deklarowało, że w swojej pracy zawodowej korzysta z wartości aktywów do oceny potencjału produkcyjnego gospodarstw. Zdaniem responden-

tów wartość aktywów jest odzwierciedleniem „kondycji gospodarstwa”, jest ściśle związana z wielkością produkcji i dochodem gospodarstw. Miara ta jest przydatna, zdaniem badanych, do oceny możliwości inwestowania w gospodarstwie z udziałem kredytu preferencyjnego, do oceny zdolności kredytowej, a także ustalenia możliwości zmian organizacji produkcji. Wyliczana jest w gospodarstwach prowadzących rachunkowość przy sporządzaniu raportów dla banku. Przy jej pomocy badani doradcy dokonują wyliczenia wartości kapitału własnego gospodarstw. Aktywa są używane przez doradców K-PODR do oceny możliwości inwestycyjnych i rozwojowych gospodarstw.

Wartość aktywów do pomiaru potencjału produkcyjnego gospodarstw była częściej używana przez doradców z dużym doświadczeniem zawodowym, o stażu pracy powyżej 15 lat (58,8%). Najmniej posiłkowali się nią doradcy o najkrótszym stażu pracy (18,6%).

Posługiwanie się wartością środków trwałych ogółem jako miarą potencjału produkcyjnego jest niezwykle rzadkie. Pojęcie środków trwałych utożsamiane jest z wartością trwałego majątku rzeczowego włącznie z ziemią lub nawet bez jej uwzględniania [Kowalczyk 2000]. Pomiaru zasobów gospodarstw wartością środków trwałych dokonywało 49,3% doradców K-PODR. Taki sposób określenia potencjału, zdaniem respondentów, jest przydatny przy podejmowaniu decyzji produkcyjno-finansowych. Wartość środków trwałych, w opinii badanych, charakteryzuje zdolności produkcyjne gospodarstwa. Obliczana jest w związku z ubieganiem się o kredyty preferencyjne. Charakteryzuje możliwości inwestycyjne gospodarstwa. Ustalana jest do oceny poziomu wyposażenia gospodarstwa w maszyny i urządzenia. Określając ją, badani doradcy sprawdzają, czy w gospodarstwie istnieje potrzeba nakładów modernizacyjnych i inwestycyjnych. Stosowana bywa także do obliczenia wielkości inwestycji odtworzeniowych. Obliczając ją można dokonać oceny struktury aktywów. Badani doradcy ustalają wartość aktywów w sprawozdaniach przygotowywanych dla banków.

Tak ustalonym pomiarem potencjału posługiwało się najwięcej respondentów z dużym doświadczeniem zawodowym, z długim stażem w pracy doradczej (61,4%), najmniej, natomiast ze średnim (17,8%). Wartość środków trwałych do oceny potencjału była stosowana przez 20,8% doradców K-PODR z krótkim stażem.

Wartość majątku obrotowego jest dobrą miarą potencjału produkcyjnego w krótkim czasie (jednego roku), przy niewielkim korzystaniu w gospodarstwie z finansowania zewnętrznego. Współzmiennosc z produkcją wynika stąd, iż skala produkcji skorelowana jest z wartością majątku obrotowego [Kowalczyk 2000]. Majątek obrotowy jest użyteczny do pomiaru potencjału produkcyjnego gospodarstw według 99 doradców (48,3% respondentów).

Majątek obrotowy według respondentów jest „pieniądem pracującym”. Od wartości majątku obrotowego najbardziej zależy dochód gospodarstwa.

Zdaniem badanych jest to dobra miara do oceny zdolności dochodowych gospodarstwa w najbliższym czasie. Majątek obrotowy pokazuje bowiem jak „silne” gospodarstwo jest w danej chwili, ile może wziąć kredytu krótkoterminowego, który będzie mogło spłacić w terminie do 12 miesięcy. Na jego podstawie można ustalić ewentualne źródła dopływu gotówki w gospodarstwie. Ten sposób pomiaru potencjału wykorzystywany jest przez badanych do oceny zdolności kredytowej gospodarstwa.

Pomiaru potencjału gospodarstwa wartością majątku obrotowego dokonywało najwięcej respondentów z dużym doświadczeniem zawodowym, o długim stażu pracy (60,6%). Najmniej korzystało z przedstawionego sposobu określania możliwości produkcyjnych osób badanych z krótkim stażem pracy, o najmniejszym doświadczeniu w pracy doradczej (18,2%). Miara ta stosowana była przez 21,2% doradców K-PODR ze średnim stażem.

Liczebność stałej załogi była w niewielkim stopniu wykorzystywana przez poszczególnych doradców do mierzenia potencjału. Posługiwało się nią do oceny zasobów gospodarstw zaledwie 63 respondentów (30,7 % doradców K-PODR). Tak zmierzony potencjał gospodarstwa pozwala, zdaniem osób badanych, na określenie zasobów pracy, tzw. „rąk do pracy”. Umożliwia dokonanie bilansu siły roboczej. Takie ujęcie zasobów używane jest przez badanych doradców w celu określenia możliwości produkcyjnych dla gospodarstw w sytuacji niedoboru siły roboczej.

Przedstawiony wyżej sposób pomiaru potencjału stosowało w pracy doradczej, podobnie jak poprzednie, najwięcej osób badanych z długim stażem pracy o dużym doświadczeniu zawodowym (65,1%), 23,8% respondentów ze średnim stażem pracy i najmniej doradców ze stażem pracy do 5 lat (11,1%).

Poniesione nakłady pracy są miarą potencjału produkcyjnego gospodarstw, z której korzystało w pracy doradczej 40,0 % badanych. W opinii respondentów, poniesione nakłady pracy mają znaczący wpływ na zdolności produkcyjne i wyniki finansowe gospodarstw. Poniesione nakłady pracy mają również istotne znaczenie przy mniejszej mechanizacji oraz przy uprawie np. warzyw. Wskazują one na intensywność produkcji. Wyliczane są w celu określenia zapotrzebowania na pracę, a także umożliwiają ocenę efektywności pracy.

Oceny potencjału produkcyjnego gospodarstw wielkością zastosowanych nakładów pracy dokonywało najwięcej, bo blisko 66%, respondentów o najdłuższym stażu pracy. Z miary tej korzystało nieco ponad 17% doradców ze średnim i krótkim stażem pracy.

Metodę obliczania typów produkcyjnych gospodarstw według Manteuffla deklarowało, że używa w pracy doradczej niewielu, bo zaledwie 39 respondentów (19,0 % badanych doradców K-PODR). Zdaniem respondentów: obszar, jakość gleb i rodzaj użytków rolnych ma wpływ na wybór określonego kierunku pro-

dukcji. Tak obliczony potencjał może stanowić podstawę w planowaniu zakupu maszyn rolniczych, wielkości budowy budynku inwentarskiego, w zaplanowaniu wielkości stada w gospodarstwie, określeniu mocy potrzebnego ciągnika. Spośród doradców stosujących typ produkcyjny Manteuffla do oceny możliwości produkcyjnych gospodarstw, miarę tą używało 71,8% doradców o najdłuższym stażu pracy, najmniej, bo 7,7%, doradców ze średnim stażem i 20,5% doradców o stażu pracy do 5 lat.

Sposobem oceny potencjału zaproponowanym przez Rychlika posługiwało się najmniej, bo zaledwie 21 doradców K-PODR (10,2% badanych). Metodę Rychlika wykorzystywano w gospodarstwach, w których są różne rodzaje produkcji: nisko i wysokonakładowe – np. żyto i borówka wysoka, jako dwie skrajne uprawy.

Spośród analizowanych metod pomiaru potencjału, metodą, którą najczęściej posługiwali się doradcy K-PODR była wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolniczego. Korzystało z niej 160 doradców (78,0% osób badanych).

Zdaniem respondentów, miara ta umożliwia szybką ocenę gospodarstw. Doradcy wyliczają wielkość ekonomiczną do typowania gospodarstw w ramach FADN. Określają ją także przygotowując wnioski o dofinansowanie w ramach różnych programów pomocowych. Posługując się wielkością ekonomiczną, badani doradcy, dokonują pomiaru potencjału gospodarstw dla rolników ubiegających się o pomoc unijną, ponadto określają „żywołność ekonomiczną gospodarstw”, stosując ją też przy kwalifikacji gospodarstw do niskotowarowych. Miara ta, zdaniem respondentów jest przydatna do oceny gospodarstw pod względem możliwości uzyskiwania produkcji i dochodu. Jest najprostszą metodą określania wielkości „produkcyjnej” gospodarstw.

Wielkość ekonomiczną do oceny potencjału produkcyjnego gospodarstw, podobnie jak przedstawione wyżej miary, stosowało w pracy doradczej najwięcej badanych z długim stażem pracy, o największym doświadczeniu zawodowym (55%), najmniej doradców ze średnim (20,6%) i 24,4% doradców z krótkim stażem pracy.

4. Wnioski

1. W opinii doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego spośród proponowanych przez ekonomistów metod pomiaru potencjału nie wszystkie były jednakowo przydatne w doradztwie rolniczym.
2. Istniała zależność pomiędzy stażem pracy doradców a stosowaniem metod pomiaru potencjału.
3. Miarami stosowanymi do oceny potencjału gospodarstw przez największą liczbę doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego były: wielkość ekonomiczna i powierzchnia użytków rolnych.

4. Tylko nieliczni doradcy wykorzystywali w pracy zawodowej złożone metody pomiaru potencjału: typ produkcyjny Manteuffla i sposób pomiaru potencjału zaproponowany przez Rychlika.

LITERATURA

1. Józwiak W., Niewęgłowska G., Świetlik J. i inni., 1998: Pomiar wielkości ekonomicznej gospodarstw rolniczych, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 2-3, 23-37.
2. Kowalczyk S., 2000: Miary i wielkości potencjału produkcyjnego gospodarstw rolniczych. Zeszyty Naukowe SGGW, seria „Ekonomika i organizacja rolnictwa”, nr 39, 78-86.
3. Kowalski Z., 1996: Efekty skali a efektywność technologii i poziom zarządzania w rolnictwie rodzinnym. Wydawnictwo Uczelniane ATR, Rozprawy nr 69, Bydgoszcz.
4. Manteuffel R., 1979; Ekonomika i organizacja gospodarstwa rolniczego. PWRiL, Warszawa.
5. Manteuffel R., 1984: Encyklopedia ekonomiczno-rolnicza, PWRiL, Warszawa.
6. Rychlik T., Kosieradzki M., 1981: Podstawowe pojęcia w ekonomice rolnictwa. PWRiL, Warszawa.
7. Skarżyńska A., Goraj L., Ziętek J. 2005: Metodologia SGM”2002” dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce – Raport PW nr 4, Warszawa.
8. Steinhauser H., Langbehn C., Peters S., 1989: Einführung in dielandwirtschaftliche Betriebslehre. Allgemeiner Teil. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
9. Urban M., 1982: Ekonomika i organizacja gospodarstw rolnych, PWRiL, Warszawa.
10. Wojtaszek Z., 1970: Zagadnienie wielkości gospodarstwa indywidualnego w Polsce, Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych, nr 102.
11. Zięta W., 1997: Organizacyjne i ekonomiczne miary wielkości gospodarstw rolniczych. [w:] Runowski H. (red.): Przemiany w strukturze agrarnej i zatrudnieniu rolniczym. Wyd. SGGW, Warszawa, 78-81.

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA

METODY POMIARU POTENCJAŁU PRODUKCYJNEGO GOSPODARSTW ROLNICZYCH PRZYDATNE W PRACY DORADCZEJ W OPINII DORADCÓW KUJAWSKO-POMORSKIEGO OŚRODKA DORADZTWA ROLNICZEGO

STRESZCZENIE

Celem opracowania była ocena przydatności w pracy doradczej proponowanych przez ekonomistów metod pomiaru potencjału w opinii kadry doradczej ODR.

Spośród licznych koncepcji metod mierzenia potencjału w opracowaniu uwzględniono następujące miary proste: powierzchnię UR, aktywa, wartość środków trwałych ogółem, majątek obrotowy ogółem, liczebność stałej załogi, wielkość poniesionych nakładów pracy oraz złożone miary potencjału: typ produkcyjny Manteuffla, sposób oceny potencjału według Rychlika, wielkość ekonomiczną wyrażoną w ESU.

Miarami stosowanymi do oceny potencjału gospodarstw przez największą liczbę doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego były: wielkość ekonomiczna i powierzchnia użytków rolnych.

Słowa kluczowe: metody pomiaru potencjału produkcyjnego gospodarstw, Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA

METHODS OF FARM PRODUCTIVE POTENTIAL MEASUREMENT USEFUL IN THE AGRICULTURAL ADVISORY WORK IN THE OPINION OF THE KUJAWSKO-POMORSKIE AGRICULTURAL ADVISORY SERVICE CENTRE OFFICERS

SUMMARY

The aim of the paper was to evaluate usefulness in agricultural advisory work methods of farm productive potential measurement which are suggested by economists.

From among numerous conceptions of the methods in the paper were considered the following simple measures: agricultural land area, assets, value of lasting means in general, circulating properties in general, number of constant workers, scale of used work expenditure and there were also used complexity potential measures: the Manteuffel productive type, the way of potential estimation by Rychlik, economic quantity in ESU.

The most frequently used methods by the examined advisory officers were: economic quantity and agricultural land area.

Key words: methods of farm productive potential measurement, agricultural advisory centres.

JÓZEF KANIA

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa

e-mail: zdr@ar.krakow.pl

RAZEM MOŻEMY WIĘCEJ, CZYLI JAK WSPÓLNIE DZIAŁAĆ W GRUPACH PRODUCENTÓW ROLNYCH¹

1. Wprowadzenie

Odkąd sięga pamięć historyczna ludzie łączyli się w grupy podejmujące współpracę i działanie, by sprostać wyzwaniom czasów i realizować to, co w pojedynkę jest trudne, bądź niemożliwe. Dziś z różnych powodów duch współpracy, który był przez wieki swoistą religią środowiska rolniczego, jest coraz częściej zastępowany złudnym przekonaniem o indywidualnej niezależności. Niestety rolnik w coraz większym stopniu staje się uzależniony od znacznie silniejszych dostawców środków produkcji i odbiorców płodów rolnych.

Dla wzmocnienia swojej pozycji na rynku i niwelowania skutków, jakie przynosi globalny kapitalizm, rolnicy muszą przełamać kryzys zaufania do samych siebie i działać wspólnie tworząc własne struktury gospodarcze. Odbudowanie struktur gospodarczych niezbędnych do zachowania partnerstwa na coraz trudniejszych rynkach rolnych jest dziś zadaniem pierwszoplanowym.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie kluczowych problemów związanych z procesem zrzeszania się rolników w grupy producentów rolnych (GPR), które bezwzględnie winny być wzięte pod uwagę przez doradców rolnych w ich pracy edukacyjnej i doradczej z grupami celowymi. Dotyczą one szans i możliwości zorganizowanego działania zespołowego, sposobów przełamywania barier w zrzeszaniu się rolników, identyfikacji i przyczyn słabego zainteresowania

---

¹ Artykuł przygotowany w ramach projektu pt. „PROW 2007-2013 bez tajemnic – medialna akcja informacyjna dla małopolskich rolników”, realizowanego przez MIR w Krakowie w ramach umowy z ARiMR nr 60/2008 – Pomoc techniczna. Studium przypadków dotyczy dwóch GPR, w których odbyto wizyty studyjne i wykonano zdjęcia filmowe.

rolników zrzeszaniem się, programu szkoleń członków grupy w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz cech osobowościowych i funkcji lidera w grupie. Podstawowym materiałem źródłowym były dane statystyczne, analiza dwóch GPR, które odniosły sukces oraz literatura przedmiotu.

2. Szanse i możliwości zorganizowanego działania zespołowego

„Razem możemy osiągnąć więcej, niż działając w pojedynkę” czyli „wspólne działania” to podstawowa idea tworzenia grup producenckich. Stwarza ono następując szanse i możliwości [Boguta, Miłośawska-Kozak 2007]:

- uzyskanie lepszych warunków sprzedaży, w tym wyższych cen zbytu,
- obniżenie kosztów dystrybucji towarów,
- możliwość nabywania środków do produkcji na lepszych warunkach obowiązujących wobec odbiorców hurtowych,
- zawieranie długoterminowych korzystnych kontraktów z odbiorcami produktów i większa pewność zbytu,
- możliwość budowania stałej sieci odbiorców oraz konfekcjonowania towarów zgodnie z ich wymogami,
- łatwiejszy dostęp do informacji rynkowej, niższe koszty jej uzyskania oraz lepsze rozpoznanie rynku,
- niższe koszty inwestycyjne (rozłożone na wielu rolników) i większe możliwości uzyskania niezbędnego kapitału,
- oszczędność czasu przeznaczanego na zaopatrzenie i zbyt,
- pełniejsze wykorzystanie potencjału produkcyjnego oraz umiejętności i doświadczenia stowarzyszonych rolników,
- możliwość lepszego zabezpieczenia prawnego dokonywania transakcji i zmniejszenia ryzyka handlowego,
- dogodniejsze formy zawierania ubezpieczeń handlowych,
- unikanie zbędnej wewnętrznej konkurencji na rynku produktów rolnych.

Należy podkreślić, że mimo, iż tak wiele argumentów przemawia za tworzeniem grup producenckich, ciągle jest dość ograniczona skala zjawiska związanego z organizowaniem się rolników. Działanie zespołowe jest bowiem wyzwaniem, któremu niewielu potrafi sprostać. Wymaga ono zupełnie nowych postaw i umiejętności od każdego członka grupy, a przede wszystkim od jej liderów.

3. Przyczyny słabego zainteresowania rolników zrzeszaniem się

Zrzeszanie się rolników w grupy producentów rolnych jest procesem, który rozpoczął się w Polsce po 1990 roku. Oceniając ten proces w okresie ostatnich 15-17 lat możemy stwierdzić, że w Polsce mamy wciąż do czynienia ze słabo zorgani-

zowanym rynkiem produktów rolnych. Charakteryzuje się on po pierwsze małą liczbą trwałych powiązań między producentami a odbiorcami płodów rolnych i po drugie, z postępującą koncentracją popytu przy ciągle rozproszonej podaży, co oznacza, że na rynku mamy coraz mniejszą liczbę odbiorców poszukujących coraz większych partii jednorodnego produktu oraz bardzo dużą liczbę rolników - dostawców wciąż mało zainteresowanych samoorganizowaniem się w grupy producentów rolnych.

Przyczynami słabego zainteresowania rolników zrzeszaniem się są:

- brak wiary w to, że „razem współpracując z innymi można osiągnąć więcej niż działając w pojedynkę”,
- niechęć do współpracy z innymi,
- brak umiejętności współpracy,
- nieumiejętność podejmowania decyzji grupowych,
- obawa utraty swojego „Ja” wskutek konieczności dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi, w tym zwłaszcza sukcesami, które w umyśle niektórych rolników są tylko i wyłącznie ich indywidualnymi osiągnięciami,
- trudności w przestawieniu się z myślenia „Ja” na „My”,
- niechęć do organizowania się w formie spółdzielni,
- złe doświadczenia z okresu gospodarki socjalistycznej, gdzie spółdzielczość rolnicza miała typowy charakter spółdzielczości państwowej, w której członkowie nie mieli żadnego wpływu na podejmowanie decyzji przez prezesa bądź zarząd spółdzielni.

4. Przełamywanie barier w zrzeszaniu się rolników

Najważniejszym czynnikiem w samoorganizowaniu się rolników naszym zdaniem jest edukacja, w której kluczowe jest przełamanie barier psychologicznych.

Rolnicy muszą uwierzyć, że można inaczej i sprawniej funkcjonować na rynkach produktów rolniczych działając w zorganizowanej grupie, podejmując wspólnie strategiczne decyzje, realizując wspólnie bieżące zadania, współpracując z innymi rolnikami w ramach jasno określonego statutu i umów, zasad finansowania i podejmowania decyzji, zarządzania i kontrolowania swojej działalności.

Dobry program szkolenia „Jak zorganizować skutecznie grupę producentów rolnych” kierowany do zainteresowanych rolników powinien obejmować zagadnienia, które dałyby odpowiedź na takie pytania jak np. [Hamilton i inni 1996, Wiatrak 2006]:

- skąd wynika potrzeba wspólnego działania rolników na wolnym rynku
- czym są grupy producentów rolnych
- jak wygląda stan zorganizowania producentów rolnych w UE i w Polsce
- jakie korzyści zapewnia współpraca z innymi
- co decyduje o sukcesie grupy

- jak zorganizować grupę
- jaką wybrać formę organizacyjno-prawną
- jak zarejestrować grupę
- jak zaplanować działalność grupy
- jak zarządzać grupą
- jak wybrać lidera grupy
- jakie są prawa i obowiązki członków grupy
- jak prowadzić marketing w grupie
- jak przygotować wniosek o wydanie grupie decyzji administracyjnej
- z jakich form pomocy finansowej mogą korzystać grupy producentów rolnych.

Powstanie grupy producentów (pierwszy sukces grupy) nie może zakończyć procesu edukacji członków grupy. Koniecznym jest, by mogli oni przejść praktyczne szkolenie w zakresie komunikacji interpersonalnej, obejmujące takie zagadnienia jak np. [Kania 1996]:

- przewodzenie w grupie
- zasady komunikowania się w grupie
- metody pracy grupowej
- rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji
- rozwiązywanie konfliktów w grupie
- osiągnięcie konsensusu
- dynamika rozwoju grupy itp.

5. Osobowość lidera

Z badań wynika, że o powodzeniu nowo powstałej grupy decyduje osoba lidera grupy, a konkretnie jego cechy osobowościowe. Dobry lider to człowiek, który potrafi [Ban, Hawkins 1997]:

- dokonać trafnej analizy sytuacji,
- zaproponować sposoby osiągnięcia celów,
- podzielić obowiązki tak, by osiągnięcie celu było zasługą wszystkich członków grupy.

Lider musi umieć spełniać w grupie wiele funkcji, np.:

- koordynować działalność grupy,
- być jej prawdziwym przywódcą,
- ustalać cele i zadania,
- reprezentować grupę na zewnątrz,
- być jej arbitrem i mediatorem,
- kontrolować stosunki wewnątrzgrupowe,
- umieć dziękować za wykonane zadania i zwracać uwagę na nieprawidłowości.

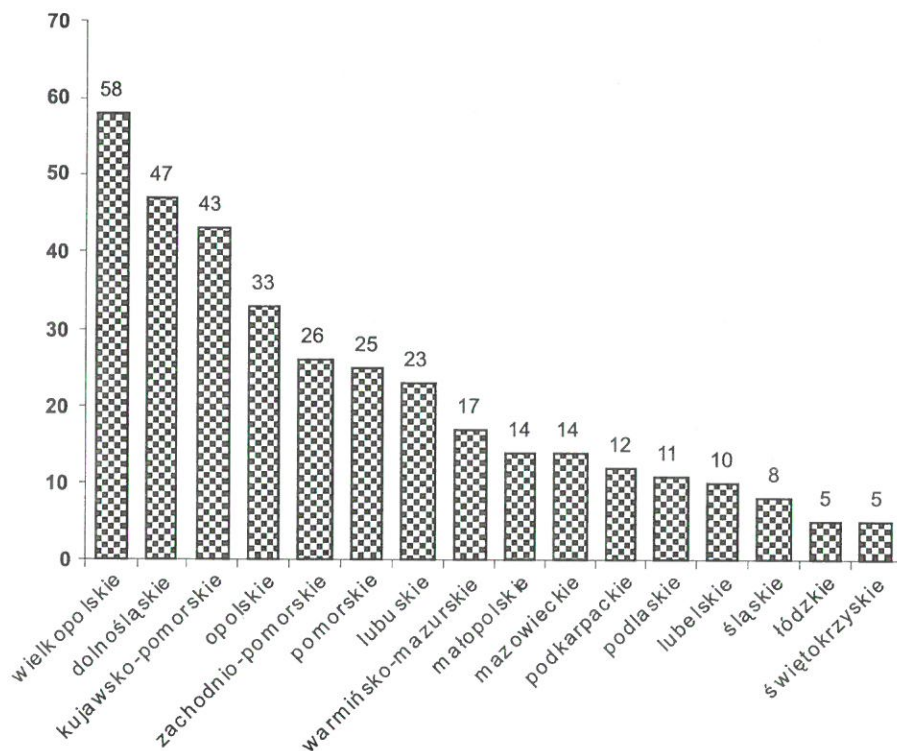
Dlatego też powodzenie działań grupowych w dużej mierze zależy będzie od powierzenia właściwej osobie funkcji lidera. Trzeba jednak pamiętać, że równie ważne jest twórcze zaangażowanie wszystkich członków grupy. Każdy z nich musi się czuć odpowiedzialny za grupę i efekty jej działania, a w momencie realizacji przydzielonego zadania stać się również liderem w tym zakresie.

6. Liczba grup producentów rolnych (GPR) w Polsce i ich forma prawna

Według danych MRiRW z grudnia 2007 liczba zarejestrowanych grup producentów rolnych w Polsce wynosiła 249, zaś na koniec sierpnia 2008 r. liczba ich wzrosła do 351 [Wykaz... 2008]. Najwięcej grup było w województwie wielkopolskim (58), dolnośląskim (47) i kujawsko-pomorskim (43), zaś najmniej w województwach: świętokrzyskim (5), łódzkim (5), śląskim(8) i lubelskim (10) (Rysunek 1).

Rysunek 1

Grupy producentów rolnych w Polsce ze względu na siedzibę
(stan na 28.08.2008 r., 351 grup)

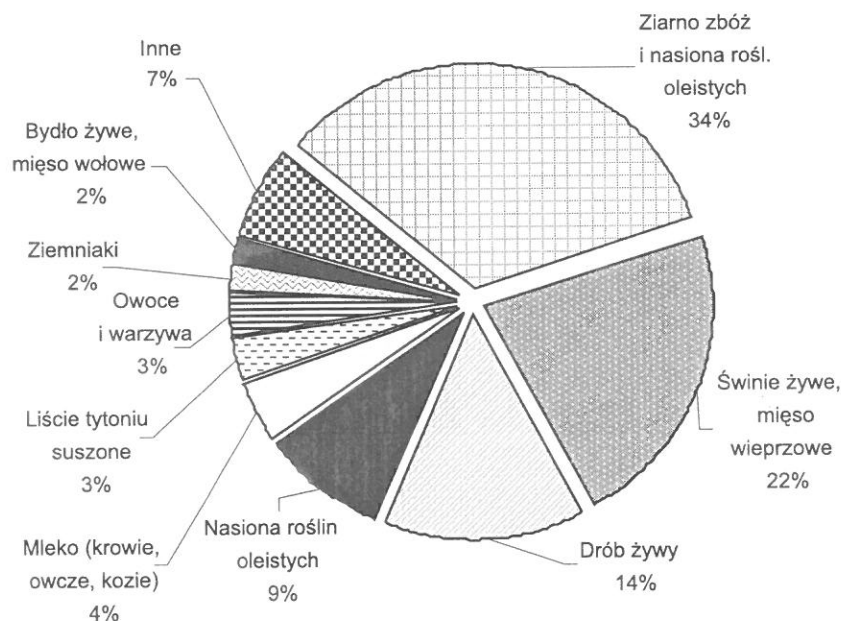

W skali kraju od 1 stycznia do 31 grudnia 2007 roku do rejestrów marszałków wpisano 98 GPR [Boguta, Miłosławska-Kozak 2007]. Wpis taki warunkuje uzyskanie pomocy w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013 Działanie - Grupy Producentów Rolnych [Wykaz... 2008].

W strukturze produkcji, jaką prowadzą producenci rolni zorganizowani w 351 grupach producentów rolnych i na podstawie której otrzymali oni decyzję administracyjną, dominują grupy z produkcją zbóż i nasion roślin oleistych (34%), produkcją żywca i mięsa wieprzowego (22%), drobiu (14%) oraz nasion roślin oleistych (9%). Grupy producentów mleka stanowią 4%, produkcji tytoniu 3% oraz żywca wołowego i ziemniaków po 2%. Stosunkowo niski udział w strukturze grup producentów rolnych stanowią grupy owoców i warzyw (3%) zważywszy, że rynek owoców i warzyw w naszym kraju może być wspierany w ramach WPR tylko poprzez GPR (Rysunek 2).

Rysunek 2

Grupy producentów rolnych w Polsce ze względu na rodzaj produktu (stan na 28.08.2008 r., 351 grup)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MRiRW [www.minrol.gov.pl]

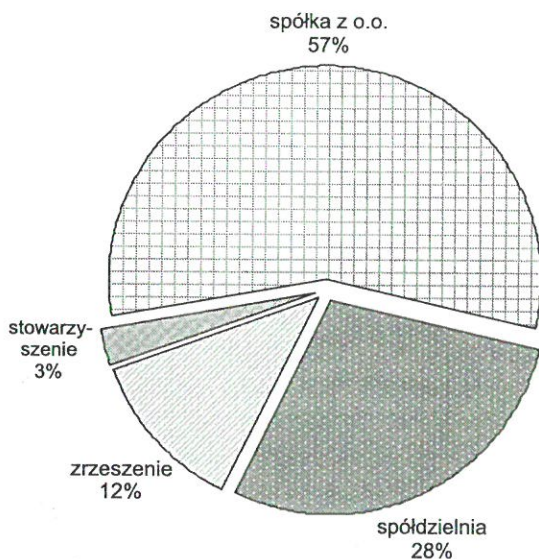
W województwie małopolskim liczba zarejestrowanych GPR w sierpniu 2008 r. wynosiła 14, w tym: owoce i warzywa – 5; trzoda chlewna – 2; liście tytoniu – 2; jaja – 2; drób żywy – 1; mięso baranie i kozie – 1, ziarno zbóż i nasiona roślin

oleistych – 1, w tym liczba GPR wpisana do rejestru Marszałka Województwa Małopolskiego wynosi 3. Są to: Związek Hodowców Trzody Chlewniej w Pałecznicy, Zrzeszenie Plantatorów Tytoniu Proszowice – Opatowce oraz Sądecka Grupa Producentów Jaj „EKO-FERMA” Sp. z o.o.

Spośród form prawnych grup producentów rolnych w Polsce 57% to spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, 28% to spółdzielnie, 12% to zrzeszenia i 3% to stowarzyszenia (Rysunek 3). Każda z tych form działa na podstawie innych uregulowań prawnych. Wyboru formy prawnej należy dokonać na koniec przygotowań tworzenia grupy, gdy znane są określone cele działania, a nawet sposób ich realizacji. Z doświadczeń krajowych i zagranicznych wynika, że najwłaściwsze formy prawne to spółdzielnia i spółka z o.o.

Rysunek 3

Grupy producentów rolnych w Polsce ze względu na formę prawną
(stan na 28.08.2008 r., 351 grup)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MRiRW [www.minrol.gov.pl]

Zwolennicy spółdzielni podkreślają zalety tej formy, do której należą: niższy kapitał początkowy ustalany przez samych członków, niż w spółce z o.o. Przypomnijmy, że spółka z o.o. musi zgromadzić min. 50 tys. zł kapitału zakładowego do rejestracji. Inną zaletą jest też podejmowanie decyzji zgodnie z zasadą: jeden członek – jeden głos. Ci, którzy zdecydowali się na wybór takiej formy mówią też o łatwości wstępowania i występowania do spółdzielni czy też wykluczenia z niej. Łatwiejsza i tańsza jest też procedura tworzenia i prowadzenia spółdzielni niż

spółki. Jednak należy pamiętać, że zawiązanie spółdzielni wymaga co najmniej 10 członków (w przypadku sp. z o.o. wystarczy 5 członków). To ważny element, który często decyduje o wyborze formy prawnej.

7. Wspieranie grup producenckich

Proces tworzenia i funkcjonowania grup produktów rolnych był i jest bardzo silnie wspomagany przez Unię Europejską, tj. w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.

W PROW 2007-2013 zaplanowano 140 mln euro na wsparcie 350 nowych grup producentów rolnych. Grupa producentów rolnych chcąc skorzystać z pomocy finansowej, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu grupy do rejestru prowadzonego przez marszałka województwa powinna złożyć wniosek o przyznanie pomocy finansowej w oddziałach regionalnych ARiMR. Do wniosku załącza się zaświadczenie marszałka województwa o wpisie grupy do rejestru, wydane nie wcześniej niż 3 miesiące przed dniem złożenia wniosku.

Pomoc finansowa wypłacana jest grupom w formie procentowego ryczałtu od wartości przychodów netto grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach jej członków w poszczególnych latach. Można ją otrzymywać przez 5 lat licząc od dnia wydania decyzji administracyjnej przez Marszałka województwa.

Uzyskaną pomoc finansową można przeznaczyć na tworzenie grupy i jej działalność administracyjną (zarządzanie, księgowość, marketing itp.).

Niezależnie od powyższego Działania grupy producentów rolnych mogą również skorzystać z innych działań objętych PROW 2007-2013 tj. [Program... 2007]:

- Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej (do 50% kosztów inwestycji, max. 20 mln zł). Z tego działania mogą również korzystać wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw oraz uznane organizacje producentów owoców i warzyw, które nie są wspierane w ramach Działania „Grupy producentów rolnych”;
- Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności (przez 5 lat, 3 200 zł/rok dla grup uczestniczących w Systemie Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności, 976 zł/rok dla produkcji ekologicznej i 2 750 zł/rok dla produkcji integrowanej);
- Działania informacyjne i promocyjne (refundacja kosztów kwalifikowanych do 70%, dotyczy to produktów uczestniczących w systemach jakości).

8. Studium przypadków

Przypadek 1 – Sądecka Grupa producentów Rolnych „Owoc Łącki”

Do zawiązania grupy skłoniły dwa fakty: po pierwsze każdy z producentów w pojedynkę nie był dostatecznym partnerem dla wielkich odbiorców jabłek, dostawców środków ochrony roślin i większych sieci sklepów, a po drugie – brakowało im czasu, aby równocześnie pilnować sadów i zajmować się współpracą z kontrahentami. W skład grupy wchodzi 16 osób prywatnych oraz Zakład Doświadczalny Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa – Brzezna. Grupa jest zarejestrowana jako spółka z o.o. Wspólnie prowadzi sprzedaż owoców oraz zaopatruje się w środki produkcji. Sporym wyzwaniem dla grupy było stworzenie dużej profesjonalnej bazy przechowalniczej, gdyż łącznie członkowie grupy posiadają 100 ha jabłoni i uzyskują 20 ton owoców z 1 ha. Sprzedaż „na bieżąco” owoców z takiej powierzchni była mało realna i nieekonomiczna – stąd pierwsza decyzja inwestycyjna grupy dotycząca budowy profesjonalnej chłodni. Sporządzone kosztorysy i wykonane biznesplany uświadomiły im, że koszt inwestycji przekracza ich możliwości. Do tego nowoczesne instalacje chłodnicze + sortowanie owoców z wodnym załadunkiem oraz 3 tys. skrzyniopalet to kolejne 2,0 mln zł – razem wartość inwestycji wyniosła 5,5 mln zł.

Z funduszy kapitału zakładowego wykonane zostały projekty budowlane i wymagane prawem opłaty i uzgodnienia. 50% poniesionych kosztów sfinansowano z SPO-Rol. 2004-2006, a 25% z pomocy krajowej udzielonej przez ARiMR w ramach Działania Wspieranie grup producentów rolnych. Na resztę uzyskano kredyt w BGŻ przy korzystnym oprocentowaniu poniżej 6%.

Grupa zyskała nowoczesną bazę chłodniczą – indywidualnie nikogo z członków nie było na to stać, grupa wydaje na zakup środków produkcji 5-8% mniej pieniędzy, uzyskuje cenę sprzedaży o 25-30% wyższą od tej, jaką płaci się indywidualnym producentom, zaś koszty działalności zostały zredukowane dzięki uzyskanemu wsparciu dla nowo powstałych grup producentów rolnych w wysokości 40 tys. zł.

Dalsze zamierzenia grupy obejmują: zakup specjalistycznych środków transportu wewnętrznego i ciężarowego, rozbudowę chłodni (do 4 tys. ton owoców), świadczenie usług dla okolicznych drobnych producentów, wdrożenie systemu HACCP i doskonalenie współpracy członków grupy poprzez szkolenia [Czarnecka, Gąsiorowska, Milewski 2007].

Przypadek 2 – „EKO-FERMA” Sp. z o.o.

Głównym celem działania grupy jest zdobywanie nowych rynków zbytu dla jej członków. Grupa działa od 15 września 2005 roku, systematycznie poszerza swoją działalność i zwiększa obroty w branży jaja konsumpcyjne. Według danych

z sierpnia 2007 roku grupa skupiała właścicieli 8 ferm kur niosek zlokalizowanych w promieniu ok. 20 km od Nowego Sącza i zatrudniała na stałe 20 osób, w tym głównie kierowców i handlowców. Sprzedaż jaj prowadzona jest w terenowych punktach wydzierżawionych przez spółkę w południowej części Małopolski i na Podkarpaciu (Sanok, Krosno, Jasło, Gorlice, Nowy Sącz, Rzeszów). Wspólny zbyty jaj pozwolił członkom-udziałowcom obniżyć dość znacznie koszty zaopatrzenia w paszę (średnio 15% rabat) i koszty transportu jaj (ca 27%) wskutek ograniczenia liczby samochodów z 11 do 8. W związku z centralną sortownią ograniczono liczbę pracowników wykonawczych w każdym kurniku z 2 do 1, przy czym większą część z nich oraz zwolnionych zatrudniono w sortowni i dziale sprzedaży. W efekcie uzyskano nieznaczące oszczędności w kosztach zatrudnienia w wysokości 8-10%. Rozwój rynków zbytu spowodował pojawienie się nowych kosztów w firmie związanych z reklamą i promocją, które stanowią jednak ułamek procentu jej obrotów.

Sądecka Grupa ma wspólny majątek, na który składa się m.in. budynek sortowni z automatyczną linią do sortowania jaj MOBA, pakownią i działem ekspedycyjnym. Dystrybucję jaj ułatwia posiadanie przez grupę 8 samochodów ciężarowych (izotermy) i innego sprzętu do załadunku.

Zarząd grupy organizuje dla członków szkolenia i doradztwo z udziałem m.in. specjalistów Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Instytutu Zootechniki w Balicach i Małopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Karniowicach oraz zapopatruje ich w opakowania transportowe do przewozu jaj [Czarnecka, Gąsiorowska, Milewski 2007].

9. Podsumowanie

Rolnicy mogą się organizować w grupy producentów rolnych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. nr 88, poz. 983 z późn. zm.). W tym procesie niezbędna jest pomoc ze strony służb doradczych WODR i Izb Rolniczych oraz wykorzystanie w procesie doradczym dobrych przykładów.

Etapy organizowania się producentów obejmują: zebranie założycielskie, rejestrację grupy jako przedsiębiorcy, rejestrację grupy jako firmy, sporządzenie planów działania dla grupy producentów rolnych, wpis grupy producentów rolnych do rejestru marszałka oraz uzyskanie pomocy finansowej dla grupy producentów rolnych na założenie i wsparcie ich działalności administracyjnej [Grupy... 2008].

Na zebraniu założycielskim ustala się skład komitetu założycielskiego, przyjmuje uchwałę o zatwierdzeniu aktu założycielskiego, dokonuje się wyboru władz i podejmuje uchwałę o zarejestrowaniu grupy w KRS i w Urzędzie Marszałkowskim.

Zgodnie z art. 3 ustawy o grupach producentów rolnych, grupa działa jako przedsiębiorca posiadający osobowość prawną. Grupa ma do wyboru cztery for-

my działalności gospodarczej, tj. spółkę z o.o., spółdzielnię, zrzeszenie lub stowarzyszenie. Wybór określonej formy zależy od charakteru grupy, rodzaju członków i ich liczby.

Wszyscy przedsiębiorcy jako osoby prawne mają obowiązek zarejestrować się w rejestrze przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym, składając wniosek do Sądu Rejonowego właściwego ze względu na siedzibę podmiotu. W ciągu 14 dni po uzyskaniu postanowienia o wpisie do KRS muszą dokonać zgłoszenia w Urzędzie Statystycznym celem uzyskania numeru identyfikacyjnego krajowego rejestru podmiotów gospodarki narodowej (REGON). Przedsiębiorca będący podatnikiem podlega obowiązkowi rejestracji w Urzędzie Skarbowym, w wyniku której otrzymuje numer identyfikacji podatkowej (NIP) oraz obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym, stąd w ciągu 7 dni od powstania obowiązku ubezpieczenia musi dokonać zgłoszenia w ZUS.

Po wyrobieniu pieczętki może on założyć rachunek bankowy.

Każda grupa powinna posiadać swój plan działania składający się z części opisowej, planu marketingowego i planu finansowego.

Osoba reprezentująca grupę składa następnie wniosek do właściwego marszałka o wydanie decyzji o wpisie do jego rejestru. W ciągu 6 miesięcy od dnia tego wpisu grupa może złożyć wniosek o przyznanie pomocy finansowej w oddziale regionalnym ARiMR, z której może skorzystać przez 5 kolejnych lat jej działalności. Wszelkie informacje na temat proponowanej pomocy, wzory wniosków oraz instrukcje ich wypełniania można znaleźć na stronie internetowej ARiMR.

LITERATURA

1. Ban den van A.W., Hawkins H.S. (1997): Doradztwo rolnicze. MSDR zs. w AR, Kraków
2. Boguta W., Miłosławska-Kozak M. (2007): Jak zorganizować skutecznie działającą grupę producentów rolnych [W:] Grupy producentów rolnych, skorzystaj z doświadczeń innych. cz. I Poradnik promocyjno-informacyjny, Biznes Press Sp. z o.o., Warszawa
3. Czarnecka A., Gąsiorowska T., Milewski G. (2007): Prezentacja zarejestrowanych grup producentów rolnych [W:] Grupy producentów rolnych, skorzystaj z doświadczeń innych. cz. II Poradnik promocyjno-informacyjny, Biznes Press Sp. z o.o., Warszawa
4. Grupy producentów rolnych (2008): MRiRW, www.minrol.gov.pl
5. Hamilton W.H. i inni (1996): Przedsiębiorczość w agrobiznesie, MSDR zs. w AR, Kraków
6. Kania J. (1996): Niektóre aspekty wykorzystania metod doradczych w rozwoju wsi i rolnictwa [W:] Nowoczesne metody i techniki rozwiązywania problemów doradczych w rolnictwie i społecznościach lokalnych. Red. J. Kania, A.P. Wiatrak. Biuletyn Regionalny ZDR AR, Kraków, 11-20.

7. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (2007): MRiRW, Warszawa
8. Wiatrak A.P. (2006): Grupy producentów rolnych – istota działania i zarządzania nimi. Roczniki naukowe, tom VIII, zeszyt 4. SERiA, Warszawa – Poznań, 361-365
9. Wykaz grup producentów rolnych (2008): MRiRW, www.minrol.gov.pl

JÓZEF KANIA

RAZEM MOŻEMY WIĘCEJ, CZYLI JAK WSPÓLNIE DZIAŁAĆ W GRUPACH PRODUCENTÓW ROLNYCH

STRESZCZENIE

Tworzenie przez rolników własnych struktur gospodarczych jest dziś zadaniem pierwszoplanowym, stanowiącym jeden z ważniejszych czynników konkurencyjności polskiego rolnictwa. W artykule przedstawiono kluczowe problemy związane z procesem zrzeszania się rolników w grupy producentów rolnych (GPR) z wykorzystaniem literatury przedmiotu i studium przypadków. Dotyczą one szans i możliwości zorganizowanego działania zespołowego, sposobów przełamywania barier w zrzeszaniu się rolników, identyfikacji i przyczyn słabego zainteresowania rolników zrzeszaniem się, programu szkoleń członków grupy w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz cech osobowościowych i funkcji lidera w grupie. Na podstawie danych statystycznych zobrazowano stan organizacji grup producentów rolnych w Polsce w przekroju województw, w tym zwłaszcza woj. małopolskiego w postaci liczby zarejestrowanych grup oraz ich struktury wg głównego produktu i formy prawnej. Ponadto wskazano na główne źródła wsparcia finansowego GPR w latach 2007 – 2013, opisano dwa studia przypadków jako przykłady do ewentualnego naśladowania oraz w podsumowaniu przytoczono praktyczne kroki niezbędne do zorganizowania i zarejestrowania grupy.

JÓZEF KANIA

TOGETHER WE CAN DO MORE: HOW TO COOPERATE IN AGRICULTURAL PRODUCER GROUPS

SUMMARY

The article addresses key issues of the farmers' teaming up process to form producer groups (GPR). The problems were presented on the basis of the literature of the subject and case studies.

Nowadays creating their own economic structures by farmers is a priority task constituting one of more important factors of competitiveness in Polish agriculture.

They concern the chances and possibilities of organized team work, breaking barriers to farmers' teaming up, identification and causes of little interest in teaming up among farmers, programme of trainings provided for the group members on interpersonal communication, personal features and leader's function in the group.

Presented statistical data illustrated the state of organization of agri-producer groups in Poland in the cross-section of provinces, particularly Małopolska province, as the number of registered groups and their structure per product and legal form.

Moreover the main sources of financial support for GPRs were indicated, two case studies were presented as examples for potential followers and in conclusion some practical steps were indicated as necessary for organization and registration of a group.

KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA

PAWEŁ TUR

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

e-mail: keekd@sggw.pl

SZKOLENIE KANDYDATÓW NA DORADCÓW ROLNOŚRODOWISKOWYCH W OPINII UCZESTNIKÓW

1. Wstęp

System rolnictwa w Polsce obowiązujący do końca lat 80 – tych zakładał rozwój tego sektora głównie przez maksymalizację produkcji, przy jednocześnie mniejszej koncentracji uwagi na jego negatywnym oddziaływaniu na środowisko naturalne. Ważne zmiany w tym zakresie nastąpiły z początkiem lat 90-tych, które zainicjowane zostały zmianą ustroju politycznego i gospodarczego kraju. Polska stając się powoli państwem demokratycznym o wolnorynkowej, otwartej gospodarce, zaczęła dostosowywać swoje prawodawstwo także w zakresie ochrony środowiska. Nie bez znaczenia było ubieganie się o członkostwo w Unii Europejskiej, co jeszcze bardziej narzucało działania na rzecz poszanowania środowiska, ponieważ Unia Europejska w ramach prowadzonej Wspólnej Polityki Rolnej zaczęła intensywnie działać w obszarze ochrony przyrody.

Od chwili akcesji Polski do UE kraj ten, a szczególnie sektor rolnictwa, stanął przed ważnym wyzwaniem i jednocześnie szansą, jaką są programy rolnośrodowiskowe. Mają one na celu zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju, opartego na właściwym i zgodnym z zasadami ochrony środowiska wykorzystywaniu zasobów przyrody do działalności gospodarczej człowieka. Działania rolnośrodowiskowe są zagadnieniami nowymi i mało znanymi wśród mieszkańców obszarów wiejskich. Zaistniała zatem potrzeba powołania specjalnej służby doradczej, która pomagałaby rolnikom w kwestiach programów rolnośrodowiskowych, dających korzyści zarówno samym rolnikom, jak i środowisku naturalnemu. W tym celu przygotowuje się doradców, którzy współpracując z rolnikami tworzą programy rolnośrodowiskowe dla danego gospodarstwa i pomagają w pozyskiwaniu środków finansowych oraz właściwej realizacji podejmowanych działań.

Z doradztwem rolnośrodowiskowym ściśle związane są dwa ważne terminy: pakiet rolnośrodowiskowy i plan działalności rolnośrodowiskowej. Pakiet rolnośrodowiskowy jest zbiorem wymogów gospodarowania spełniających określony cel, które traktowane są łącznie jako wydzielone zadania programu rolnośrodowiskowego i stanowią jednocześnie podstawę do ustalenia płatności rolnośrodowiskowej. Natomiast plan działalności rolnośrodowiskowej jest obowiązkowym dokumentem, który powinien posiadać producent rolny ubiegający się o przyznanie płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt. Plan ten powinien być wykonywany przy udziale doradcy rolnośrodowiskowego, który legitymuje się odpowiednią wiedzą, umiejętnościami i jest dobrze przygotowany do wykonywania zawodu.

W artykule przybliżono opinię doradców rolnośrodowiskowych na temat merytorycznych, metodycznych i organizacyjnych aspektów szkolenia przygotowującego kandydatów do wykonywania tego zawodu.

2. Liczba doradców rolnośrodowiskowych w Polsce

Doradca rolnośrodowiskowy jest to osoba posiadająca wiedzę i umiejętności w zakresie Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego, potwierdzone zdaniem egzaminu prowadzonego w ramach szkoleń nadzorowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz egzaminu przeprowadzonego przez Dyrektora Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.¹

Doradców rolnośrodowiskowych obowiązuje m. in. znajomość: Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej, systemów gospodarki rolnej zgodnych z wymogami ochrony środowiska, zagadnień ochrony przyrody (w tym rozpoznawania siedlisk, zbiorowisk roślinnych oraz gatunków roślin i zwierząt), ekologicznych zasad kształtowania krajobrazu, procedur ubiegania się o środki pomocowe oraz metod i technik komunikowania w doradztwie rolniczym².

Aktualnie do rejestru Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wpisanych zostało łącznie 1704 doradców rolnośrodowiskowych (stan na dzień 5.09.2008 r.), z czego 33 doradców nie przypisano jeszcze do właściwego województwa. Aktualną liczbę doradców rolnośrodowiskowych w poszczególnych województwach przedstawia tabela 1.

¹ Krajowy Program Rolnośrodowiskowy – Przewodnik, Wydaw. MRiRW, Warszawa 2004, s. 4.

² J. Kania: Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Zeszyt 318. Kraków 2007, s. 75.

Tabela 1

Liczba doradców rolnośrodowiskowych według województw (w%)

Województwo	Ogółem	
	N=1671	%
Mazowieckie	162	9,7
Wielkopolskie	138	8,2
Dolnośląskie	129	7,7
Podkarpackie	127	7,6
Małopolskie	124	7,4
Lubelskie	118	7,1
Warmińsko-mazurskie	118	7,1
Podlaskie	117	7,0
Kujawsko-pomorskie	114	6,8
Zachodniopomorskie	109	6,5
Świętokrzyskie	107	6,4
Pomorskie	98	5,0
Łódzkie	78	4,7
Lubuskie	56	3,3
Śląskie	45	2,7
Opolskie	31	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.cdr.gov.pl

Najwięcej doradców rolnośrodowiskowych było na terenie takich województw, jak: mazowieckie, wielkopolskie, dolnośląskie i podkarpackie, a najmniej w województwach: opolskim, śląskim i lubuskim.

3. Metodyka badań i cechy społeczno-demograficzne respondentów

Aby dokonać oceny jakości doskonalenia zawodowego realizowanego w ramach szkolenia przygotowującego doradców rolnośrodowiskowych materiał empiryczny zebrany został za pomocą metody sondażu diagnostycznego i jej odpowiednich technik badawczych, tj. kwestionariusza ankiety i literatury przedmiotu. Badania empiryczne zostały przeprowadzone na terenie całego kraju w czerwcu 2008 roku za pomocą portalu internetowego www.ankietka.pl. Dobór próby do badań był celowy. Ankiety wysłano do wszystkich doradców, którzy posiadali adres mailowy i udostępnili go na stronie internetowej Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie. Badaniami objęto 143 doradców rolnośrodowiskowych.

W badanej populacji kobiety stanowiły 59,9%, a mężczyźni 40,1%. Głównie były to osoby młode do 34 roku życia – 47,9%, w przedziale 35 – 44 lata znalazło się (16,2%), w kolejnej grupie wiekowej 45 – 54 lat (28,9%) i powyżej 55 lat – 7,0%. Na uwagę zasługuje duże zainteresowanie doskonaleniem zawodowym w zakresie zagadnień rolnośrodowiskowych wśród osób starszych, legitymujących się dłuższym stażem w doradztwie. Badani doradcy legitymowali się wykształceniem

wyższym. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kandydaci na doradcę rolności środowiskowego muszą posiadać wyższe wykształcenie kierunkowe (architektura krajobrazu, biologia, ochrona środowiska, ogrodnictwo, rolnictwo, technika rolnicza i leśna, weterynaria, zootechnika lub pokrewne).³ W badanej populacji najwięcej było doradców rolności środowiskowych pracujących na terenie następujących województw: mazowieckiego (13,4 %), wielkopolskiego i lubelskiego (po 12,0 %) oraz dolnośląskiego (11,3 %), a najmniej z terenu takich województw, jak: świętokrzyskie (0,7%), śląskie (2,1%), opolskie, lubuskie i łódzkie (po 2,8%). Ponad 2/5 badanych posiadało duże doświadczenie zawodowe i legitymowało się stażem pracy w doradztwie powyżej 10 lat (45,2%), prawie tyle samo respondentów rozpoczynało swoją karierę zawodową nie przekraczając 5 lat pracy w doradztwie rolniczym (38,7%).

4. Wyniki badań

W badaniach poszukiwano odpowiedzi na pytanie: co skłoniło respondentów do uczestnictwa w szkoleniu na doradcę rolności środowiskowego? Głównym motywem, który skłonił badanych do wzięcia udziału w tym szkoleniu była chęć rozwoju zawodowego. Na drugim miejscu uplasowało się skierowanie przez pracodawcę, którym przeważnie był ODR. Na trzecim miejscu znalazła się chęć zdobycia wiedzy. Respondenci należeli do osób dostrzegających znaczenie nowej wiedzy zarówno w rozwoju osobistym, jak i zawodowym. Szczegółowe informacje na ten temat przedstawiono na rysunku 1.

Informację o szkoleniu badani respondenci przeważnie otrzymywali od osób, z którymi pracowali (80,4 %). Głównie były to agencje i instytucje państwowe związane z rolnictwem (np. ODR). Na drugim miejscu znalazły się w kolejności takie źródła, jak: informacja przekazywana bezpośrednio z CDR w Brwinowie doradcom rolniczym pracującym w ODR lub zamieszczana w specjalistycznej prasie rolniczej. Internet jako źródło informacji uplasował się na ostatnim miejscu ze wskazaniem 2,8 %.

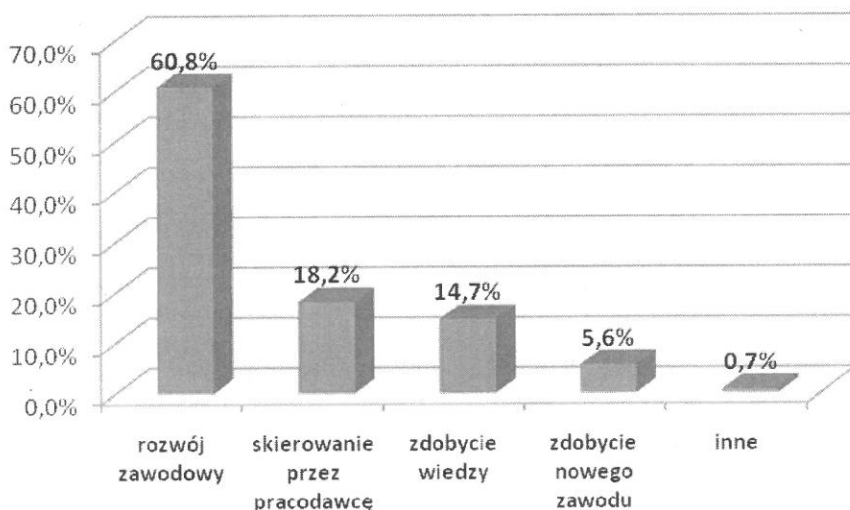
Wśród badanych doradców panowała opinia, iż szkolenia pozwalające zdobyć uprawnienia w zakresie doradztwa rolności środowiskowego cieszą się dużą popularnością. Tak odpowiedziało 81,8 % badanych.

Najczęściej szkolenie kandydatom na doradcę rolności środowiskowego w całości finansował pracodawca ($\frac{3}{4}$ wskazań). Pozostałe badane osoby opłacały szkolenie ze środków własnych lub pożyczonych.

³ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7.05.2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte PROW na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie porządkowania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej (Dz. U. Nr 89, poz. 545).

Rysunek 1

Motywy uczestnictwa w szkoleniu na doradcę rolnośrodowiskowego (w %)

Źródło: Badania własne

Sposób prowadzenia szkoleń i rodzaj przekazywanych treści są bardzo ważne dla osób biorących w nich udział, ponieważ od tego zależy właściwe przygotowanie kursantów do wykonywanego w przyszłości zawodu. Analiza ex post składników kursu dokonana przez jego uczestników może dostarczyć wielu cennych informacji i wskazówek instytucjom organizującym to przedsięwzięcie.

Dotychczasowa liczba godzin trwania szkolenia przygotowującego do zawodu doradcy rolnośrodowiskowego wynosiła 81,5 godzin dydaktycznych, z czego 6 godzin przewidziano na zajęcia praktyczne w gospodarstwie rolnym.⁴ Układ ten zmieniło nowe Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, które wprowadziło 52 godziny zajęć teoretycznych i 28 godzin zajęć praktycznych.⁵

Ponad połowa badanych doradców uznała, że liczba godzin trwania szkolenia była w zupełności wystarczająca. Natomiast niewiele mniejsza grupa ankietowanych stwierdziła, iż czas przeznaczony na prowadzenie szkolenia był niewystar-

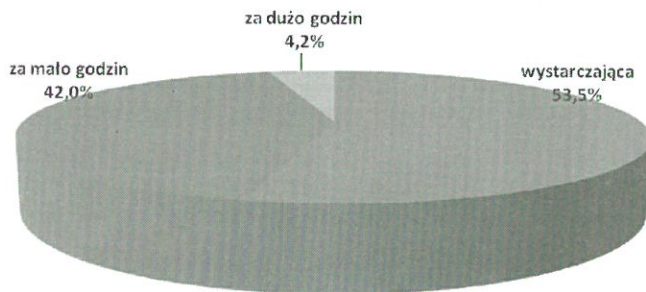
⁴ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 stycznia 2005 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich oraz doradzania tym podmiotom. (Dz U. Nr 13, poz. 100)

⁵ Informacje uzyskane z CDR w Brwinowie. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7.05.2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte PROW na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej. (Dz. U. Nr 89, poz. 545)

czający dla poruszenia i przyswojenia wszystkich istotnych kwestii. Nieznaczna tylko część respondentów uważała, iż szkolenie trwało za długo. Szczegółowe informacje przedstawiono na rysunku 2.

Rysunek 2

Liczba godzin dydaktycznych realizowanych w czasie trwania szkolenia według badanych doradców (w %)

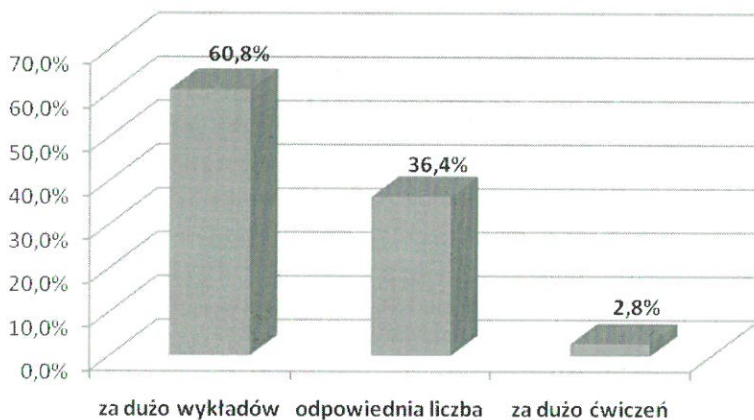

Źródło: Badania własne

Prawie 2/3 badanych uznało, że liczba godzin wykładów była za duża w stosunku do liczby zajęć praktycznych. Przeszło 1/3 wszystkich respondentów uważała, że proporcje między teorią a praktyką były właściwe, a tylko nieliczni wskazywali na nadmiar zajęć praktycznych. Badani doradcy dostrzegali wyraźny niedobór zajęć dydaktycznych, podczas których mogliby praktyczne przyswajając przekazywaną im wiedzę. Jest to ważna wskazówka dla osób organizujących taką formę doskonalenia zawodowego.

Rysunek 3

Proporcje między liczbą godzin wykładów a zajęciami praktycznymi w programie szkolenia (w %)

Źródło: Badania własne

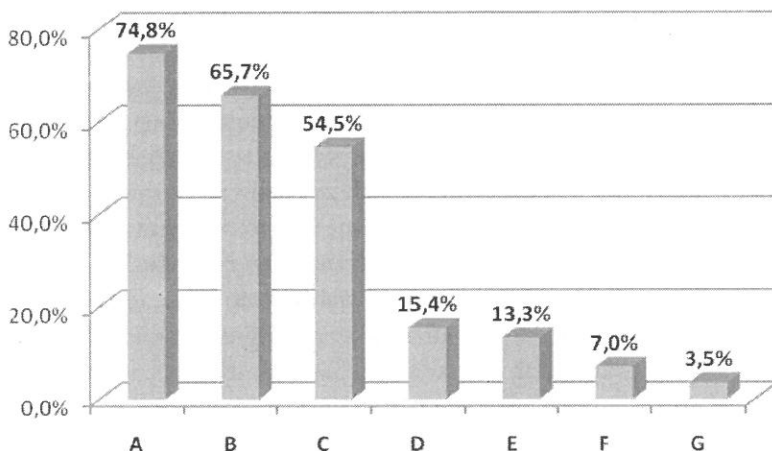
Przekazywana w trakcie szkoleń wiedza merytoryczna według opinii większości badanych doradców była raczej przydatna w wykonywaniu zawodu (58,7 %). Dużą jej wartość dostrzegają 28,0 % badanych, a małą (13,3%).

Badani za najbardziej przydatną w pracy doradczej uznali następującą tematykę szkoleń:

- zagadnienia branżowe dotyczące m.in. rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego, typów krajobrazów rolniczych oraz identyfikacji gatunków ptaków i ssaków;
  - zasady realizacji poszczególnych pakietów i systemu pomocy UE;
  - zagadnienia prawne;
  - zawartość planu rolnośrodowiskowego oraz sposób jego przygotowania.
- Szczegółowe dane na ten temat przedstawiono na rysunku 4.

Rysunek 4

Przydatność zagadnień omawianych podczas szkolenia w pracy doradców rolnośrodowiskowych (w %)*

A- zagadnienia z zakresu produkcji roślinnej i zwierzęcej; B- zasady realizacji poszczególnych pakietów oraz pomoc UE; C- zagadnienia prawne; D- wiedza o ochronie przyrody, plan działalności rolnośrodowiskowej; E- obsługa programów komputerowych do opracowania planu nawozowego i wyliczenia bilansu azotu; F- zasady kalkulacji pomocy finansowej dla poszczególnych pakietów; G- zasady kontroli i sankcje w ramach poszczególnych pakietów

*Badani mogli podać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Badania własne

Respondenci wyrażali również opinię na temat metodyki prowadzenia szkoleń. Do czynników podstawowych rozstrzygających o efektach dydaktyczno-wychowawczych kształcenia kursowego zalicza się metody nauczania.

W. Kujawiński⁶ dzieli metody edukacyjne stosowane w doradztwie rolniczym na dwie grupy:

- metody podające (opis, narracja, wykład, wyjaśnianie),
- metody niepodające:
  - heurystyczne (problemowa, dyskusji, dialogu, gry dydaktyczne),
  - operatywne (metoda ćwiczeń i praktycznego działania).

Natomiast według C. Maziarza⁷ metody nauczania można podzielić na następujące grupy:

- metody podające (wykład, opowiadanie, opis, praca z książką),
- metody poszukujące (pogadanka, dyskusja, ćwiczenie, praca w zespołach problemowych),
- metody aktywizujące (sytuacyjne, przypadków, inscenizacji, gry kierownicze, „sesje pomysłowości”).

Do opracowania wyników badań empirycznych wykorzystano propozycję C. Maziarza. Według opinii ankietowanych, prowadzący zajęcia podczas szkoleń najczęściej posługiwali się metodą wykładu. Jej zaletą jest to, że w krótkim czasie można w uporządkowany sposób przedstawić dużą ilość informacji, wadą natomiast brak możliwości uaktywnienia słuchaczy w procesie dydaktycznym. Drugą w kolejności metodą przekazywania wiedzy była dyskusja, która z kolei jest czasochłonna, ale stwarza możliwości wymiany ról między wykładowcą i słuchaczami. Pozostałe metody były stosowane rzadko, a wśród nich znalazły się: pogadanka, metoda „burzy mózgow”, metoda odgrywania ról oraz inne (np. rozwiązywanie zadań, studium przypadku). Szczegółowe informacje przedstawiono na rysunku 5.

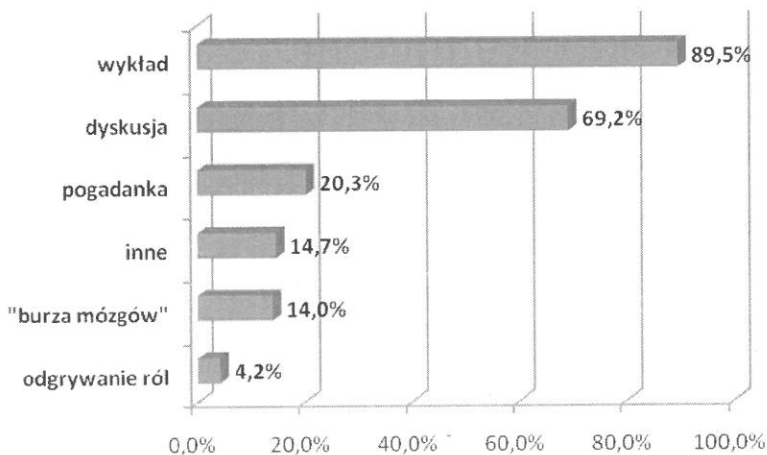
Aby ocenić, czy dobór metod pracy oświatowej do realizacji zajęć w ramach szkoleń był właściwy, zapytano respondentów o ich preferencje w tym zakresie.

Otóż okazało się, że badani doradcy preferowali dyskusję należąca do grupy metod poszukujących i wykład z grupy podających metod pracy oświatowej. Badani doradcy woleli wnikliwą rozmowę na dany temat niż jednostronny przekaz informacji podczas wykładu. Za mało atrakcyjne uczestnicy szkolenia uznawali metody aktywizujące, np. metodę odgrywania ról czy metodę „burzy mózgow”. Szczegółowe informacje na ten temat przedstawiono na rysunku 6.

⁶ W. Kujawiński: *Doradztwo rolnicze w zarysie. Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie w Poznaniu*. Poznań 1996, s. 105 -110.

⁷ C. Maziarz: *Andragogika rolnicza*. PWN, Warszawa 1987, s.524.

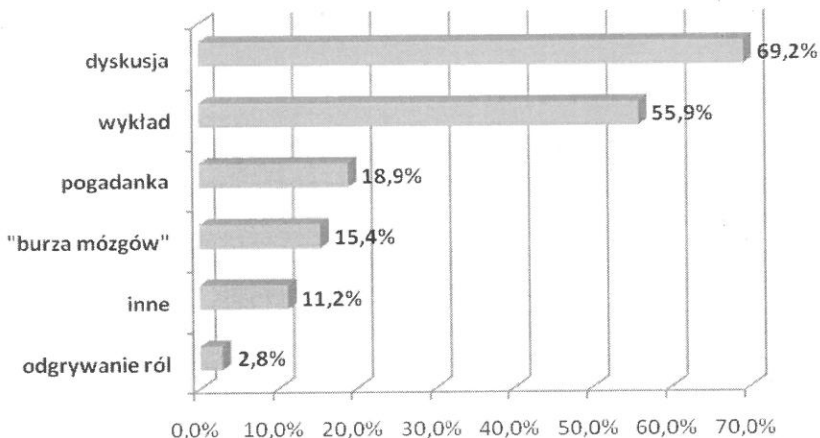
Rysunek 5

Metody pracy oświatowej wykorzystywane przez wykładowców do prowadzenia zajęć dydaktycznych podczas szkoleń (w %)*

* Badani mogli podać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Badania własne

Rysunek 6

Metody prowadzenia zajęć dydaktycznych preferowane przez uczestników szkolenia (w %)

* Badani mieli możliwość wyboru maksymalnie dwóch odpowiedzi

Źródło: Badania własne

Propozycje zmian w szkoleniu podane przez badane osoby, w największej części dotyczyły wprowadzenia większej liczby godzin zajęć terenowych z wiedzy przyrodniczej (32,4%). Doradcy chcieliby praktycznie nauczyć się rozpoznawania siedlisk, gatunków ptaków oraz pogłębić wiedzę praktyczną z łąkarstwa. Za ważne ankietowani uznali także wyjazdy do gospodarstw (18,6 %), w których realizowane są pakiety rolnośrodowiskowe. Zwrócili również uwagę na potrzebę wprowadzenie większej liczby godzin ćwiczeń, podczas których odbywałaby się nauka sporządzania planów rolnośrodowiskowych na komputerze (13,7 %). Dobrze byłoby także poszerzyć zakres wiedzy dotyczącej spójności i wymiany pakietów w ramach działań rolnośrodowiskowych, zagadnień prawnych i komunikowania społecznego. Na przykład dla doradców, którzy posiadają ukończony kurs podstawowy z zakresu metodyki doradztwa rolniczego oraz pragną pogłębić swoje kompetencje zawodowe m.in. z zakresu komunikowania społecznego, dobrą propozycją może być możliwość uczestnictwa w warsztatach „Doskonalenie umiejętności metodycznych i komunikacyjnych doradców rolniczych” organizowanych przez CDR w Brwinowie.

Oferta szkolenia kandydatów na doradców rolnośrodowiskowych według badanych wymaga uzupełnienia i wprowadzenia kilku zmian. Największą potrzebą postrzeganą przez ankietowanych było zwiększenie liczby godzin wykładów i ćwiczeń niezbędnych do opanowania materiału szkoleniowego (ponad ¼ wskazań). Następną ważną zmianą powinno być dostosowanie metod prowadzenia zajęć do przekazywanych treści, by były one dobrze przyswajane (17,5 %). Badane osoby zwracały również uwagę na zwiększenie ilości przekazywanej wiedzy (16,1 %). Pozostali ankietowani oczekiwali lepszego przygotowania merytorycznego od prowadzących szkolenia oraz obniżenia opłaty za szkolenie.

5. Podsumowanie i wnioski

Przekazywana w trakcie szkoleń wiedza merytoryczna według opinii zdecydowanej większości badanych doradców była przydatna lub raczej przydatna w wykonywaniu zawodu.

Tematyka szkoleń uznana za ważną obejmowała: zagadnienia branżowe dotyczące m.in. rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego, typów krajobrazów rolniczych oraz identyfikacji gatunków ptaków i ssaków; zasady realizacji poszczególnych pakietów i systemu pomocy UE, zagadnienia prawne, a także zawartość planu rolnośrodowiskowego oraz sposób jego przygotowania.

Wśród metod pracy oświatowej doradcy preferowali metodę dyskusji należąca do grupy metod poszukujących i wykład z grupy metod podających. Badani woleli wnikliwą rozmowę na dany temat niż jednostronny przekaz informacji podczas wykładu.

Propozycje zmian w programie szkolenia na doradcę rolnośrodowiskowego dotyczyły głównie wprowadzenia zajęć terenowych z wiedzy przyrodniczej. Doradcy chcieliby praktycznie nauczyć się rozpoznawania siedlisk, gatunków ptaków oraz pogłębić wiedzę praktyczną z łąkarstwa. Za ważne ankietowani uznali również wyjazdy do gospodarstw, w których realizowane są pakiety rolnośrodowiskowe. Wskazywali także na potrzebę wprowadzenia większej liczby godzin ćwiczeń, podczas których odbywałyby się nauka sporządzania planów rolnośrodowiskowych na komputerze. Badani respondenci zwrócili również uwagę na brak wystarczającej wiedzy z zakresu: spójności i wymiany pakietów w ramach działań rolnośrodowiskowych, zagadnień prawnych i komunikowania społecznego. Ponadto respondenci wskazywali na potrzebę ustawicznego doskonalenia zawodowego doradców rolnośrodowiskowych oraz organizowania spotkań, w czasie których byłaby możliwość wymiany doświadczeń zawodowych.

Sugestie uczestników szkoleń na doradcę rolnośrodowiskowego dotyczące sposobów realizacji programu mogą być wykorzystane przez organizatorów tego przedsięwzięcia w procesie doskonalenia oferty oświatowej.

LITERATURA

1. Kania J. (2007): Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłataja w Krakowie. Zeszyt 318. Kraków, s. 75.
2. Krajowy Program Rolnośrodowiskowy – Przewodnik. (2004) Wydaw. MRiRW, Warszawa.
3. Kujawiński W. (1996): Doradztwo rolnicze w zarysie. Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie w Poznaniu. Poznań.
4. Maziarz C. (1987): Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa.
5. Mościcki K. (2007): Szkolenia rolnośrodowiskowe na obszarach wiejskich. Wydaw. Związek Zawodowy Centrum Narodowe Młodych Rolników, Warszawa.
6. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa lipiec 2007.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 stycznia 2005 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich oraz doradzania tym podmiotom. (Dz U. Nr 13, poz. 100).
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7.05.2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte PROW na lata 2007-2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej (Dz. U. Nr 89, poz. 545).9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 grudnia 2007 zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte planem rozwoju obszarów wiejskich oraz doradzania tym podmiotom (Dz. U. Nr 248, poz. 1849-1850) www.cdr.gov.pl.

KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR

SZKOLENIE KANDYDATÓW NA DORADCÓW ROLNOŚRODOWISKOWYCH W OPINII UCZESTNIKÓW

STRESZCZENIE

W artykule przybliżono opinię doradców rolnośrodowiskowych na temat merytorycznych, metodycznych i organizacyjnych aspektów szkolenia przygotowującego kandydatów do wykonywania tego zawodu. Oferta merytoryczna dotycząca większości zagadnień była dostosowana do potrzeb i oczekiwań uczestników szkolenia. Poszerzenia wymaga tematyka z zakresu komunikowania społecznego i rachunkowości rolniczej. Natomiast proponowane zmiany o charakterze metodyczno-organizacyjnym dotyczyły: zwiększenia liczby godzin wykładów i ćwiczeń, dostosowania metod prowadzenia zajęć do przekazywanych treści, lepszego przygotowania merytorycznego wykładowców oraz obniżenia opłat za szkolenie.

KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR

TRAININGS FOR THE AGRICULTURAL AND ENVIRONMENTAL ADVISORS
IN THE PARTICIPANTS' OPINION

SUMMARY

Opinion of agricultural and environmental advisor about content-related, methodological and organizational aspects of the advisor's trainings courses has been shown in this article. Content-related offer which concerns most of issues have been adapted to the needs and expectations of the participants of the courses. Only the subject matter of social communication and agricultural accountancy have to be broaden. Moreover, there is a suggestion: to emphasize the number of lectures and classes, to adjust the methods of teaching to the content and to expose the training fee.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział Poznań
e-mail: w.kujawinski@cdr.gov.pl

ISTOTA DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ WOJEWÓDZKICH OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO

1. Wprowadzenie

Działalność informacyjna, obok doradczej, kształceniowej i innowacyjnej, stanowi ważną pozycję w ofercie niematerialnego wspierania rolników zarządzających własnymi gospodarstwami rolnymi.

Należy przypomnieć, że zgodnie z wdrażaną w Wojewódzkich Ośrodkach Doradztwa Rolniczego (WODR) metodyką doradztwa rolniczego, **działania doradcze** tych organizacji wyrażają się we współdziałaniu doradcy rolniczego z jego rolniczym partnerem, zmierzającym do rozwiązania problemów zawodowych partnera oraz pozwalającym przygotować go do podejmowania skutecznych działań zapobiegających niepowodzeniom w pracy a także nabycia zdolności samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów. **Działania kształceniowe** - w prowadzonym doskonaleniu i szkoleniu zawodowym rolników w celu stałego podwyższania ich kompetencji zawodowych. **Działania innowacyjne** - głównie w realizacji ostatniego etapu procesu innowacyjnego zwanego upowszechnianiem innowacji rolniczych (czyli sterowanego przez rolniczą jednostkę doradczą przekazu innowacji od źródła ich powstania do miejsca pełnego zastosowania).¹

Aktualnie, choć Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego w coraz szerszym zakresie podejmują się prowadzenia na rzecz rolników - swoich klientów różnych działań określanых najczęściej terminem „informacyjnych” to jednak ich suma nie została bliżej określona, a co najważniejsze nie zawsze są one świadomie i celowo uprawiane oraz rozwijane.

¹ Na pełną działalność innowacyjną składa się całokształt działań naukowych, technologicznych, organizacyjnych, finansowych i handlowych, które prowadzą do wdrażania i upowszechniania nowych lub udoskonalonych produktów czy procesów.

Przedmiotowa praca prezentuje podstawowe założenia własnej koncepcji działalności informacyjnej prowadzonej na rzecz rolników-przedsiębiorców przez Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Koncepcja ta oparta została na analizie stosownej literatury (krajowej i zagranicznej) oraz własnych doświadczeniach autora, zebranych w trakcie wieloletniej współpracy z pracownikami Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego.²

2. Podstawowe terminy

Punktem wyjścia do wypracowania podstaw teoretycznych działalności informacyjnej uprawianej intencjonalnie w WODR jest określenie jej podstawowych terminów, którymi są: informacja, dane, wiedza i mądrość a także proces informacyjny.

W prezentowanej koncepcji dla terminu informacja przyjęto określenie jakie funkcjonuje w infologii³. A zatem **informacja** to *znaczenie, jakie nadaje danym nadawca lub odbiorca* [Stefanowicz 2004]. Natomiast określenie terminu „dane” przyjęto z nauk o zarządzaniu⁴, w których najczęściej przyjmuje się, że **dane** to *surowe liczby i fakty wyrażone w określonej postaci znakowej* [Stoner, Freeman, Gilbert 2001]. Informację tworzy się z danych w procesie transformacji i interpretacji, a także kategoryzacji i klasyfikacji. Również z nauk o zarządzaniu przyjęto określenia dla dwóch następnych terminów. I tak **wiedza** to *informacja połączona ze zrozumieniem i możliwością jej wykorzystania*. Jest otrzymywana z informacji poprzez jej zintegrowanie z wiedzą istniejącą. Rzetelna wiedza może prowadzić **do mądrości**, czyli *umiejętności używania, modyfikowania i tworzenia nowej wiedzy* [Stefanowicz 2004].

Dla potrzeb budowy przedmiotowej koncepcji przyjęto ponadto rozumienie procesu informacyjnego, jakie prezentuje w swej pracy „*Ekonomika Informacji. Metody Polskie*” prof. Józef Oleński.

Badacz ten przez **proces informacyjny** rozumie *proces semiotyczny⁵, ekonomiczny i techniczny, który realizuje co najmniej jedną z funkcji, jakimi są: genero-*

² Pełniejsze rozwinięcie tej koncepcji można znaleźć w złożonej do druku pracy „Podstawy teoretyczne działalności informacyjnej publicznych rolniczych organizacji doradczych” [W. Kujawiński 2008].

³ Infologia, to teoria identyfikowania i definiowania informacji. Obejmuje ona takie zagadnienia jak: interpretacja informacji, jej projektowanie (Information Design), procesy komunikacji oraz prezentacja werbalno-wizualna.

⁴ Nauki o zarządzaniu to dyscyplina naukowa w zakresie dwóch dziedzin naukowych: nauk ekonomicznych i nauk humanistycznych. Według wcześniej obowiązującej w Polsce klasyfikacji zarządzanie było domeną nauk ekonomicznych, stąd dyscyplina ta była określana mianem organizacja i zarządzanie. Obecnie interdyscyplinarne podejście do zarządzania, zwłaszcza wykorzystanie psychologii oraz innych nauk społecznych i humanistycznych zaowocowało dychotomicznym podejściem do nauk o zarządzaniu.

⁵ Semioza to proces tworzenia, odbierania i przekazywania znaków. W procesie tym ujawnia się znaczeniowa funkcja znaku (przyp. autora).

wanie, gromadzenie, przechowywanie, przekazywanie, przetwarzanie, udostępnianie, interpretacja oraz wykorzystywanie informacji [Oleński 2003].

Należy tu wyjaśnić, że poszczególne funkcje procesów informacyjnych są zbieżne z następującymi fazami przebiegu tych procesów, tj. fazą:

- tworzenia informacji,
- gromadzenia informacji,
- przechowywania informacji,
- przetwarzania informacji,
- przekazywania informacji,
- udostępniania informacji,
- interpretowania informacji,
- wykorzystywania informacji.

Tworzenie (generowanie) informacji - pierwsza faza procesu informacyjnego, to szeroka kategoria, która swoim zasięgiem obejmuje także odszukanie informacji istniejących już w przestrzeni informacyjnej. Według prof. Józefa Oleńskiego etap ten pozwala wygenerować informację w określonym języku i nadać jej formę wiadomości [Oleński 2003].

Gromadzenie informacji - polega na zebraniu poszczególnych informacji jakie pojawiły się w fazie ich tworzenia w taki sposób, aby było możliwe ich późniejsze zlokalizowanie oraz odtworzenie przez potencjalnych odbiorców.

Przechowywanie informacji - faza ta, jest nierozzerwalnie związana z tzw. materialnymi nośnikami informacji.⁶ To zapisywanie informacji na tych nośnikach w formie i postaci, umożliwiającej ich łatwe wykorzystywanie (odczytywanie i udostępnianie).

Przetwarzanie informacji obejmuje działania wykonywane na zgromadzonych informacjach w celu uzyskania takich, jakie są oczekiwane przez odbiorców. Są to działania arytmetyczne (dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia,...), logiczne (ustalania relacji $<$, $=$, $>$, itd. między wartościami danych) i semiotyczne.

Przekazywanie informacji związane jest z przemieszczaniem się informacji pomiędzy komórkami organizacyjnymi danej organizacji, które wykonują kolejne operacje ich przetwarzania.

Udostępnianie informacji to dostarczenie odbiorcy potrzebnych mu informacji z uwzględnieniem takich czynników jak odpowiedni termin, miejsce, forma, zakres, stopień szczegółowości itp.

Interpretacja informacji polega na odtworzeniu pola znaczeniowego informacji. Jest intelektualnym przypisywaniem określonego obiektu, procesu lub zdania posiadanej informacji wyrażonej w określonym języku.

⁶ Nośniki informacji można podzielić na dwie grupy: nośniki informacji materialne i abstrakcyjne. **Materialne nośniki informacji** - to obiekty za pośrednictwem których informacja może być przenoszona w czasie i przestrzeni.

Abstrakcyjne nośniki informacji - to wiadomości.

Wykorzystanie informacji to podejmowanie bezpośrednich działań pod wpływem posiadanej informacji.

3. Istota działalności informacyjnej WODR

Wydaje się, że swych działaniach informacyjnych Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego powinny pominąć wspomniane wcześniej dwie ostatnie fazy procesu informacyjnego, tj.: fazę interpretacji informacji oraz fazę jej wykorzystywania. Ponadto, odbiorcami działalności informacyjnej, podejmowanej z inicjatywy informowanych rolników (i gdzie udostępnianie informacji realizowane jest w formach bezpośrednich) mogą być tylko te indywidualne podmioty, które potrafią samodzielnie interpretować i wykorzystywać informację, szczególnie dla podejmowania właściwych decyzji oraz ich praktycznej realizacji. Podobnie w przypadku działalności informacyjnej, podejmowanej z inicjatywy WODR i adresowanej do masowego odbiorcy, proces informacyjny musi kończyć się na fazie udostępniania informacji. Powodem tego jest naturalne ograniczenie się do stosowania w masowym udostępnianiu (upowszechnianiu) informacji form pośrednich, co skutecznie uniemożliwia rozszerzenie procesu informacyjnego o fazę interpretacji informacji oraz jej wykorzystywania.

A zatem na **działania informacyjne WODR** składa się zespół czynności związanych z udostępnianiem informacji potrzebnych rolnikom-przedsiębiorcom w ich pracy we własnym gospodarstwie rolnym i spełniających możliwie najwyższe parametry jakościowe.

Udostępnianie to odbywa się albo z inicjatywy informowanego albo informującego oraz może być poprzedzone jedną lub kilkoma innymi wcześniejszymi fazami procesu informacyjnego, tj. fazą tworzenia, gromadzenia, przechowywania, przekazywania i/lub przetwarzania informacji.

Działania informacyjne podejmowane z inicjatywy informowanego rolnika będą przydatne wtedy, gdy uzyskane tą drogą informacje użyje on do tworzenia lub aktualizacji struktur swojej wiedzy, a przede wszystkim przetworzy w odpowiednie warianty decyzyjne, dokona ich wartościowania i następnie oceny, wybierze wariant optymalny⁷ czy dobry⁸, przygotuje się do jego wdrożenia oraz dokona tego. Aby tak się stało rolnik ten musi posiadać kompetencje odpowiednie dla przedsiębiorcy rolnego.⁹

⁷ W przypadku przyczyn problemów zamkniętych, w których zbiór alternatyw jest w pełni określony.

⁸ W przypadku przyczyn problemów otwartych, w których zespół alternatyw jest nieokreślony.

⁹ Informacje przydatne dla rolnika to również te, które zostaną włączone do struktur posiadanej przez niego wiedzy.

Najogólniej **kompetencja** to zdolność wykorzystania przez człowieka własnej wiedzy, umiejętności, systemu wartości oraz cech osobowości¹⁰, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z zajmowaniem przez siebie określonego stanowiska pracy¹¹ [Kujawiński 2002 (2)].

Natomiast **kompetencje przedsiębiorcy rolnego** to zespół zdolności wykorzystania przez niego własnej wiedzy, umiejętności, systemu wartości oraz cech osobowości, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z prowadzeniem własnego gospodarstwa rolnego.

Składają się na nie:

- ✓ Kompetencje poznawcze, czyli zdolność samodzielnego gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania informacji, samodzielnego identyfikowania oraz rozwiązywania swoich problemów, własnej samoedukacji;
- ✓ Kompetencje organizatorskie, czyli zdolność sprawnego przygotowywania, realizowania, kontrolowania i oceniania wszelkich działań podejmowanych w własnym gospodarstwie rolnym;
- ✓ Kompetencje komunikacyjne, czyli zdolność nawiązania rozmowy i skutecznego komunikowania się ze wszystkimi swymi partnerami gospodarczymi [Kujawiński 2002 (1)].

Ale także dyspozycje zdrowotne, czyli zdrowie fizyczne, psychiczne (równowaga psychiczna, mierzona stopniem integracji osobowości, w tym zwłaszcza zdolnością do ciągłego rozwoju) oraz zdrowie społeczne, czyli charakter relacji między jednostką a otoczeniem, czego wyrazem jest stopień harmonii i społecznego współbrzmienia [Kanarski 2005].

Z powyższych rozważań wynika, że **celem działalności informacyjnej WODR** powinno być *udostępnianie informacji odpowiadającej potrzebom rolników-przedsiębiorców i wykorzystywanej przez nich dla sprawnego funkcjonowania we własnych gospodarstwach rolnych*.

Oczywiście, każda potrzebna informacja może być przez rolników-przedsiębiorców pozyskiwana samodzielnie¹², ale jeśli przewidywane koszty własnej aktywności w tym zakresie (materialne i niematerialne) szacowane są przez nich jako przewyższające cenę informacji udostępnianych przez WODR, to niewątpliwie zechcą oni uzyskiwać je od tej organizacji.

¹⁰ Cechy osobowości to względnie stałe właściwości charakteryzujące daną osobę i różniące ją od innych pod względem zachowania oraz przebiegu procesów psychicznych (np. odporność, wrażliwość, odwaga, mechanizmy kontroli, temperament).

¹¹ Termin ten stosowany jest często zamiennie z terminem kwalifikacje W odróżnieniu od kwalifikacji kompetencje stanowią jednak pewien wewnętrzny potencjał, przejawiający się w zachowaniach człowieka przyczyniających się do zaspokojenia wymagań otoczenia, szczególnie w nowych sytuacjach zawodowych. Potocznie mówiąc to coś, czym dana osoba „jest w stanie się wykazać” [Kujawiński, 2002 (2)].

¹² Tj. przez nich tworzona bądź wyszukiwana.

To właśnie ci rolnicy stanowi grupę potencjalnych odbiorców produktów działalności informacyjnej WODR, o których organizacja ta musi zabiegać, aby chcieli zostać jej klientami.

Z kolei do **zadań działalności informacyjnej** prowadzonej w przedmiotowej organizacji doradczej powinno należeć: *tworzenie, gromadzenie, przechowywanie, transmisja, przetwarzanie oraz udostępnianie informacji potrzebującym jej rolnikom-przedsiębiorcom.*

Trzeba tu zaznaczyć, że działalność informacyjna WODR powinna odbywać się wg planów wynikających z celów tej działalności, jej ukierunkowania i przeznaczenia. Powinna uwzględniać zagadnienia prawne (w szczególności ograniczenia udostępniania materiałów oryginalnych wynikające z prawa autorskiego), sprawy współpracy krajowej i zagranicznej oraz międzynarodowej łączności informacyjnej itp.

Natomiast **przedmiotem** działalności informacyjnej WODR powinna być informacja, postrzegana jako produkt informacyjny. Dostosowując ogólne określenie produktu¹³ dla potrzeb działalności informacyjnej tej organizacji można przyjąć, że **produkt informacyjny**, to *ta informacja, która jest lub może być oferowana na rynku informacyjnym i przybiera postać:*

- oddzielnego wyrobu informacyjnego, gdy klient kupuje bezpośrednio informację (odwzorowaną na identyfikowalnym nośniku materialnym),
- usługi informacyjnej, gdy płaci się za pracę związaną z pozyskiwaniem i udostępnianiem samej informacji (np. za określoną poradę technologiczną, prawną¹⁴, ekspertyzę finansową itp.),
- komponentu informacyjnego innego wyrobu lub usługi, gdy stanowi ich integralną część.

Przy czym **wyrób informacyjny** to *skończony zbiór informacji odwzorowany w określonym języku na materialnym nośniku informacji, takim jak papier, taśma magnetofonowa, płyta CD, dysk twardy serwera itp.*

Informację jako wyrób odróżnia od innych wyrobów materialnych to, że:

- identyfikacja i przeniesienie własności dotyczy materialnego nośnika informacji, a nie samej informacji,
- o jego wartości, cenie i użyteczności decyduje nie nośnik materialny, którego dotyczy transakcja, lecz sama informacja.

Zaś **usługa informacyjna**, to *dostarczanie informacji w zakresie i formie dostosowanej do indywidualnych wymagań odbiorcy, na jego zamówienie.* Szczególną formą usługi informacyjnej jest zapewnienie odbiorcy **dostępu do zasobów infor-**

¹³ Ogólnie terminem produkt określa się każdy obiekt rynkowej wymiany oraz wszystko to, co może być oferowane na rynku. Produktem może być wyrób lub usługa.

¹⁴ Termin „porada” w działalności informacyjnej WODR określany jest odmiennie niż w przypadku podejmowanej przez nią działalności doradczej.

macyjnych. Forma ta różni się od innych usług informacyjnych tym, że odbiorca nie otrzymuje konkretnej informacji, lecz uzyskuje prawo dostępu do informacji.

Informacja udostępniana rolnikowi w ramach działalności informacyjnej WODR powinna służyć realizacji jego zadań zawodowych. A zatem musi dotyczyć tego wszystkiego, co dzieje się w otoczeniu danego gospodarstwa rolnego - a ma, lub może mieć wpływ na jego funkcjonowanie. Odpowiednim przykładem jest tu informacja o innowacjach rolniczych, strukturze rynku, konkurentach, prawie gospodarczym, sytuacji politycznej itd.

W gospodarstwie rolnym można wyróżnić dwa główne obszary zastosowania uzyskanej informacji, a mianowicie: dla rozwiązywania bieżących problemów oraz jako podstawa długoterminowego, strategicznego planowania. W pierwszym przypadku informacja służy codziennemu podejmowaniu decyzji, pozwala m.in. odkryć potencjalne problemy i ich możliwe rozwiązania, skorzystać z osiągnięć innych, ocenić skutki konkretnych postanowień, uniknąć kosztownych pomyłek. W drugim zaś uzyskane informacje mogą być użyte m.in. dla oceny sytuacji na rynkach, śledzenia działalności konkurencji oraz trendów w gospodarce krajowej i światowej, przewidywania zmian prawnych i politycznych mających wpływ na działalność gospodarstwa rolnego.

W przypadku działalności informacyjnej WODR można wyróżnić dwa następujące podmioty:

- **podmiot informujący**, czyli *pracownik WODR (doradca rolniczy, specjalista ds. informacji)*, który udostępnia informacje rolnikom-przedsiębiorcom a ponadto może realizować inne zadania wynikające z funkcji działalności informacyjnej tej jednostki.
- **podmiot informowany**, czyli *rolnik-przedsiębiorca, ich grupa lub zbiorowość, o zdefiniowanych potrzebach informacyjnych oraz zdefiniowanych sposobach użytkowania informacji, uzyskujący informację o którą się ubiegali, lub którą otrzymali z inicjatywy podmiotu informującego.*

Podmiot informujący, tj. doradca rolniczy czy specjalista ds. informacji musi gwarantować, że informacja, jaką udostępnia jest nie tylko relewantna (odpowiednia) do potrzeby informacyjnej, ale także wysokiej jakości. Udostępniając informację niejako ją akredytuje, firmuje swoim nazwiskiem, na zasadzie podobnej jak notariusz czy autor książki, względnie jak broker giełdowy. Ma to o tyle istotne znaczenie, że na podstawie tych informacji rolnik-przedsiębiorca nierzadko podejmuje kluczowe decyzje, stąd udostępnienie informacji z jakichś powodów niewłaściwej, naraża rolnika na określone straty, również finansowe.

Do najważniejszych składników osobowości podmiotu informującego, warunkujących możliwie najwyższą jakość jego wyrobów lub usług informacyjnych, można zaliczyć odpowiednie kompetencje oraz motywację do pracy.

Na ogół kompetencji podmiotu informującego - warunkujących udostępnianie przez niego podmiotom informowanym możliwie najwyższej jakości wyrobu lub usługi informacyjnej - składają się kompetencje poznawcze, metodyczne, komunikacyjne i organizatorskie. Należy jednak zaznaczyć, że jeśli podmiot informujący świadczy usługi informacyjne, to jego kompetencje metodyczne, komunikacyjne i organizatorskie muszą być nieco szersze od wymaganych, jeśli przedmiotem udostępniania jest wyłącznie wyrób informacyjny.

Bez względu jednak na to czy przedmiotem działalności informacyjnej jest usługa czy też sam wyrób, na **kompetencje poznawcze** podmiotu informującego składają się:

- znajomość zagadnień związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego,
- znajomość istniejących właściwych zasobów informacyjnych, nie tylko elektronicznych,
- umiejętność opracowywania oraz stosowania odpowiednich strategii wyszukiwawczych,
- umiejętność trafnego doboru źródeł informacji, dokonywania selekcji oraz oceny,
- znajomość narzędzi i środków informatycznych,
- umiejętność odpowiedniego opracowywania, przetwarzania i przedstawiania informacji - dokonywania analizy i syntezy, sporządzania baz danych, bibliografii, notatek, raportów, streszczeń, wykazów, zestawień, także - serwisów WWW;

Natomiast **kompetencje metodyczne** wymagane od podmiotu udostępniającego wyrób informacyjny, czyli znajomość i umiejętność stosowania odpowiednich form oraz metod przekazu informacji, w przypadku świadczenia usługi informacyjnej muszą być uzupełnione o umiejętność dostrzegania i trafnego odczytywania potrzeb informacyjnych rolnika-przedsiębiorcy.

Odpowiednio zaś **kompetencje komunikacyjne** takie, jak umiejętność skutecznego komunikowania się z podmiotem masowym (czyli uzyskującym informacje za pośrednictwem środków masowego przekazu), muszą być zastąpione lub poszerzone o umiejętność nawiązania rozmowy i skutecznego komunikowania się interpersonalnego oraz umiejętność kształtowania odpowiedniego klimatu do komunikowania się z podmiotem indywidualnym i grupowym.

I w końcu **kompetencje organizatorskie**, a przejawiające się w umiejętności sprawnego przygotowywania, realizowania, kontrolowania oraz oceniania wszelkich działań informacyjnych zorientowanych na odbiorcę masowego - w przypadku usługi informacyjnej muszą być dostosowane do potrzeb indywidualnego oraz grupowego odbiorcy.

Skuteczność oddziaływania podmiotu informującego (doradcy rolniczego, specjalisty ds. informacji) wynika też z jego odpowiedniej motywacji do pracy. Można powiedzieć, że wiąże się ona z satysfakcją uzyskiwaną przez tę osobę w następstwie dobrze realizowanych zadań czy zaspokajaniem przez nią potrzeb wyższych (samorealizacja, prestiż itp.), ale przede wszystkim z możliwością zaspokajania jej potrzeb egzystencjalnych, czego warunkiem niezbędnym jest dysponowanie odpowiednimi środkami finansowymi.

Aby **podmiot informowany** (indywidualny, grupowy czy zbiorowy), uzyskiwane informacje mógł właściwie wykorzystywać dla rozwoju własnego gospodarstwa rolnego powinien posiadać odpowiednie **kompetencje informacyjne**. Obok cech osobowości i dyspozycji zdrowotnych właściwych dla przedsiębiorcy rolnego, stanowią je przede wszystkim:

- umiejętność określania, jakiego rodzaju informacji i w jakim zakresie potrzebuje do rozwiązania problemu, czy realizacji danego zadania,
- umiejętność uzyskiwania potrzebnej informacji w możliwie najbardziej efektywny sposób (samodzielnie albo od podmiotu informującego),
- umiejętność oceny jakości informacji (np. jakości artykułu, który czyta), a także jakości źródła informacji (np. czasopisma, w którym artykuł ten został zamieszczony),
- umiejętność włączania nowej informacji w posiadany zasób wiedzy,
- umiejętność wykorzystywania informacji do podejmowania właściwych decyzji i realizacji określonych zadań (np. adaptowania jej do konkretnej sytuacji, a także dokonywania syntezy informacji pochodzącej z różnych źródeł),
- rozumienie ekonomicznych, prawnych oraz społecznych uwarunkowań wpływających na korzystanie z informacji.

Zgodnie ze stwierdzeniem, że na działalność informacyjną WODR składa się zespół czynności związanych z udostępnianiem informacji potrzebnych rolnikom-przedsiębiorcom w pracy w gospodarstwie rolnymi spełniających możliwie najwyższe parametry jakościowe, jej **funkcję** można określić jako:

- *pozyskiwanie informacji,*
- *mediacja,*
- *filtracja,*
- *przetwarzanie i udostępnianie informacji.*

Pozyskiwanie informacji, to tworzenie informacji bądź jej odkrywanie w przestrzeni informacyjnej. **Mediacja**, to pośredniczenie pomiędzy zasobami informacyjnymi a podmiotami, które informacji potrzebują. **Filtracja**, to wyszukiwanie, ocena, selekcja oraz „akredytacja” informacji. **Przetwarzanie i udostępnianie informacji**, to opracowanie informacji, tworzenie źródeł pochodnych - analiz, baz, prezentacji, raportów, zestawień itd. - w formie przydatnej i przyjaznej dla odbiorców oraz ich udostępnianie w formie wyrobu lub usługi informacyjnej.

Z kolei **zasady prowadzenia działalności informacyjnej** wyznaczają podstawowe, koncepcyjne i funkcjonalne postępowanie WODR podczas realizacji wynikających z niej zadań.

A oto kilka najważniejszych zasad postępowania pracownika WODR (doradcy rolniczego, specjalisty ds. informacji) w ramach podejmowanych działań informacyjnych. Tak określony podmiot informujący zobowiązany jest do:

- przyjmowania zleceń wyłącznie zgodnych z prawem i nie działających na szkodę publicznej rolniczej organizacji doradczej;
- opracowywania informacji, tworzenia źródeł pochodnych - analiz, baz, prezentacji, raportów, zestawień itd. - w formie przydatnej i przyjaznej dla podmiotu informowanego (rolnika-przedsiębiorcy);
- udostępniania podmiotowi informowanemu najaktualniejszych oraz najbardziej relewantnych w stosunku do jego potrzeb informacji, w terminie i za ewentualnym wynagrodzeniem ustalonym uprzednio z tym podmiotem;
- pomagania podmiotom informowanym w zrozumieniu wykorzystanych źródeł informacji oraz ustaleniu stopnia ich wiarygodności;
- zachowywania w tajemnicy wszelkich informacji, które zostały udostępnione przez podmiot informowany i określone jako poufne, chyba że z mocy przepisów prawa podmiot ten zobowiązany jest do ich ujawnienia;
- respektowania prawa w tym szanowanie praw własności intelektualnej;
- dotrzymywania zasad umów licencyjnych i innych kontraktów;
- informowania rolników-przedsiębiorców o zobowiązaniach wynikających z praw własności intelektualnej oraz umów licencyjnych.¹⁵

Należy tu też dodać, że za jakość produktów niekomercyjnych organizacja ta powinna ponosić odpowiedzialność etyczną a produktów komercyjnych - finansową.¹⁶

4. Zakończenie

Ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego z dnia 22 października 2004 roku określa organizację, zadania i zasady działania jednostek doradztwa rolniczego. (Tworzą je: Centrum Doradztwa Rolniczego i 16 Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego.) Artykuł 4. punkt 2.2 tej Ustawy stanowi, że WODR „prowadzą działalność informacyjną wspierającą rozwój produkcji rolniczej” [Dziennik Ustaw Nr 251, poz. 2507].

¹⁵ Por. „Code of Ethical Business Practice” [2004].

¹⁶ Zgodnie z Ustawą o jednostkach doradztwa rolniczego z dnia 22 października 2004 roku Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego mogą m.in. odpłatnie wykonywać usługi w zakresie działalności wydawniczej i poligraficznej, oraz - sporządzania określonych analiz, planów i ocen, których komponentem jest produkt informacyjny [Dziennik Ustaw Nr 251, poz. 2507].

Wydaje się koniecznym, aby dla intencjonalnego prowadzenia działalności informacyjna była również wsparta właściwą teorią, odpowiednią do tych - w oparciu o jakie uprawiana jest przez WODR działalność doradcza, kształceniowa i innowacyjna.

Dlatego też w 2008 r. w Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Poznaniu podjęto się opracowania brakującej teorii działalności informacyjnej WODR.

W pierwszym etapie jej budowy rozpoznano dyscypliny naukowe, które mogą wspierać praktykę intencjonalnie prowadzonej działalności informacyjnej. Następnie przyjęto wypracowane przez infologię oraz nauki o zarządzaniu podstawowe pojęcia, takie jak: dane, informacja i wiedza. Kolejno, z uwagi na potrzeby i warunki uprawiania tej działalności przez właściwe struktury WODR, dokonano celowej adaptacji procesu informacyjnego, którego - zdaniem autora - funkcje i fazy ustalił poprawnie prof. Józef Oleński [Oleński 2003, s. 39]. Wypracowano również szereg własnych definicji, w tym dla działalności informacyjnej WODR, jej celu, zadań, przedmiotu, podmiotu i funkcji.

Ponadto w ramach przedmiotowej koncepcji wskazano na właściwe metody i techniki badania potrzeb informacyjnych rolników oraz metody wyszukiwania i udostępniania informacji, przedstawiono założenia do budowy systemu informacyjnego wspierania rolników a także uwarunkowania związane z osiąganiem przez WODR sukcesu na rynku wyrobów i usług informacyjnych. Zaproponowano też własne rozwiązania metodyczne w zakresie świadczenia i udostępniania rolnikom tych produktów.

I wreszcie, co wydaje się szczególnie ważne z punktu widzenia realizacji ustawowych celów Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego, zadbano o logiczną zgodność prezentowanej koncepcji z wcześniej opracowanymi a aktualnie upowszechnianymi w tych jednostkach teoretycznymi podstawami działalności doradczej i kształceniowej.

Autor uznał za właściwe, aby poprzez przedmiotowy artykuł zarys tej koncepcji przybliżyć wszystkim docelowym odbiorcom Zagadnień Doradztwa Rolniczego.

LITERATURA:

1. Code of Ethical Business Practice. Association of Independent Information Professionals 2004. Dostęp: <http://www.aiip.org/Default.aspx?pageId=88881>
2. Kanarski L. (2005): Przywództwo we współczesnych organizacjach. Elipsa, Warszawa.
3. Kujawiński W. (2002): Metodyka i organizacja doradztwa rolniczego. CDR w Brwinowie, Oddział w Poznaniu, Poznań. (1)
4. Kujawiński W. (2002): Słownik metodyczny doradcy rolniczego. CDR w Brwinowie, Oddział w Poznaniu, Poznań. (2)
5. Kujawiński W. (2008): Podstawy teoretyczne działalności informacyjnej publicznych rolniczych organizacji doradczych”. CDR w Brwinowie, Oddział w Poznaniu, Poznań (praca w druku).
6. Oleński J. (2003): Ekonomika Informacji. Metody Polskie. Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
7. Stefanowicz B. (2004) Informacja. SGH – Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
8. Stoner J.A.F., Freeman R.E., Gilbert D.R. (2001): Kierowanie. PWE, Warszawa.
9. Ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego z dnia 22 października 2004 roku. Dziennik Ustaw Nr 251, poz. 2507.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

ISTOTA DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ WOJEWÓDZKICH OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO

STRESZCZENIE

Działalność informacyjna, obok doradczej, kształceniowej i innowacyjnej, stanowi ważną pozycję w ofercie niematerialnego wspierania rolników zarządzających swymi gospodarstwami rolnymi. Ale tylko ta działalność nie posiadała dotąd odpowiednich podstaw teoretycznych dla jej właściwego prowadzenia przez Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego (WODR). Artykuł przedstawia własne propozycje autora co do istoty tej działalności oraz porządkuje i definiuje związane z nią terminy.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

THE NATURE OF INFORMATION ACTIVITY OF PROVINCE AGRICULTURAL ADVISORY SERVICE CENTRES

SUMMARY

The information activity, beside advisory, education and innovative, determines the important position in immaterial offer of supporting of farmers managerses with its own holdings. But the Orly this activity does not possess up to here suitable theoretical bases for Her proper leadership by Province Agricultural Advisory Service Centres (WODR).

The article represent own proposals of the author regarding the creature of this activity and arranges and defines connected terms.

INFORMACJE

TOMASZ KONDRASZUK

*Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
e-mail: tomasz_kondraszuk@sggw.pl*

ROLNICZY KALENDARZ RACHUNKOWY JAKO ELEMENT SYSTEMU¹ ZARZĄDZANIA WIEDZĄ² W GOSPODARSTWIE WIEJSKIM

1. Wprowadzenie

Problem budowania systemów informacyjnych³ wspierających zarządzanie w indywidualnych gospodarstwach rolniczych był podejmowany przez wielu autorów. Jest to problem trudny, bowiem wymaga uwzględniania specyficznych uwarunkowań gospodarstw rolniczych [Romanowska i Jaroszewski 1998]. Każda działalność człowieka jest funkcją jego kwalifikacji (ogólnych i zawodowych) oraz siły motywacji, która ujawnia się w konkretnych warunkach. Kwalifikacje natomiast składają się z wiedzy i umiejętności. Poziom kwalifikacji wyznaczany jest przez to co wiem (rozumiem) oraz umiem (zrobić). Bardzo ważna jest motywacja (gotowość podjęcia działań), która zależna jest od postawy i realizowanych celów. Stwierdzenie „nie chcę mi się chcieć” to przykład najbardziej negatywnej postawy. Istotne również są warunki i reakcje otoczenia, które wpływają na poczucie zadowolenia i satysfakcji danej osoby. Pozytywne „sprzężenie zwrotne” i zgodność uzyskiwanych efektów z realizowanymi celami daje poczucie pełnej samorealizacji. Natomiast niedostateczne kwalifikacje, brak wiadomości, umie-

---

¹ W ogólnej teorii systemów, pod pojęciem systemu rozumie się: pewien wyraźnie określony, wewnętrznie uporządkowany i spójny układ elementów oraz powiązań między tymi elementami.

² Najczęściej przyjmuje się, że wiedza to ogół wiadomości i umiejętności wykorzystywanych przez jednostki do rozwiązywania problemów.

³ W najbardziej ogólnym, cybernetycznym ujęciu system informacyjny to: wyróżniony przestrzennie i uporządkowany czasowo zbiór informacji, nadawców informacji, odbiorców informacji, kanałów informacyjnych oraz technicznych środków przesyłania i przetwarzania informacji, których funkcjonowanie służy do sterowania obiektem gospodarczym.

jętności i motywacji są barierą utrudniającą wprowadzanie nowoczesnych technologii produkcji, sprawnego zarządzania oraz ograniczają możliwości rozwoju całych regionów.

Rzeczony rozwój komputerów i telekomunikacji daje rolnikom nowe możliwości szybkiego otrzymywania informacji technicznych i ekonomicznych oraz ich efektywnego wykorzystania w procesach decyzyjnych. Nowocześni rolnicy starają się uprawiać/hodować właściwe rośliny i zwierzęta w sposób najbardziej racjonalny. Rolnictwo nie jest już dla nich jedynie sposobem życia, ale biznesem, w którym mogą osiągnąć dobry dochód, jeżeli wykorzystają wszystkie możliwości oferowane przez ich otoczenie ekonomiczne i przyrodnicze. Istnieje wiele źródeł informacji z jakich rolnicy mogą i powinni korzystać w swoich decyzjach w zarządzaniu [Kondraszuk 2000]. Należą do nich sprawozdania z badań naukowych, różne opracowania dotyczące sytuacji na rynku produktów i środków do produkcji rolniczej, własna ewidencja i sprawozdawczość itd.

Wiele prób zastosowania metod i środków udostępniania informacji w rolnictwie nie zostało wykorzystanych w takim stopniu, jaki ich twórcy zakładali i nie wpłynęły na poprawę zarządzania gospodarstwem. Jednym z powodów jest to, że często dostarczano informacje zdaniem ekspertów korzystne dla rolników, a nie pomagano im samym w poszukiwaniu i przetworzeniu informacji, których potrzebę odczuwali. Często także metody, jakie muszą stosować rolnicy i doradcy do wykorzystania tych informacji, są bardziej skomplikowane niż jest to konieczne, ponieważ nie są one dopasowane do sposobu, w jaki ludzie ci normalnie analizują informacje. Najtrudniejsze są początkowe etapy przełamywania niechęci do gromadzenia informacji i wywołania potrzeby szukania lepszych rozwiązań w oparciu o posiadaną wiedzę.

W rolnictwie zwracano uwagę przede wszystkim na możliwości wykorzystania księgowości jako podstawowego źródła informacji o działalności gospodarczej. Jednak w naszym kraju nie upowszechnił się żaden system księgowy w gospodarstwach indywidualnych. Wdrożono Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (ZSRGR), a następnie system PFADN, ale w dalszym ciągu obserwuje się bardzo małe zainteresowanie rolników ewidencją prowadzoną w formie księgowości [Grontkowska, Tchorzewska 2000].

W opracowaniu przedstawiono propozycję ewidencji i przetwarzania informacji w rolniczym kalendarzu rachunkowym. Kalendarz w intencji pomysłodawców i autorów ma być pomocniczym urządzeniem pozwalającym na organizację ewidencji różnych informacji o gospodarstwie i jego otoczeniu. Ten sposób gromadzenia informacji o gospodarstwie został pozytywnie oceniony i zaakceptowany przez rolników [Bet i In 1998; Kondraszuk 2004; Palasik 2000 (1); (2)]. W szczególności podkreślano funkcjonalność przedmiotowego kalendarza.

Gromadzone w nim informacje pozwalają na obliczanie dochodu rolniczego gospodarstwa, a po zintegrowaniu z systemem planowania finansowego na

okresową kontrolę odchyień wielkości planowanych ze zrealizowanymi. Jednak ostateczny zakres gromadzonych danych rolnik określa sam. Daje to możliwość uczenia się w sposób zindywidualizowany, dostosowany do zakresu potrzebnych rolnikowi informacji. W kolejnych latach, jeżeli zaistnieje taka potrzeba, istnieje możliwość uszczegóławiania zakresu zbieranych danych i rozbudowywania kalendarza o nowe zestawienia. O tym jednak zdecydować może sam rolnik.

2. Przedsiębiorstwo rolnicze a gospodarstwo wiejskie

Indywidualne gospodarstwo rolnicze stanowi szczególnie złożony system. Oprócz organicznego charakteru wynikającego ze złożoności produkcyjno-organizacyjnej, ważnym wyróżnikiem jest rodzinny charakter prowadzonej działalności i realizowane zasady paternalizmu⁴. Towarzyszyć jej powinna idea przedsiębiorczości i rzadziej ideologia menedżeryzmu⁵, która dominuje w przedsiębiorstwach z najemną siłą roboczą. Przedsiębiorczość przejawia się w kreatywności oraz innowacyjności i w każdej działalności gospodarczej odgrywa dużą rolę. Gospodarstwo rolnicze powinniśmy traktować jako potencjalne przedsiębiorstwo (osoby fizycznej), a rolnika jako przedsiębiorcę. Rola paternalizmu polega na kultywowaniu szczególnych wartości rodzinnych i stawiania spraw rozwoju rodziny na pierwszym miejscu⁶. Jednak trudno nie zauważyć dostosowań w drugą stronę i podporządkowania zachowań członków rodziny rolniczej potrzebom gospodarstwa. Z punktu widzenia ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa, gospodarstwo rolnicze i gospodarstwo domowe tworzą gospodarstwo wiejskie⁷.

Złożoność gospodarstwa jako systemu socjo-technicznego przedstawia schemat 1. Pierwotne zasoby gospodarstwa stanowią zgodnie z wcześniejszymi stwierdzeniami wiedza (kapitał intelektualny) i pieniądze (kapitał finansowy). One wyrażają się z kolei z jednej strony w zasobach ludzkich i zasobach informacyjnych, z drugiej zaś w zasobach finansowych i zasobach rzeczowych. Ostateczny kształt działalności gospodarstwa nadaje jego wewnętrzna struktura organizacyjna i prowadzone działalności produkcyjne. Tradycyjnie ważną rolę odgrywa zarówno otoczenie przyrodnicze (ziemia), jak i ekonomiczne (kapitał i praca).

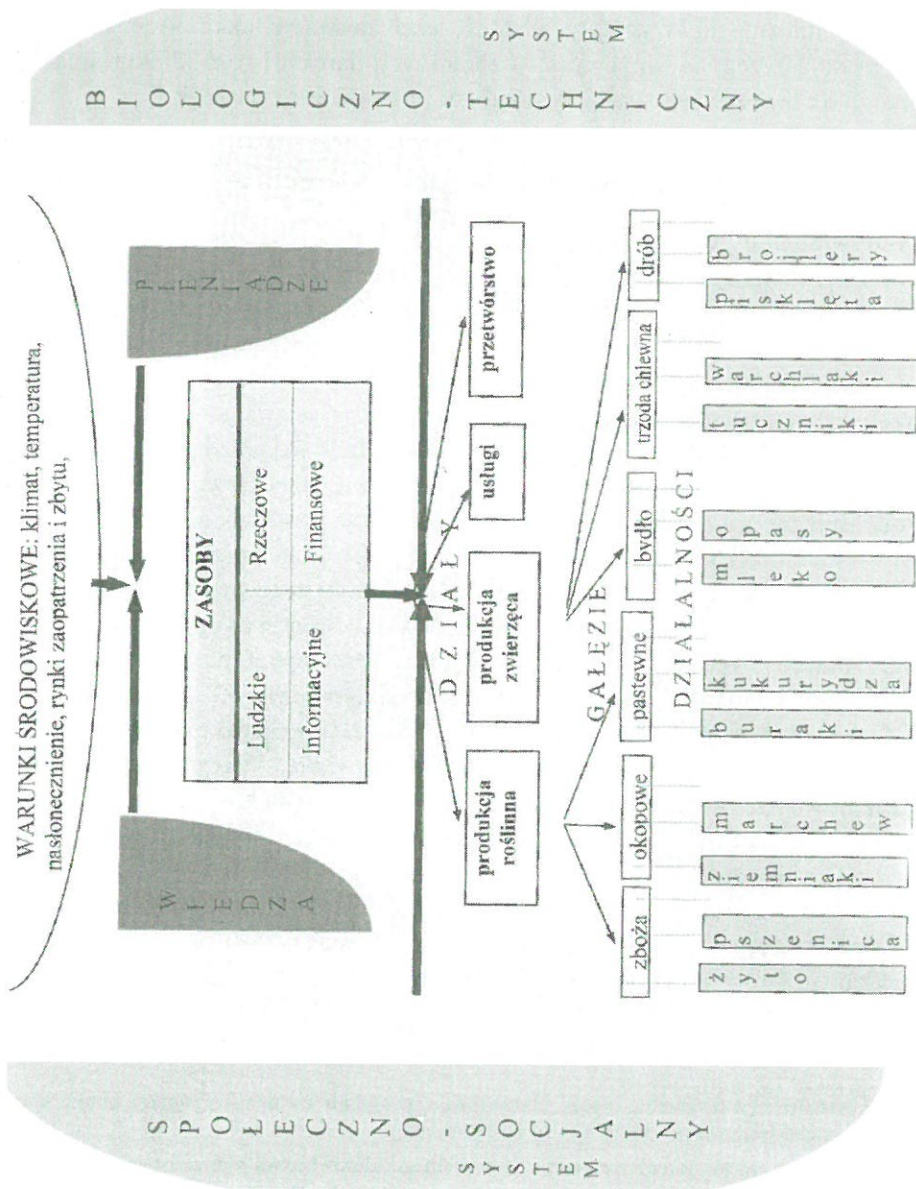
⁴ Paternalizm (w naukach o organ. i zarządzaniu) to styl kierowania – występuje tu tożsamość ról, tj. właściciel środków produkcji i kierownik produkcji.

⁵ Menedżeryzm to system sprawowania naczelnego kierownictwa w przedsiębiorstwie przez zawodowego menedżera wraz z towarzyszącą temu systemowi teorią zarządzania oraz ideologią.

⁶ Potwierdzają to badania hierarchii celów realizowanych przez rolników indywidualnych.

⁷ Zauważmy, że nazwa Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego zawiera również właśnie takie określenie w stosunku do gospodarstwa.

Przedsiębiorstwo rolnicze jako system socjotechniczny

Wielofunkcyjny rozwój wsi i obszarów wiejskich obejmuje w ramach działalności gospodarstwa również szeroko pojętą wytwórczość wiejską zawierającą oprócz rolnictwa (uprawy roślin, ogrodnictwa, chowu i hodowli zwierząt gospodarskich itd.) również działalność rzemieślniczą wykonywaną przez członków rodziny, przetwórstwo produktów rolnych, szeroko rozumiane usługi na rzecz środowiska naturalnego, usługi agroturystyczne związane z terenami wiejskimi itd.

To właśnie tak rozumiane gospodarstwo wiejskie posiada znane cechy charakterystyczne, które pozwalają mu przetrwać nawet najtrudniejsze czasy:

- głębokie poczucie własności, silna motywacja do pracy ponad normę,
- trwałość i jednolitość kierownictwa gospodarstwa,
- nastawienie na realizację celów długofalowych i gotowość poświęcenia dla przyszłych pokoleń,
- szybka komunikacja dzięki stałemu i bliskiemu wzajemnemu oddziaływaniu członków rodziny rolniczej,
- łączenie funkcji kierowniczej i wykonawczej,
- zdolność do elastycznego dopasowywania się do zmieniającego się otoczenia.

Podstawą realizacji zarówno celów indywidualnych, jak i społecznych, powinno być oszczędnie gospodarujące i nastawione na racjonalny dochód gospodarstwo wiejskie, dbające jednocześnie o będące w jego posiadaniu zasoby środowiska naturalnego i rozwój przyszłych pokoleń.

3. Rachunkowy kalendarz rolniczy jako element zarządzania wiedzą

Poszukując optymalnych rozwiązań dla ewidencjonowania zdarzeń gospodarczych w rolnictwie, które mogłyby być zastosowane w praktyce, autor w ramach badań własnych opracował projekt rolniczego kalendarza rachunkowego. Pod jego kierunkiem z tego zakresu napisane zostały prace dyplomowe w ramach Podyplomowych Studiów Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW w Warszawie i poddano weryfikacji podstawowe elementy kalendarza. Prześladowano jego realizację na przykładzie wybranych gospodarstw. Nawiązano stałą współpracę z ODR w Bielicach, dzięki czemu w latach 2002 i 2003 liczba wdrożeń w gospodarstwach wzrosła do kilkudziesięciu. Każdy doradca „opiekuje się” prowadzeniem kalendarza w jednym lub kilku gospodarstwach. Kolejnym krokiem w kierunku rozwoju systemu informacji w gospodarstwie jest integracja prowadzonej ewidencji w formie kalendarza z systemem planowania finansowego. Pozwala to na uzyskanie sprzężenia zwrotnego w systemie planowania i kontroli (controllingu). Rolnik ma możliwość porównania wielkości zrealizowanych z planowanymi („jest – powinno być”). To daje z kolei możliwość analizy odchyień (różnic) i przyczyn ich wystąpienia. Jeżeli plan robiony jest z pełnym zaangażowaniem rolnika to jest to moment, w którym następuje aktualizacja struktur wiedzy rolnika. Rolnik uczy się na własnych błędach.

dach dążąc do minimalizacji różnic pomiędzy parametrami planowanymi i zrealizowanymi. Wdrożenie takiego systemu umożliwi wykrywanie wcześniejszych zagrożeń i podejmowanie właściwych działań korygujących. Jest to bardzo ważny element prawidłowego zarządzania w warunkach dążenia gospodarstw do trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Podstawą ewidencji są codzienne zapisy o obrotach środków pieniężnych w kasie i na rachunku z podziałem na cztery główne działalności: produkcyjną (operacyjną), inwestycyjną, finansową i prywatną. Stan kasy powinien być okresowo weryfikowany, aby umożliwić kontrolę prawidłowości i kompletności zapisów. Polega to na sprawdzeniu rzeczywistego stanu środków pieniężnych znajdujących się w kasie oraz na rachunku i porównaniu ze stanami wynikającymi z zapisów. W kalendarzu takim okresem jest tydzień. W tabeli 1. przedstawiono wybrany tydzień (od poniedziałku do soboty) z prowadzonego kalendarza w gospodarstwie.

Strona ta służy rolnikowi do zapisywania wszystkich informacji związanych z jego działalnością jako kierownika gospodarstwa i jego rodziny. Zwykle w kalendarzu umieszcza się to, czego oczekujemy. Plan naszych działań może mieć różną formę. W najprostszej wersji przyjmuje formę terminarza (rozkładu) naszych codziennych zajęć. Jeżeli jednak prowadzimy działalność gospodarczą mogą pojawiać się tutaj również planowane operacje finansowe i gospodarcze. A więc możliwe są naniesienia terminów oproszeń macior, wycieleń krów itd. Informacje te mogą być następnie przeniesione do części analitycznej kalendarza, w której rolnik w zależności od potrzeb może prowadzić ewidencję na wybranych „kartach roślino-pól”, „kartach zwierząt” i „kartach maszyn”. Można również zapisać terminy spłaty odsetek bankowych i rat kredytu itd. Ważne jest również, aby obok pojawiła się informacja o wykonaniu planowanego zdarzenia, poprzez zapisywanie pojedynczych zdarzeń gospodarczych i obrotów pieniężnych.

Podsumowanie wpłat i wypłat następuje raz w tygodniu w postaci przedstawionej w tabeli 2.

Następuje wstępny podział na obroty pieniężne dotyczące gospodarstwa domowego i gospodarstwa rolniczego, w tym na trzy podstawowe działalności: finansową, inwestycyjną i produkcyjną (operacyjną). Jeżeli rolnik będzie chciał ustalić bardziej szczegółowo obroty dla kilku wybranych działalności (lub gałęzi produkcyjnych) to może to zrobić. Nie przewidujemy tutaj konieczności rozpisywania wpłat i wypłat na wszystkie prowadzone działalności, bowiem zwykle sprawia to duże problemy. Natomiast dla wybranych kilku kluczowych zdaniem rolnika działalności (gałęzi) jest to o wiele łatwiejsze.

Operacje wpłat i wypłat, które były dokonywane przez bank możemy uzyskać bezpośrednio z wyciągu bankowego i wpiąć do kalendarza lub też zapisać na oddzielnej stronie. Przykład takiej strony zawiera tabela 3. Określenie operacji powinno pozwolić nam na dekretację zdarzenia analogicznie jak dla operacji kasowych.

Kolejnym krokiem w przetwarzaniu danych z kalendarza jest obliczenie kategorii przychodów i kosztów. W tym przypadku konieczne jest skorzystanie z informacji, które zawarte są na kolejnych stronach kalendarza. Ze względu na ograniczoną ilość artykułów nie uda się ich przedstawić a jedynie wymienić. Będą to informacje dotyczące spożycia i darowizn, otrzymanych zaliczek i przedpłat, należności i zobowiązań, zapasów inwentarza żywego, produkcji roślinnej w toku, produktów potencjalnie towarowych oraz zapasów środków produkcji. Dodatkowo należy obliczyć koszty amortyzacji aktywów trwałych. Oblicza się ją albo według wartości początkowej i stawek amortyzacyjnych, albo według wartości bieżącej (netto) i zakładanego okresu użytkowania danego środka. Poszczególne składniki aktywów i pasywów należy spisać na początek i koniec roku obrachunkowego (kalendarzowego) i stanowić one będą odpowiednio bilans otwarcia i bilans zamknięcia dla gospodarstwa. Jak wykazało doświadczenie z wdrożeń przedmiotowego kalendarza sporządzanie takiej inwentaryzacji nie sprawia problemu, chociaż gdy rolnik robi to pierwszy raz, to mogą pojawić się wątpliwości przy wycenie poszczególnych składników majątku.

Tabela 4

Zestawienie kwartalne wpłat i wypłat działalności operacyjnej

30. Wpłaty i wypłaty produkcyjne i z wiodącego kierunku - zestawienie kwartalne¹⁾. III kwartał (28.06 – 26.09)

Wpłaty /zł/		W tygo- dniu	Wypłaty /zł/	
produkcyjne (p)	z wiodącego kierunku		produkcyjne (p)	z wiodącego kierunku
		27		
		28		
		29		
		30		
		31		
		32		
		33		
		34		
		35		
		36		
		37		
		38		
		39		
		Razem		

¹⁾ Wypełniaj systematycznie przenosząc z zestawień tygodniowych. Wolne wiersze możesz wykorzystać na okresowe podsumowania.

Uwagi: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zasady sporządzania bilansu majątkowego są również wyjaśnione na stronach opisowych kalendarza. Każda tabela poprzedzona jest krótkim komentarzem, który ma umożliwić rolnikowi samodzielne jej wypełnienie. Jednak doradca może zaoszczędzić czas rolnika pomagając mu w zrozumieniu poszczególnych obliczeń. W tabeli 5. przedstawiono schemat obliczania wartości przychodów gospodarstwa.

Zebrane wpłaty z działalności produkcyjnej (operacyjnej) weryfikujemy o stan poszczególnych pozycji zawartych w tabeli na początek i koniec roku. Dodajemy jeszcze to, co zostało spożyte (dom) i dodajemy ewentualne darowizny przekazane nieodpłatnie na zewnątrz. Darowizny te musimy wycenić według cen możliwych do uzyskania na rynku (wartość godziwa).

Tabela 5

Schemat obliczania przychodów gospodarstwa

37. Od wpłat do przychodów

Roczne wpłaty produkcyjne (tab. 51)					
Stan na 1.01	Co zrobić	Pozycja – wartość zł	Co zrobić	Stan na 31.12	
[ ]	-	Należności (tab. 19)	+	[ ]	
[ ]	-	Zapasy produktów wł. pot. towarowych (tab. 18)	+	[ ]	
[ ]	-	Inwentarz żywy (tab. 11 i 12)	+	[ ]	
[ ]	-	Prod. roślinna w toku (t.13)	+	[ ]	
[ ]	+	Zaliczki otrzymane (tab. 21)	-	[ ]	
		+			
		Spożycie i darowizny (tab. 50)			
		=			
		Przychody roczne			

Bardzo podobnie obliczane będą koszty gospodarstwa tzn. poprzez weryfikacje wydatków związanych z działalnością produkcyjną (operacyjną) gospodarstwa. Mając te kategorie można obliczyć dochód rolniczy brutto i netto, a także po korekcie o przychody spoza gospodarstwa, dochód z gospodarstwa wiejskiego i zmiany w kapitale własnym. Uzyskujemy w ten sposób pełne zamknięcie roku obrachunkowego dla gospodarstwa jako całości.

Jeżeli rolnik zainteresowany jest bardziej szczegółowymi zestawieniami przychodów i kosztów ma do dyspozycji w kalendarzu kartę rośliny-pola na której znajdują się dane dotyczące np. nawożenia roślin, zwalczania chwastów i szkodników oraz zasobności poszczególnych pól. W produkcji zwierzęcej rolnik może prowadzić ewidencję w oparciu o kartę lochy, kartę krowy itd. Karty pól lub karty zwierząt zawsze powinny być prowadzone chronologicznie. W przypadku kalendarza prowadzonego przez okres dłuższy możliwe jest kontynuowanie zapisów na karcie pola w roku następnym. Skoroszyt pozwala na przełożenie kart ewidencyjnych z roku poprzedniego do bieżącego. Podobnie jest ze wszystkimi istotnymi informacjami z lat poprzednich. Mogą one być zachowane i wykorzystane do sporządzania analiz wieloletnich.

4. PODSUMOWANIE

W niedalekiej przyszłości wszystkie podstawowe urzędy techniczne, a także czynności społeczne, będą projektowane z milczącym założeniem posiadania umiejętności posługiwania się metodami i nowoczesnymi środkami przetwarzania informacji. Rozwój systemów informacyjnych doprowadzi do głębokich zmian zarówno w organizacji społeczeństw, jak i sfery działalności gospodarczej, w tym również gospodarstw wiejskich. Nie powinna to być jednak rewolucja, której się ulega, a ewolucja, którą się świadomie przygotowuje. W chwili obecnej należy większą uwagę zwrócić na upowszechnianie w rolnictwie systemów najprostszej ewidencji, pozwalającej rolnikowi na ustalenie podstawowych kategorii wynikowych i wykorzystanie ich w podejmowaniu bieżących decyzji.

Rolniczy kalendarz rachunkowy (RKR) ma dostarczać rolnikowi informacje potrzebne do prowadzenia gospodarstwa i pozwalać na dopasowanie zakresu prowadzonej ewidencji do jego potrzeb. Rodzaj zbieranych informacji może ulegać zmianom. Na początku mogą to być najprostsze dane pozwalające jedynie na zestawienie posiadanego majątku i na obliczanie dochodu rolniczego. Rolnik sam musi zdecydować czy dalej rozszerzać zakres zbieranych danych i wprowadzać elementy bieżącej kontroli. Jeżeli podejmie taką decyzję to musi określić, czego się spodziewa w kolejnych okresach. RKR daje możliwość planowania w kolejnych kwartałach w sposób kroczący tzn. po zakończeniu i analizie poprzedniego planujemy przyszły kwartał. W szczególności dotyczy to przepływów środków

pieniężnych, na podstawie których obliczane są następnie pozostałe kategorie wynikowe. Dalszym etapem jest prowadzenie szczegółowej ewidencji nakładów na kartach „roślino-pól” i „zwierząt” pozwalających na określanie kosztów poszczególnych upraw, chowu i hodowli zwierząt. W ramach RKR dajemy rolnikowi możliwość wyboru stopnia szczegółowości prowadzonej ewidencji w myśl zasady „jeżeli chce mu się chcieć” to może.

W naszym kraju na rozwój nowoczesnych systemów zarządzania wiedzą w rolnictwie ma wpływ wiele czynników i uwarunkowań. Niewątpliwie najważniejszym czynnikiem limitującym zastosowania praktyczne w gospodarstwach będzie sam rolnik. Należy większą wagę przywiązywać do edukacji rolników i współpracujących z nimi doradców. Wydaje się, że nie należy spodziewać się radykalnej zmiany postaw rolników. Dopiero ewentualnie przyszli absolwenci szkół, którzy będą mieli szansę opanować podstawy obsługi komputerów i oprogramowania mogą zmienić tą niekorzystną sytuację. Należy podjąć bardziej zdecydowane działania w celu stworzenia możliwości gromadzenia i wykorzystywania różnorodnych danych na potrzeby zarządzania. Najprostsze systemy z tego zakresu będą stanowiły podstawę, na której będzie możliwe budowanie bardziej skomplikowanych i zaawansowanych rozwiązań. Ważne jest również pozyskiwanie danych do badania skutków i kreowania polityki rolnej państwa i Unii Europejskiej. Jeżeli potrafimy opracować zestawy informacji, które rolnik będzie mógł wykorzystać dla własnych potrzeb usprawnienia zarządzania gospodarstwem to będzie również szansa na stworzenie warunków do pozyskiwania właściwych i wiarygodnych danych w skali całego kraju.

LITERATURA

1. Bet G., Janiak W., Nowakowski M., Piątkowski S. (1998): Rolniczy Kalendarz Rachunkowy narzędziem upowszechniania rachunkowości. Praca dyplomowa. Podyplomowe Studia Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych, Zarzeczewo.
2. Goraj L., Kondraszuk T., Sass R., Mańko S., Pokrzywa T., Wójcik E. (1996): „Dane źródłowe i wyniki Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych”. Materiały Krajowego Seminarium, Warszawa.
3. Grontkowska A., Tchorzewska E. (2000): Wybrane problemy związane z wdrażaniem ZSRGR (w opinii rolników). Materiały konferencji naukowej pt. „Rachunkowość rolnicza wobec wyzwań XXI wieku”. SGGW, Warszawa.
4. Kondraszuk T. (2000): Systemy informacyjne w gospodarstwach i przedsiębiorstwach rolniczych. Monografia, Wydawnictwo SGGW, Warszawa (str. 63-96).
5. Kondraszuk T. (2004): Ewidencja pozaksięgowa w gospodarstwie rolniczym jako element systemu planowania i kontroli. Monografia. Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi (str. 354-360). Uniwersytet Szczeciński i AR w Szczecinie. Szczecin.

6. Palasik A. (2000): Rolniczy kalendarz rachunkowy na przykładzie wybranego gospodarstwa. Praca dyplomowa. Podyplomowe Studia Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych, Warszawa. (1)
7. Palasik A. (2000); Kalendarz rachunkowy jako narzędzie wspomagania decyzji w gospodarstwie rolniczym. Wieś Mazowiecka, WODR w Warszawie, Październik 2000. (2)
8. Romanowska E., Jaroszewski J.(1998): Efektywność wykorzystania wiedzy rolniczej uzyskanej na szkoleniach w gospodarstwach rolnych województwa wrocławskiego. Praca dyplomowa. Podyplomowe studia rachunkowości gospodarstw rolniczych, Zaznaczewo.
9. Praca zbiorowa pod kierunkiem T. Kondraszuka (2004): Rolniczy Kalendarz Rachunkowy. Wydawnictwo ODR Bielice.

PAWEŁ BRYŁA

Katedra Marketingu Międzynarodowego i Dystrybucji

Uniwersytet Łódzki

email: pbryla@uni.lodz.pl

Reforma systemu regulacji rynków rolnych z perspektywy Francji¹

1. Wstęp

Wspólna Polityka Rolna jest systematycznie reformowana od co najmniej 20 lat, choć tempo tych zmian może rodzić kontrowersje. Najnowsze propozycje reform WPR są prezentowane w ramach tzw. przeglądu zdrowotnego (*health check*). Francja pozostaje jednym z głównych protagonistów w debacie nad przyszłością WPR. Dlatego warto przyjrzeć się stanowisku tego kraju w odniesieniu do mechanizmów regulacji rynków rolnych w UE.

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja stanowiska Francji w zakresie reform regulacji rynków rolnych w ramach przeglądu Wspólnej Polityki Rolnej.

Niniejsze opracowanie opiera się na wywiadach pogłębionych przeprowadzonych przez autora z najwybitniejszymi ekspertami ekonomiki rolnictwa we Francji oraz na szeregu dokumentów źródłowych. Przedstawiono nie tylko oficjalne stanowisko rządu francuskiego, ale również argumenty podnoszone przez francuskie związki zawodowe i organizacje rolnicze oraz przedstawicieli świata nauki.

Ze względu na ograniczoną objętość artykułu pominięto problematykę regulacji rynku mleka. Z uwagi na jej złożoność zasługuje ona na odrębne opracowanie. Natomiast wiele miejsca poświęcono francuskim propozycjom rozwinięcia systemu zarządzania ryzykiem w rolnictwie.

2. Czy zachować *status quo*?

Francja opowiada się za umieszczeniem w ramach Wspólnej Organizacji Rynków regulacji prawnych i finansowych, które umożliwiłyby organizacjom producentów, ich zrzeszeniom oraz związkom międzybranżowym wprowadzenie działań zmierzających do stabilizacji rynków.

¹ Niniejsze opracowanie opiera się na fragmentach ekspertyzy wykonanej przez autora na zlecenie UKIE.

We Francji są odbierane z dużą rezerwą deklaracje Komisji Europejskiej w zakresie ograniczenia mechanizmów wspólnotowych zarządzania rynkami rolnymi z powodu braku ich efektywności i nieprzystosowania do modelu polityki rolnej, który pozostaje *implicite*. Byłoby niebezpieczne pograżenie się w takiej debacie, ograniczonej do sfery narzędziowej, która nie pozwala na rozwinięcie przyszłościowej wizji dotyczącej polityki rolnej i roli tego działu gospodarki w społeczeństwie europejskim w latach 2014-2020. Zdaniem Francji tego typu debata plasuje kraje członkowskie w niekomfortowej pozycji, która ma charakter wyłącznie reaktywny. Należy podkreślić, że przegląd WPR, zwany bilansem zdrowotnym, jest przede wszystkim przeglądem, który z natury rzeczy musi zawierać także elementy pozytywne i musi się odbywać w ustabilizowanym kontekście budżetowym do roku 2013. Dlatego Francja wzywa Komisję Europejską do jak najszybszego przedstawienia jej wizji przyszłości rolnictwa. Francja jest zdania, iż Komisja Europejska posiada niezbędne środki, aby taką wizję przedstawić, w szczególności w ramach projektu badawczego „SCENAR 2020”, który śledzi ewolucję europejskiego rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich według różnych scenariuszy. W opinii Francji to Rada Ministrów UE powinna wytyczyć odpowiednie ukierunkowanie polityczne, biorąc pod uwagę kontekst międzynarodowy [COPEIAA 2007, s. 2].

Francja kładzie nacisk na to, że 5 celów WPR, które figurują w Traktacie od początku istnienia Wspólnoty do chwili obecnej, musi być zachowanych, z tym że dopuszcza możliwość ich uzupełnienia o zrównoważony rozwój, zapobieganie zmianom klimatycznym i zapewnianie bezpieczeństwa zdrowotnego żywności.

Kwestionowanie instrumentów zarządzania rynkami rolnymi przez Komisję Europejską wypływa z podjętych już lub spodziewanych zobowiązań w ramach wielostronnych negocjacji handlowych na forum Światowej Organizacji Handlu, które dotyczą znacznego obniżenia ochrony celnej i rezygnacji z dopłat eksportowych od 2013 r.

Francja zamierza przypominać swoim partnerom o dużej zmienności cen na światowych rynkach towarów rolnych i o rosnącym narażeniu rynku europejskiego na taką niestabilność. Dlatego też Francja dołoży wszelkich starań, aby UE respektowała zapis traktatowy dotyczący jednego z celów WPR, zawarty w art. 33 i dotyczący stabilizacji rynków. Eliminacja przestarzałych mechanizmów zarządzania rynkami z pewnością nie uchroni UE przed kolejnymi kryzysami.

Ekspert francuscy klasyfikują narzędzia zarządzania rynkami rolnymi w następujący sposób: 1) mające na celu opanowanie produkcji (kwoty i odłogowanie), 2) stwarzające duże prawdopodobieństwo stymulowania nadwyżek (interwencja i dopłaty eksportowe), co nadaje tego typu instrumentom złą renomę i 3) innowacyjne mechanizmy (instrumenty publiczne i/lub prywatne zarządzania ryzykiem ekonomicznym) [COPEIAA 2007, s. 5].

Spośród obecnie stosowanych instrumentów Francja nie wyklucza potrzeby utrzymania mechanizmu minimalnej interwencji, tzw. siatki bezpieczeństwa (ang. *safety net*, fr. *filet de sécurité*). W kontekście coraz silniejszego nasycenia rynków światowych i ich braku stabilności ten mechanizm interwencji powinien towarzyszyć klauzulom ochronnym w imporcie. Ponadto należy pracować nad innymi mechanizmami natury branżowej i międzybranżowej, jak upowszechnienie umów długoterminowych, przegrupowanie podaży, prywatne przechowywanie płodów rolnych i in [COPEIAA 2007, s. 6]. Wszystkie organizacje rolnicze opowiadają się za zachowaniem istniejących instrumentów regulacji rynków rolnych.

W opinii jednego z ekspertów francuskich, gdyby Komisja Europejska bardziej się zaangażowała w magazynowanie płodów rolnych, nie obserwowalibyśmy aż tak dramatycznego wzrostu cen. Dwukrotny wzrost cen zbóż prowadzi do znaczącego spadku dochodów francuskich hodowców i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego [Bourgeois 2008]. Drugi ekspert proponuje, aby stabilizować ceny w stosunku do wahań cen światowych. Mechanizmy interwencyjne nie powinny jednak podnosić cen żywności we Wspólnocie, a jedynie stanowić siatkę bezpieczeństwa [Vindel 2008]. Trzeci ekspert opowiada się za przeprowadzeniem rachunku, czy wspieranie magazynowania płodów rolnych jest korzystne tylko dla rolników, czy dla całego społeczeństwa. Ponadto należałoby sprawdzić, czy cena płacona za stabilność nie jest zbyt wysoka. Dodatkowym problemem jest dyblemat, czy można zmuszać podmioty gospodarcze do ubezpieczeń [Jayet 2008].

3. Jak regulować rynek zbóż?

Francuskie organizacje rolnicze i związki zawodowe prezentują następujące poglądy dotyczące branży zbożowej: utrzymać mechanizm interwencji z nisko ustalonym pułapem cen, aby stanowił on rzeczywiście siatkę bezpieczeństwa, a nie bodziec do zwiększania produkcji (C de F)², utrzymanie interwencji dla pszenicy jest pozytywne pod warunkiem istnienia płynności na rynku zbóż i braku skrzywienia w kierunku monokultury pszenicy (CGAAER), utrzymać mechanizm siatki bezpieczeństwa także dla tych rodzajów produkcji, gdzie odnotowujemy wzrost cen światowych (FGA, COPA), utrzymać mechanizm interwencji nawet ze stawką zerową dla zbóż paszowych, utrzymać zasadę i zdolności publicznego magazynowania; w przyszłości ten mechanizm powinien ewoluować w kierunku magazynowania tylko w sytuacjach kryzysowych (APCA), wzmocnić instrumenty regulacji w ramach zasady preferencji wspólnotowej; przyjąć europejski plan rozwoju produkcji roślin białkowych i oleistych, aby zmniejszyć deficyty (CR), wprowadzić system rezerw strategicznych szczególnie zbóż i mleka, podobny do rozwiązań stosowanych w przemyśle paliwowym (FGA) [Assises... 2008, s. 4].

² Wykaz skrótów nazw francuskich związków i organizacji rolniczych działających w otoczeniu rolnictwa znajduje się na końcu artykułu.

Rezygnacja z obowiązkowego odłogowania, której oczekują prawie wszystkie kraje członkowskie UE, wydaje się nieuchronna już od 2008 r. Pociąga ona za sobą wątpliwości co do dalszego istnienia specjalnej dopłaty do powierzchni odłogowanych [COPEIAA 2007, s. 6].

Organizacje rolnicze prezentują następujące poglądy w sprawie odłogowania: możliwość rezygnacji z odłogowania w sytuacji źle funkcjonujących rynków rolnych i zbyt wysokiego poziomu zapasów (CGAAER), utrzymać możliwość odłogowania, jeśli będzie niezbędne (APCA), przyjąć zerowy poziom odłogowania, gdy będzie to uzasadnione sytuacją rynkową (ORAMA, FGA), znieść obowiązkowe odłogowanie, co będzie istotnym uproszczeniem systemu, ale z wyjątkiem odłogowania uzasadnionego ochroną środowiska (C de F, ANIA), w przypadku odłogowania ze względów środowiskowych wprowadzić umowy wieloletnie zarządzania środowiskowego z odpowiednią stawką rekompensat (ORAMA), znaleźć bardziej efektywny mechanizm, aby zapobiegać kryzysom rynkowym w sektorze zbóż (COPA) [Assises... 2008, s. 5]. Według ekspertów system obowiązkowego odłogowania jest niepotrzebny.

4. W jaki sposób zarządzać ryzykiem w rolnictwie?

Problematyka zarządzania ryzykiem ekonomicznym w rolnictwie jest przedmiotem licznych badań i analiz. Na obecnym etapie Francja poparłaby wprowadzenie zestawu instrumentów, który musiałby oferować odpowiednie rozwiązania dla różnych typów gospodarstw rolnych. Taki zestaw mógłby obejmować następujące instrumenty: dotacje do niepewności (fr. *dotation pour aléas* – DPA; jest to instrument obecnie stosowany we Francji, finansowany w całości z budżetu krajowego), ubezpieczenie zbiorów, opcje i kontrakty terminowe oraz ubezpieczenie przychodów. Większość krajów członkowskich UE jest niechętnych lub podchodzi z rezerwą do tego tematu. Także Komisja Europejska akcentuje przeszkody, jak np. brak możliwości uwzględnienia różnic regionalnych w takim systemie, niezdolność radzenia sobie z dużymi fluktuacjami wydatków w ścisłych ramach budżetowych i niedostatek środków finansowych. Dlatego Francja przywiązuje dużą wagę do zbudowania solidnej argumentacji na rzecz wprowadzenia tego typu mechanizmów [COPEIAA 2007, s. 6].

Francja opowiada się za utworzeniem mechanizmu zarządzania ryzykiem klimatycznym w ramach I filara, aby bardziej niż obecnie skłaniać rolników do ubezpieczenia swoich zbiorów, szczególnie w sektorze produkcji owoców, warzyw oraz wina [COPEIAA 2007, s. 14].

Francja przywiązuje wagę do wspierania mechanizmów zarządzania ryzykiem rynkowym. Polega ono nie tylko na spadku cen, ale także na ich zbytnej fluktuacji. Dawniej ten problem był ograniczony z powodu systemu cen gwarantowa-

nych we Wspólnocie. Obecnie wzrasta znaczenie tego elementu ryzyka. Niestabilność cen produktów rolnych zmniejsza skłonność do podejmowania inwestycji długoterminowych w rolnictwie. Co prawda system płatności bezpośrednich wykazuje efekt quasi-ubezpieczenia dochodów rolniczych, jednak jest to instrument niewystarczający z punktu widzenia zarządzania ryzykiem rynkowym.

Ponadto Francja wspiera inicjatywę, aby w ramach I filara wypłacać odszkodowania rolnikom ponoszącym szkody związane z ryzykiem sanitarnym. Francja opowiada się za tzw. nową preferencją wspólnotową, która polega na wzmocnieniu kontroli sanitarnych w imporcie [Vindel 2008].

Według organizacji rolniczych należałoby w kwestii zarządzania ryzykiem [Assises... 2008, s. 6-7]:

1. utworzyć system ubezpieczeniowy otwarty dla wszystkich gospodarstw rolnych, aby stawiać czoła niepewności sanitarnej, klimatycznej i rynkowej; system powinien być finansowany z I filara poprzez zmodyfikowany art. 69, który umożliwiłby także finansowanie branży owczarskiej, rolnictwa ekologicznego i wysokich standardów jakości (FNSEA, JA); taki system powinien obejmować wszystkie formy wsparcia, zarówno oddzielone od produkcji, jak i związane z nią, uwzględniając wielkość siły roboczej zaangażowanej w gospodarstwie rolnym (JA),
2. zorientować się na wzrost wsparcia w ramach I filara w celu zarządzania różnymi typami ryzyka i upowszechnić to rozwiązanie we wszystkich rodzajach produkcji rolnej poprzez zastosowanie art. 69 lub przyjęcie innych, szczegółowych rozwiązań (CGAAER),
3. wprowadzić dotacje do niepewności; rozwinąć mechanizmy zarządzania ryzykiem przy pomocy środków pochodzących z art. 69; wykorzystywać organizacje branżowe i międzybranżowe do upowszechnienia kontraktacji; dostosowywać poziom wsparcia do aktualnych cen rynkowych; utrzymywać rezerwy bezpieczeństwa dla wybranych produktów (APCA, CGB),
4. utrzymać mechanizmy ograniczające wielkość produkcji i regulujące rynki rolne – ceny interwencyjne, publiczne magazynowanie, ochrona na granicach; rozważyć przydzielenie praw do produkcji poszczególnym rolnikom; byłoby to rozwiązanie przypominające kwoty mleczne, jednak znacznie powszechniejsze - dotyczące wielu kategorii produkcyjnych; taki system musiałby zawierać mechanizmy ułatwiające start młodym rolnikom (CP),
5. rozwinąć mechanizmy kompensacyjne i regulacyjne w odpowiedzi na niepewność i kryzysy; utworzyć fundusz solidarności sanitarnej; uznać zdolności organizacji branżowych w zakresie organizowania regulacji produkcji i rynków (FNB),
6. utrzymać zasadę preferencji wspólnotowej (CGB),
7. zachować subwencje eksportowe do 2013 r. oraz inne instrumenty, jak dopłaty do prywatnego przechowywania zapasów, efektywny system interwen-

cji, dopłaty do produktów mleczarskich rozdawanych w szkołach; utworzyć fundusz zarządzania kryzysami sanitarnymi i środowiskowymi w ramach I filara (CNIEL),

8. utworzyć europejskie uregulowanie asekuracji i/lub zachęty do ubezpieczania zbiorów i produkcji, szczególnie hodowli (C de F),
9. włączyć koszty zarządzania ryzykiem bieżącym do cen konsumpcyjnych oraz rachunku kosztów produkcji; ryzyko w sytuacjach wyjątkowych powinno być absorbowane w ramach solidarności narodowej (CR),
10. wprowadzić specjalne mechanizmy ubezpieczeniowe w branży zbożowej przy wsparciu publicznym; zastanowić się nad mechanizmem wsparcia antycyklicznego, finansowanym z I filara; ewentualne przekierowanie wsparcia w ramach art. 69 w celu finansowania mechanizmów zarządzania ryzykiem musi być ograniczone przez ocenę potrzeb danego sektora produkcji rolnej (ORAMA),
11. utworzyć nowe narzędzia na podobieństwo siatki bezpieczeństwa, systemów magazynowania i mechanizmów ubezpieczeniowych w ramach I filara (ANIA).

W memorandum z 16 marca 2006 r. w sprawie wdrażania i przyszłości reformy WPR, skierowanym do Rady UE (nr 7265/06), delegacja francuska, uzyskawszy poparcie Grecji, Hiszpanii, Irlandii, Włoch, Cypru, Litwy, Luksemburga, Węgier, Polski, Słowenii, Rumunii i Bułgarii, proponuje przyjęcie następujących rozwiązań [French delegation 2006]:

- 1) wzmocnienie mechanizmu „de minimis”, aby każdy kraj członkowski uzyskał zdolność finansową zarządzania lokalnymi i branżowymi kryzysami w adekwatny sposób;
- 2) wzmocnienie i dostosowanie klauzul ochronnych do reguł międzynarodowego handlu;
- 3) opcjonalne ustanowienie systemu ubezpieczeń, który nie powinien wpływać na istniejące już systemy na poziomie narodowym, ale wspierać rolników europejskich w podejmowaniu większej odpowiedzialności za zarządzanie ryzykiem klimatycznym, ekonomicznym, a nawet zdrowotnym; system ubezpieczeń rolniczych powinien być współfinansowany ze środków publicznych, na co wskazują doświadczenia amerykańskie i kanadyjskie; źródłem finansowania może być ułamek procenta środków z modulacji (specjalna metoda obliczeń byłaby przyjęta w nowych krajach członkowskich); kraje członkowskie powinny mieć możliwość włączenia takiego systemu ubezpieczeń na zasadzie opcjonalnej do swoich krajowych programów; ponadto UE powinna rozważyć możliwość wspólnych działań w przypadku katastrof rolniczych na dużą skalę, które nie podlegają ubezpieczeniu na prywatnym rynku;
- 4) wprowadzenie specyficznych instrumentów, odpowiednich dla poszczególnych branż, w szczególności produkcji wina, owoców i warzyw, które służyłyby nie tylko do zarządzania kryzysami, ale także do zapobiegania im;

źródłem finansowania może być ułamek procenta modulacji; te instrumenty mogą obejmować prywatne fundusze wyrównawcze na poziomie kraju członkowskiego, redukujące fluktuację cen – wsparcie publiczne tylko w początkowym okresie funkcjonowania, a także inne mechanizmy zarządzania ryzykiem np. dopłaty do prywatnego magazynowania płodów rolnych, dopłaty do przetwórstwa, dopłaty do dobrowolnej redukcji poziomu produkcji i programy promocji;

- 5) wykorzystywanie subsydiów eksportowych do 31 grudnia 2013 r. oraz innych mechanizmów wspierania eksportu, dozwolonych przez WTO;
- 6) wprowadzenie strategii komunikacyjnej, promującej WPR zarówno wśród obywateli Wspólnoty, jak i w krajach trzecich.

W swoim memorandum w sprawie zachęcania do odpowiedzialnego organizowania branż rolno-spożywczych w interesie rolników i konsumentów, skierowanym do Rady UE w dniu 25 stycznia 2008 r. (nr 5745/08), delegacja francuska zwraca uwagę, iż rolnictwo europejskie jest narażone na liczne rodzaje niepewności i niestabilności. Te czynniki ryzyka obejmują: nieprzewidywalne zagrożenia klimatyczne i zdrowotne; nieunikniony odstęp czasu między zmianami popytu a odpowiednią podażą, co utrudnia konstruowanie długoterminowych strategii rozwoju; nietrwałość większości produktów rolnych; krańcowa fragmentacja po stronie podaży; trudności ze zmianą zastosowania aktywów (np. uprawy długoterminowe) oraz ścisły związek między produkcją a specyficznym czynnikiem produkcji, jakim jest ziemia. Niektóre rynki rolne charakteryzują się ponadto znaczną asymetrią informacji między różnymi aktorami kanału rynku, co skutkuje zakłóceniem sygnałów wysyłanych przez rynek. Poza tym Francja podkreśla nierówną pozycję konkurencyjną rolników i odbiorców ich produktów, którzy charakteryzują się różnym poziomem koncentracji i siły monopolowej. Wreszcie reformy WPR od 1992 r. i liberalizacja handlu światowego osłabiły zasadę preferencji wspólnotowej. Wśród nowych wyzwań przed WPR Francja wymienia także: rosnącą częstotliwość kryzysów zdrowotnych, energetycznych i klimatycznych, rozwój nowych sektorów gospodarki wykorzystujących produkty rolne do celów nieżywnościowych oraz pojawienie się nowych aktorów na rynkach światowych (kraje i firmy), którzy przyczyniają się do wzrostu niestabilności systemu cen.

Według Francji remedium na powyższe zagrożenia jest wzmocnienie organizacji producentów rolnych, które powiększają siłę ekonomiczną rolników, oraz organizacji międzybranżowych (tzn. obejmujących różne ogniwa kanału rynku np. rolników i przetwórców, ang. *inter-branch organisations*), które redukują poziom ryzyka w danym sektorze i promują innowacyjność. Tego typu organizacje poprawiają strukturę poszczególnych sektorów.

W ustawodawstwie wspólnotowym są zawarte przepisy dotyczące organizacji producentów w kilku wspólnych organizacjach rynku, czasem bez określenia

szczegółowych zasad funkcjonowania (chmiel i oliwki), kiedy indziej wraz z definicją ich celów, kompetencji i systemu uznawania (wino, tytoń, owoce i warzywa, banany). W sektorze owoców i warzyw organizacje producentów są odpowiedzialne za wprowadzanie na rynek produktów swoich członków bez wymogu transferu własności tych produktów. Ponadto stowarzyszenia organizacji producentów owoców i warzyw są upoważnione (art. 5 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1182/2007) do prowadzenia wszystkich lub części zadań powierzonych organizacjom producentów, w tym wprowadzania produktów na rynek i ustalania reguł sprzedaży bez przekazywania własności tychże produktów.

Dlatego Francja opowiada się za ujednoczeniem systemu funkcjonowania organizacji producentów i ich stowarzyszeń we wszystkich branżach na wzór rozwiązań przyjętych w sektorze owoców i warzyw. Rozwiązania przyjęte w branży owocowo-warzywnej Francja traktuje jako modelowe. Według Francji powinny one być przyjęte także w pozostałych wspólnych organizacjach rynków.

W zakresie organizacji międzybranżowych wspólnotowe uregulowania prawne również nie są identyczne w różnych sektorach. W sektorze wina są one uprawnione do regulowania ilości produktu wprowadzanego na rynek. Bardziej restrykcyjne podejście obowiązuje w branży tytoniowej, owoców i warzyw, rybactwie i rybołówstwie. W branży cukrowniczej organizacja międzybranżowa nie posiada definicji, mimo że przypisuje się jej istotną rolę. W sektorach nie posiadających szczególnych regulacji w tym zakresie kraje członkowskie mogą uznawać organizacje międzybranżowe na podstawie art. 124(1) Rozporządzenia (WE) nr 1234/2007, ale nie mogą nadawać im uprzywilejowanego statusu w odniesieniu do prawa konkurencji.

Wobec powyższego Francja postuluje: harmonizację praktyk dozwolonych już przez niektóre wspólne organizacje rynków, przyjmując za modelowe takie rozwiązania, które byłyby najbardziej korzystne z punktu widzenia organizacji branży; zapewnienie odpowiednich rozwiązań prawnych, aby efektywnie stabilizować rynek we wszystkich branżach; celem jest osiągnięcie dopasowanie popytu i podaży poprzez wielkość produkcji, a także wspieranie strukturalizacji poszczególnych branż oraz zapobieganie i zarządzanie ryzykiem oprócz standardowej kontraktacji; finansowanie działalności organizacji międzybranżowych ze składek określanych przez profesjonalistów w danym przemyśle; możliwość rozszerzania przez władze uregulowań i składek, aby zrealizować wymienione wyżej zadania [French delegation 2008].

Według jednego z ekspertów najlepszą formą zarządzania ryzykiem jest rozwinięcie systemu magazynowania płodów rolnych, aby ograniczać ekstremalne fluktuacje na rynkach rolnych [Gohin 2008]. Inny ekspert wskazuje na rolę państwa (Wspólnoty) w reasekuracji ryzyka w przypadku wielkich katastrof czy kryzysów [Jayet 2008].

Francja postuluje rozwinięcie systemu ubezpieczeń zbiorów w rolnictwie i finansowanie go z budżetu wspólnotowego. Taki system już istnieje we Francji od kilku lat i jest finansowany z budżetu krajowego. Zastosowanie art. 68 (69) w celu uzupełnienia dopłat krajowych do ubezpieczeń byłoby korzystne. Ponadto Francja chciałaby rozszerzyć ten system na producentów owoców i warzyw oraz pasz, co jest jednak trudne. We Francji istnieje specjalny fundusz, za pośrednictwem którego kierowane są środki publiczne na dopłaty do ubezpieczeń. Jest to Fonds National de la Gestion des Calamités Agricoles (FNGCA). Ponadto już istnieje system obowiązkowych ubezpieczeń rolniczych. Francja chciałaby wyjąć pewne branże z FNGCA, aby ciężar ich finansowania przejęła Wspólnota. Ponadto istnieje dotacja do niepewności (DPA), która skłania rolników francuskich do oszczędzania, aby stawiali czoła ryzyku. Tego typu oszczędności rolników nie są opodatkowane, dlatego jest to bodziec do ubezpieczania się samemu na wypadek kryzysu. Jednak ten mechanizm dotyczy tylko stosunkowo niewielkich problemów. Ryzyko wielkich epidemii musi przejąć Wspólnota – Francja już to zrobiła. Zatem Francja proponuje wprowadzenie w ramach WPR mechanizmów zarządzania ryzykiem, które w dużym stopniu przetestowała już na gruncie krajowym [Vindel 2008]. Przy okazji przeglądu zdrowotnego WPR (*health check*) Francja pragnie przerzucić znaczną część ich finansowania z budżetu krajowego na poziom wspólnotowy.

5. Czy wspierać produkcję biopaliw?

Francja przyjęła ambitny cel wykorzystania biopaliw. Na rok 2010 ustaliła ich docelowy udział w transporcie drogowym na poziomie 7%, podczas gdy rekomendacja UE wskazuje na 5,75% (Dyrektywa 2003/30/WE). Aby osiągnąć cel określony w dyrektywie unijnej, należałoby zwiększyć powierzchnię upraw energetycznych o 13 mln ha, tj. o 20% w stosunku do powierzchni gruntów ornych w UE-25. Obecnie UE importuje 50% konsumowanej energii. Uzależnienie od importu benzyny wynosi 80%. Jeśli nic się nie zmieni, uzależnienie od importu energii będzie rosło i osiągnie 63% w 2030 r. (93% dla benzyny) dla UE-25. W tym kontekście UE zachęca do wykorzystywania biomasy jako jednego z nielicznych substytutów benzyny w transporcie.

Aby osiągnąć ten cel Francja posługuje się następującymi instrumentami: redukcja podatku konsumpcyjnego (TIC) na ustaloną ilość biopaliw, podwyższanie podatku od działalności zanieczyszczającej środowisko (TGAP) dla dystrybutorów paliw, którzy nie respektują stopy wykorzystania biopaliw.

W 2006 r. największym producentem biodiesla w UE były Niemcy (ponad 2,5 mln t). Francja zajmowała drugą pozycję (ok. 750 tys. t). Natomiast produkcja bioetanolu w UE jest zdominowana przez Hiszpanię i Niemcy (po ponad 300 tys. t). Francja zajmuje trzecią pozycję (ok. 230 tys. t).

W opinii francuskich organizacji rolniczych korzystne byłoby przyjęcie następujących rozwiązań: wsparcie innowacyjności w zakresie biopaliw drugiej generacji w ramach wielkiego, europejskiego programu badawczego; specjalne, wysokie wsparcie jest potrzebne dla producentów roślin strączkowych (CGA-AER), ukierunkowanie rozwoju produkcji rolniczej na cele nieżywnościowe jest niebezpieczne i nieodpowiedzialne z punktu widzenia suwerenności żywnościowej; wyżywienie ludności Europy powinno być absolutnym priorytetem rolnictwa europejskiego (CP), należy znieść wsparcie dla przemysłu biopaliw ze względu na efekty środowiskowe (FNAB), zamrozić plan rozwoju sektora biopaliw; bilans energetyczny i ekologiczny programu pierwszej generacji jest niekorzystny; należy skupić się na zapewnieniu zaopatrzenia w żywność (CR), utrzymać pomoc dla upraw energetycznych w 2008 r. i dokonać rewizji w 2009; zająć się tym tematem w trakcie przeglądu programów rozwoju obszarów wiejskich w 2010 r. (COPA); organizacja rolnicza ORAMA opowiada się za zachowaniem wsparcia dla upraw roślin energetycznych i zwiększeniem maksymalnej gwarantowanej powierzchni w ramach programu ACE [Assises... 2008, s. 7].

Jeden z ekspertów zwrócił uwagę, że można by wprowadzić rozwiązania ograniczające produkcję roślin energetycznych wtedy, kiedy ceny żywności idą w górę i przekraczają niepożądany poziom. Ponadto należałoby pozwolić rolnikom na produkcję biopaliw na własny użytek. Nie należy pozwolić na wzmocnienie korelacji między wzrostem cen paliw na rynkach światowych a wzrostem cen żywności we Wspólnocie [Bougeois 2008]. W opinii drugiego eksperta wspieranie produkcji biopaliw nie powinno być częścią polityki rolnej. Należy brać pod uwagę wpływ produkcji biopaliw na wielkość emisji gazów cieplarnianych [Gohin 2008]. Trzeci ekspert wskazał, iż system wsparcia producentów biopaliw powinien leżeć w kompetencji poszczególnych krajów członkowskich. Priorytetem jest wyżywienie, ale nie ma powodu, aby zaprzestać wysiłków w kierunku uniezależnienia się od wzrostu cen ropy naftowej poprzez produkcję biopaliw [Vindel 2008]. Według czwartego eksperta decyzję o produkcji roślin energetycznych rolnicy powinni podejmować wyłącznie na podstawie sygnałów wysyłanych przez rynek. Nie ma uzasadnienia dla wspierania tych upraw ze środków publicznych [Jayet 2008].

6. Podsumowanie

W debacie nad przyszłością Wspólnej Polityki Rolnej Francja akcentuje swoje przywiązanie do pięciu celów, które zostały zapisane już w Traktacie Rzymskim z 1957 r. i obowiązują do dnia dzisiejszego, mimo że wzbudzają coraz więcej kontrowersji w środowisku europejskich ekonomistów. Aby osiągnąć stabilizację rynków rolnych we Francji rozważane są różne warianty rozwiązań. Najczęściej wymienia się w tym kontekście potrzebę wzmocnienia kompetencji organizacji

producentów i przetwórców oraz rozwinięcia systemu ubezpieczeń rolniczych. Jednym z najbardziej kontrowersyjnych tematów jest zakres wsparcia produkcji biopaliw.

Francuskie związki i organizacje rolnicze i działające w otoczeniu rolnictwa

Skrót	Pełna nazwa	Tłumaczenie
ANIA	Association Nationale des Industries Alimentaires	Krajowe Zrzeszenie Przemysłu Spożywczego
APCA	Assemblée Permanente des Chambres d'Agriculture	Zgromadzenie Stałe Izb Rolniczych
C de F, COOP de France	Coopérative de France	Francuska Spółdzielczość
CGAAER	Conseil Général de l'Agriculture, de l'Alimentation et des Espaces Ruraux	Rada Ogólna ds. Rolnictwa, Wyżywienia i Obszarów Wiejskich
CGB	Confédération Générale des Planteurs de Betteraves	Organizacja Plantatorów Buraka Cukrowego
CNIEL	Centre National Interprofessionnel de l'Économie Laitière	Krajowe Międzybranżowe Centrum Mleczarstwa
CP	Confédération Paysanne	Konfederacja Wiejska
CR	Coordination Rurale	Współpraca Wiejska
FCD	Fédération du Commerce et de la Distribution	Zrzeszenie Handlowców i Dystrybutorów
FGA-CFDT	Fédération Générale Agroalimentaire CFDT	Zrzeszenie Branży Rolno-spożywczej w ramach centrali związkowej CFDT
FLR	Fédération Label Rouge	Stowarzyszenie Producentów Wyrobów Regionalnych, oznaczonych etykietą Label Rouge
FNAB	Fédération Nationale d'Agriculture Biologique	Krajowe Zrzeszenie Rolnictwa Ekologicznego
FNAF-CGT	Fédération Nationale Agroalimentaire et Forestière CGT	Krajowe Zrzeszenie Branży Rolno-spożywczej i Leśnictwa w ramach centrali związkowej CGT
FNB	Fédération Nationale Bovine	Krajowe Zrzeszenie Hodowców Bydła
FNO	Fédération Nationale Ovine	Krajowe Zrzeszenie Hodowców Owiec
FNSEA	Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles	Krajowa Federacja Związków Zawodowych Rolników
JA	Jeunes Agriculteurs	Stowarzyszenie Młodych Rolników
ORAMA	b. d.	organizacja producentów zbóż i roślin oleistych

Źródło: P. Bryła

LITERATURA

1. Assises de l'agriculture. Groupe bilan de santé de la PAC (2008): Synthèse des contributions reçues le 28 janvier 2008. Paryż.
2. Bourgeois L. (2008): wywiad udzielony autorowi niniejszego opracowania. Paryż, 1 lipca.
3. COPEIAA (Conseil de Prospective Européenne et Internationale pour l'Agriculture et l'Alimentation) (2007): Eléments pour une position française dans la préparation du « Bilan de santé » de la PAC. Paryż.
4. French delegation (2006): Memorandum on the implementation and the future of the reformed CAP. Rada UE, nr 7265/06, 16 marca.
5. French delegation (2008): Memorandum to encourage a responsible organisation of agri-food sectors in the interests of farmers and consumer. Rada UE, nr 5745/08, 25 stycznia.
6. Gohin A. (2008): wywiad udzielony autorowi niniejszego opracowania. Rennes, 3 lipca.
7. Jayet P.-A. (2008): wywiad udzielony autorowi niniejszego opracowania. Grignon, 4 lipca.
8. Vindel B. (2008): wywiad udzielony autorowi niniejszego opracowania. Paryż, 4 lipca.

WOJCIECH MÓL

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Wrześni

e-mail: sekretariat.pcpwrzesnia@home.pl

SPÓŁDZIELCZOŚĆ SOCJALNA – SPOSOBEM NA PRZECIWDZIAŁANIE BIERNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Praca zawodowa to niezwykle ważny element rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych oraz ich integracji ze społeczeństwem. Poprzez wykonywanie pracy osoba niepełnosprawna nie tylko uzyskuje większą niezależność ekonomiczną, ale także uczestniczy w życiu społecznym, przez co czuje się bardziej przydatna społecznie. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych ma szczególne znaczenie w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu jak również integracji społecznej. Jej znaczenie akcentowane jest zarówno w prawie i deklaracjach o charakterze międzynarodowym jak i krajowym. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła 5,5 mln osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 4,4 mln osób, w tym ok. 4,3 mln osób w wieku 16 i więcej lat.

Od szeregu lat populacja osób niepełnosprawnych w Polsce cechuje się rosnącą z roku na rok biernością zawodową, co dotyczy także osób w wieku produkcyjnym. Objawia się to niskim wskaźnikiem aktywności zawodowej, który jest 3-krotnie niższy niż u osób sprawnych. Duży wpływ ma na to struktura populacji osób niepełnosprawnych według wieku i wykształcenia oraz poziomu ich kwalifikacji zawodowych. Wysoki poziom bezrobocia w tym środowisku w efekcie rodzi wiele negatywnych zjawisk – pogłębia izolację i bezradność, utrwała postawy roszczeniowe wobec pomocy ze strony Państwa, pogłębia negatywne stereotypy społeczne dotyczące pracy osób niepełnosprawnych. Dane statystyczne odnoszące się do takich narzędzi tj. współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia od wielu lat potwierdzają znacznie trudniejszą, i wciąż pogarszającą się, sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy w porównaniu z osobami sprawnymi.

Tabela 1

Wskaźnik aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej

Lata	Ogółem w tys.	Aktywni zawodowo w tys.			Współczynnik aktywności zawodowej(%)	Wskaźnik zatrudnienia (%)	Stopa bezrobocia (%)
		razem	w tym:				
			pracujący	bezrobotni			
2000	4324	832	685	147	19,2	15,8	17,7
2001	4294	794	656	138	18,5	15,3	17,4
2002	4298	775	637	139	18,0	14,8	17,9
2003	4175	690	574	116	16,5	13,7	16,8
2004	4167	677	544	133	16,2	13,1	19,6
2005	4085	663	535	128	16,2	13,1	19,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dlaczego spółdzielnia socjalna?

Brak miejsc pracy, bierność zawodowa i nieskuteczność obecnych programów promujących zatrudnianie osób niepełnosprawnych, uzasadniają potrzebę wprowadzenia nowych rozwiązań. Jednym z nich może być funkcjonowanie spółdzielni socjalnej będącej specyficzną odmianą istniejących na rynku spółdzielni pracy.

W Polsce tworzenie spółdzielni socjalnych było już możliwe w 2004 roku dzięki regulacjom zawartym w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy wymuszającej stosowania aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu. Ustawa ta zmieniła treść ustawy prawo spółdzielcze wprowadzając pojęcie spółdzielni socjalnej. Spółdzielnie socjalne wymagały własnej, odrębnej regulacji prawnej, gdyż ich działalność leży w obszarze zarówno ustawy o promocji zatrudnienia, ustawy o rehabilitacji, ustawy o zatrudnieniu socjalnym, ustawy o pomocy publicznej oraz oczywiście prawa spółdzielczego. Ustawodawca doceniając potrzebę uregulowania tej szczególnej odmiany spółdzielczości, ustawą z dnia 27 kwietnia 2006 r. uchwalił ustawę o spółdzielniach socjalnych.

Głównym zadaniem funkcjonowania spółdzielni jest zwiększanie szans na rynku pracy tych kategorii ludzi, którzy z pewnych przyczyn są z niego wykluczeni lub dyskryminowani. Ustawa wymienia jaki jest katalog osób uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnej i są to: osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędzie pracy, osoby bezdomne, alkoholicy, narkomani, chorzy psychicznie, uchodźcy a także osoby niepełnosprawne.

Jest to bardzo specyficzna grupa biernych zawodowo osób, wymagająca zastosowania szczególnie inensywnych i zmuszających działań aktywizujących.

Spółdzielnie działają przede wszystkim na polu lokalnym, dostarczając dobra i usługi lokalnym społecznościom. Praca w spółdzielniach socjalnych łączy w sobie cele społeczne oraz zarobkowe. Pozwala na uzyskanie dochodów przez osoby bezrobotne, rozwija ich umiejętności zawodowe oraz pomaga osobom bez pracy w utrzymaniu więzi z lokalną społecznością. Spółdzielnia może również prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska.

Cechą charakterystyczną dla idei funkcjonowania spółdzielni socjalnej jest zastosowanie zasady prymatu celów indywidualnych i społecznych przed kapitałem (zyskiem). Taka sfera działalności gospodarczej, która stawia prymat celów społecznych nad maksymalizacją zysków nazywana jest ekonomią społeczną.

Zgodnie z zobowiązującymi przepisami spółdzielnia socjalna liczy co najmniej 5 osób. Przesłaniem takiej regulacji jest stworzenie możliwości wspólnej pracy osobom, które w pojedynkę miałyby trudności w uruchomieniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. W spółdzielni socjalnej praca opiera się na wspólnym zaufaniu członków, ich wzajemnej współpracy i bliskich relacjach. Spółdzielnia socjalna może również zatrudniać fachowców, spoza osób uprawnionych w sytuacji, kiedy członkowie spółdzielni nie posiadają odpowiednich kwalifikacji, zaś wykonywanie zadań, do których takie umiejętności są potrzebne, jest niezbędne. Jednak liczba osób zatrudnionych w takiej sytuacji nie może przekroczyć 1/5 liczby członków spółdzielni. Spółdzielnia socjalna może też prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną a także działalność społecznie użyteczną, wykonywaną w sferze zadań publicznych.

Członkami spółdzielni mogą być również organizacje pozarządowe, których celem nie jest osiąganie zysku, np. fundacje, stowarzyszenia a także gminne osoby prawne, działające na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców gminy. Choć formalnie wszyscy członkowie spółdzielni są równi, wydaje się, że rola organizacji mogłaby być jednak większa. Dla osób, które rozpoczynają dopiero drogę do samodzielności zawodowej, zaangażowanie w strukturze spółdzielni doświadczonego stowarzyszenia, które udzieli im na początek wsparcia finansowego, merytorycznego oraz lokalowego ma kapitalne znaczenie dla powodzenia przedsięwzięcia

Spółdzielnia Socjalna UL i doświadczenia wypracowane przez Partnerstwo na Rzecz Rozwoju w ramach Programu IW EQUAL.

Projekt Partnerstwo na Rzecz Rozwoju Spółdzielnia Socjalna UL, realizowany był na terenie powiatu wrzesińskiego od lutego 2005r do marca 2008r. Liderem Partnerstwa było Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Wrześni – jednostka samorządowa, realizująca zadania pomocy społecznej w powiecie. Głównym

rezultatem projektu jest wypracowanie w oparciu o sprawdzone doświadczenia włoskie i francuskie, modelu tworzenia spółdzielni socjalnej dla osób niepełnosprawnych jako nowego narzędzia aktywizacji zawodowej i społecznej dla niepełnosprawnych osób biernych zawodowo.

Ostatecznie w projekcie uczestniczyło 30 osób, mieszkańców terenu powiatu wrzesińskiego. Równolegle z rekrutacją uczestników projektu, partnerstwo prowadziło działania związane z ustaleniem obszarów działania spółdzielni. Działania te są kluczowe, gdyż na podstawie wyników przeprowadzonych badań, ustalone zostały obszary działalności gospodarczej przyszłej spółdzielni socjalnej. Obszary działalności gospodarczej partnerstwo określiło na podstawie przeprowadzonych badań marketingowych wśród 140 przedsiębiorców oraz 300 gospodarstw domowych powiatu wrzesińskiego. Badania te miały na celu wykazanie tzw. niszy rynkowych, czyli - potencjalnych obszarów działalności gospodarczej, dotychczas nie zagospodarowanych, w ramach których może działać przyszła firma socjalna. Wyłonione w badaniach nisze rynkowe, zostały następnie zbadane pod względem opłacalności ekonomicznej. W tym celu wykonano 10 biznes planów dla podmiotu rozpoczynającego działalność gospodarczą. Niszami rynkowymi dla spółdzielni socjalnej na terenie powiatu wrzesińskiego na podstawie przeprowadzonych badań i wykonanych biznesplanów okazały się cztery obszary tj: usługi sprzątania, ogrodnicze i utrzymania terenów zielonych, usługi opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, drobne usługi administracyjno-biurowe.

W celu zapewnienia uczestnikom projektu kwalifikacji do podjęcia pracy, przeprowadzono cykl szkoleń psychoterapeutycznych, podstaw prowadzenia działalności gospodarczej oraz praktycznych. Zakres tematyczny szkoleń był zgodny z potrzebami powstającej spółdzielni oraz zapotrzebowaniem na rynku pracy. W ich wyniku uczestnicy szkoleń uzyskali nowe umiejętności, doświadczenia, wiedzę i zdolności do funkcjonowania na rynku pracy.

Ostatecznie po przebyciu okresu szkoleniowego spółdzielnię socjalną utworzyły 23 osoby niepełnosprawne w tym 17 kobiet.

Podział spółdzielców pod względem miejsca zamieszkania, wykształcenia i stopnia niepełnosprawności przedstawia się następująco:

Ze względu na miejsce zamieszkania:

- tereny wiejskie - 10 osób,
- teren miasta - 13 osób.

Ze względu na stopień niepełnosprawności:

- III grupa - 18 osób,
- II grupa - 4 osoby,
- I grupa - 1 osoba.

Ze względu na wykształcenie:

- wyższe - 1 osoba,

- średnie – 12 osób,
- zawodowe – 8 osób,
- podstawowe – 2 osoby.

Ostatecznie po ponad półrocznym okresie szkoleniowym i przygotowawczym, spółdzielnia mogła wreszcie rozpocząć działalność gospodarczą. Faktyczną działalność gospodarczą spółdzielnia socjalna rozpoczęła w październiku 2007 r. od trzech rodzajów usług. Były to usługi w zakresie:

- ogrodnictwa, pielęgnacji terenów zielonych,
- sprzątanania,
- remontowo-budowlane.

W związku z podjęciem działalności gospodarczej, na podstawie spółdzielczej umowy o pracę zatrudnionych zostało w wymiarze 1/2 etatu 13 osób. Zastosowanie połowy wymiaru czasu pracy wydaje się konieczne i bezpieczne, zwłaszcza przy rozpoczęciu działalności gospodarczej. Pierwsze zlecenia jakie otrzymała spółdzielnia pochodziły od instytucji samorządowych. W tym przypadku było to Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Wrześni, będące jednocześnie administratorem partnerstwa oraz Wrzesiński Ośrodek Kultury. Największym natomiast zleceniodawcą prywatnym okazał się lokalny developer.

Jednym z podstawowych wyzwań w procesie zakładania spółdzielni jest pozyskanie odpowiednich źródeł finansowania. Finansowanie koniecznych wydatków powinno mieć charakter zdywersyfikowanego montażu finansowego i angażować środki publiczne (rządowe, unijne, samorządowe) oraz prywatne (inwestorów i firm prywatnych, udziałowców). Na etapie tworzenia spółdzielni istotne będą środki, jakie osoby niepełnosprawne uzyskać mogą z powiatowych urzędów pracy na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Ponadto możliwe jest dofinansowanie do wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Z gotowym pomysłem bezrobotni powinni zgłosić się do powiatowego urzędu pracy, który po zatwierdzeniu przedstawionego biznesplanu, na każdego z założycieli spółdzielni może przyznać trzykrotność średniej krajowej brutto na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Jeżeli spółdzielnia przetrwa rok, nie trzeba spłacać pomocy. W sporządzeniu biznesplanu oraz statutu i rejestracji sądowej mogą pomóc instytucje i organizacje pozarządowe.

Do możliwych form i źródeł finansowania wydatków związanych z założeniem spółdzielni socjalnej i Klubów Integracji Społecznej należą:

- dofinansowanie/finansowanie działalności klubu ze środków publicznych samorządu lokalnego (w trybie konkursu ofert- *art.17 ust.. 1 pkt 1 i art. 25 ustawy o pomocy społecznej*),
- dofinansowanie z samorządu województwa programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu (*art. 21 ust.1 ust. o pomocy społecznej*),
- granty krajowe, darowizny.

W przypadku spółdzielni socjalnych dużą rolę odgrywa możliwość wniesienia wkładu kapitału nie finansowego (nieruchomości, środki trwałe, zasoby ludzkie), zarówno sektora publicznego (samorządu gminnego), jak i prywatnego. Konkretne nakłady na utworzenie danej spółdzielni socjalnej będą zależały od jej planowanej wielkości i badań marketingowych zapotrzebowania i popytu na jej produkt. Wsparciem działania spółdzielni może być pomoc samorządu gminnego lub lokalnej organizacji pozarządowej, w formie prowadzenia księgowości oraz spraw kadrowo-płacowych spółdzielni.

Na szczególną uwagę w działalności spółdzielni socjalnej UL zasługuje Klub Integracji Społecznej (KIS), jako jednostka organizacyjna spółdzielni, której obszar działania stanowi:

- 1) prowadzenie działań wspierających, społecznie użytecznych, skierowanych do obecnych i „nowo przyjętych” spółdzielców,
- 2) prowadzenie działań skierowanych do pozostałych grup długotrwale bezrobotnych, wspierających inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej, w tym zadań zmierzających do tworzenia własnych miejsc pracy.

Zadaniem KIS w opisywanym modelu jest prowadzenie działalności:

- terapeutycznej (zajęcia motywujące, aktywizujące biernych zawodowo);
- edukacyjno-szkoleniowej (szkolenia z zakresu aktywnych metod poszukiwania pracy, kursy przygotowania zawodowego, kursy językowe),
- doradczej (doradztwo prawne, ekonomiczne, administracyjne),
- zatrudnieniowej (np. organizowanie robót publicznych według zasad ujętych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy), oraz
- oraz pomoc w tworzeniu spółdzielni socjalnych.

Docelowo jednostka spółdzielni będzie służyć pomocą przy zakładaniu firm socjalnych, prowadzeniu samodzielnej działalności gospodarczej lub podejmowania zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Wokół działalności KIS w przyszłości, dzięki zastosowaniu takiej współpracy, mogą powstawać przedsięwzięcia gospodarcze, układające się w kształt tzw. plastra miodu.

Rynek pracy w Polsce w ciągu ostatnich kilku lat zmienił się w sposób bardzo istotny. Spadek bezrobocia oraz szeroka emigracja zarobkowa sprawiła, że bezrobotnymi pozostały grupy najbardziej bierne i wycofane tak więc najtrudniejsze do zaktywizowania. Zanim osoby te trafią na chroniony lub otwarty rynek pracy, najpierw muszą być poddane bardzo trudnym zabiegom terapeutycznym, motywacyjnym oraz szkoleniom praktycznym. Osoby wycofane i bierne zawodowo najpierw muszą uwierzyć w siebie a potem nauczyć się pracy, odpowiedzialności za efekt wykonanej pracy swojej i spółdzielców. Spółdzielnia socjalna jako podmiot ekonomii społecznej może przejąć taką rolę, dzięki czemu ma ogromną szansę stać się poważnym narzędziem rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Spółdzielnie socjalne z powodzeniem mogą również działać na terenach wiejskich zwłaszcza w sektorze rolniczym i około rolniczym. We Włoszech spółdzielnie takie działają głównie w rolnictwie, ogrodnictwie, budownictwie; ich członkowie remontują stare domy lub zajmują się rzemiosłem na terenach, gdzie nie działa wielki biznes.

Wprowadzenie takiej formy gospodarki otworzy przed tymi osobami możliwość powrotu na rynek pracy, umożliwi im zdobycie przygotowania zawodowego i przezwycięży stan wykluczenia społecznego.

Model tworzenia spółdzielni socjalnej UL został zarekomendowany przez Fundację Fundusz Współpracy w Warszawie, realizującą program IW EQUAL z ramienia Ministerstwa Rozwoju Regionalnego do wdrażania na terenach wiejskich.

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Poradnik przyrodniczy dla doradców rolnośrodowiskowych. Bogumiła Błaszowska, Tomasz Cofta, Marek Jobda. Wyd. Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Brwinów 2008, ss.140

Ochrona przyrody kojarzy się najczęściej z ochroną przed zniszczeniem pojedynczych gatunków zwierząt czy roślin, lub też obszarami chronionej przyrody – parkami narodowymi i rezerwatami. Jednak chcąc skutecznie chronić przyrodę należy rozwiązać problem nie tylko jej ochrony w miejscach chronionych, ale także w miejscach użytkowanych gospodarczo. Program rolnośrodowiskowy, który został w Polsce uruchomiony w 2004 roku i jest kontynuowany w latach 2007-2013, to szansa na pogodzenie funkcji użytkowania rolniczego przestrzeni z ochroną zasobów przyrodniczych. Głównym celem Programu rolnośrodowiskowego jest zachęcenie rolników do takiego sposobu użytkowania terenów rolnych, który w większym niż dotychczas stopniu będzie przyczyniał się do ochrony środowiska i zachowania przyrody. Ocena walorów przyrodniczych gospodarstwa, jak i zaproponowanie odpowiednich metod ich ochrony przy jednoczesnym rolnym użytkowaniu, wymaga zarówno wiedzy rolniczej jak i przyrodniczej. Prezentowany poradnik to kompendium wiedzy w tym zakresie. Jego celem jest przybliżenie doradcom rolnośrodowiskowym i innym grupom zainteresowanych potrzebnej wiedzy przyrodniczej. Bogato ilustrowany poradnik, zawierający zdjęcia ułatwiające identyfikację roślin, zwierząt czy siedlisk, przeznaczony jest przede wszystkim dla doradców rolniczych, którzy będą wspierać rolników w wyborze i realizacji Programu rolnośrodowiskowego, ale może być również przydatny dla innych osób, interesujących się tematyką przyrodniczą.

Wybrane zagadnienia ekologiczne we współczesnym rolnictwie. Monografia, tom 4; pod redakcją Zbyszka Zbytka. Wydawca: Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych, Poznań 2007, ss. 231.

Jak podkreślają Autorzy monografii Polska posiada doskonałe warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Celem opracowania monografii było upowszechnienie rolnictwa ekologicznego w Polsce. Powinna ona być przydatna wszystkim, którzy zawodowo rozwiązują zagadnienia szeroko rozumianej ekologii, w tym także rolnictwa ekologicznego. Monografia przedstawia bieżące zagadnienia nurtujące rolnictwo ekologiczne w Polsce. Zbieżność i wieloaspektowość podjętej problematyki znajduje odzwierciedlenie w tytułach i treści poszczególnych rozdziałów.

Monografia zawiera dwa rozdziały. W pierwszym rozdziale przedstawiono problematykę ekonomiczną aspektów produkcji ekologicznej w Polsce, organizacji i efektywności gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych, zagadnienia uprawy i ochrony roślin, a także techniczne aspekty produkcji ekologicznej i produkcji żywności metodami ekologicznymi. W rozdziale drugim natomiast zawarto problematykę proekologicznych działań we współczesnym rolnictwie. Przedstawiono, między innymi, takie problemy jak: perspektywy produkcji roślin energetycznych w Polsce, porównanie wybranych parametrów energetycznych procesów brykietowania pociętej i nie pociętej słomy zbożowej, koszty produkcji paliwa z oleju lniankowego, a także charakterystyki obciążeń dynamicznych ciała człowieka.

ROCZNY SPIS TREŚCI 2008

	Numer	Strona
Od redakcji	2	3
ARTYKUŁY		
KRZYSZTOF GERLACH: Różne oblicza globalizacji i ich rola w rozwoju obszarów wiejskich	1	5
BARBARA GRADZIUK: Charakterystyka nabywców usług turystycznych świadczonych przez gospodarstwa wiejskie usytuowane w podregionie chełmsko-zamojskim	1	70
MARIA GRZYBEK: Zasady tworzenia związków lojalnościowych w agrobiznesie	3	5
HALINA KAŁUŻA, JOANNA WAWRZYSZUK: Opinie rolników na temat korzystania z wybranych usług Lubelskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Końskowoli Oddział w Rejowcu	3	53
JÓZEF KANIA: Razem możemy więcej, czyli jak wspólnie działać w grupach producentów rolnych	4	16
KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR: Szkolenie kandydatów na doradców rolnośrodowiskowych w opinii uczestników	4	29
WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI: Istota działalności informacyjnej Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego	4	41
ALINA LEWCZUK, ALEKSANDER LEWCZUK: Rola doradztwa i kształcenia dorosłych w rozwoju gospodarstw regionu północno-wschodniej Polski specjalizujących się w produkcji bydłowej	1	45
TERESA MIŚ: Realizacja programów rolnośrodowiskowych w regionie rozdrobnionego rolnictwa	2	72
GRAŻYNA NACHTMAN: Ekologiczne gospodarstwa w Polsce i w Niemczech – analiza porównawcza	2	50
MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: Metody pomiaru potencjału produkcyjnego gospodarstw rolniczych przydatne w pracy doradczej w opinii doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego	4	7
MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: Ocena możliwości przygotowania planów rozwoju gospodarstw przez doradców Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie	3	46
JOANNA RYBKA, WOJCIECH KNIEĆ: Komerccjalizacja doradztwa rolniczego w Polsce w opiniach rolników i kierowników powiatowych zespołów doradztwa rolniczego	2	18
JOANNA RYBKA: Trudności w pracy doradczej w opinii kierowników powiatowych zespołów doradztwa rolniczego	1	34

ARKADIUSZ SADOWSKI: Aktywność wybranych gospodarstw rolnych z Wielkopolski w korzystaniu z funduszy Unii Europejskiej	2	61
ROMAN SASS, PAWEŁ BIELAWSKI: Ocena funkcjonowania doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego w województwie kujawsko-pomorskim w opinii rolników	3	31
HENRYK SKÓRNICKI: System Doradztwa Rolniczego w państwach członkowskich WE	2	7
ROMAN SOBIECKI: Wybrane problemy wynikające z ekonomicznej globalizacji rolnictwa	2	34
ALINA WALENIA, TERESA MIŚ: Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 – cele, uwarunkowania i możliwości zastosowania w Polsce	3	67
ALINA WALENIA: HACCP jako system w przemyśle spożywczym gwarantujący bezpieczeństwo zdrowotne żywności	2	85
BOGDAN M. WAWRZYNIAK, BOLESŁAW WOJTASIK: Przebieg i realizacja Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2004-2006	1	55
SŁAWOMIR ZAWISZA, MONIKA TUŁODZIECKA: Działalność KPODR w Minikowie po integracji z UE w opinii badanych doradców	1	20
SŁAWOMIR ZAWISZA, ANNA TOMCZYK: Efekty członkostwa w Unii Europejskiej w opinii pracowników ŁODR w Bratoszewicach i współpracujących rolników	3	15

INFORMACJE

PAWEŁ BRYŁA: Reforma systemu regulacji rynków rolnych z perspektywy Francji	4	66
HENRYK BURCZYK: , LIDIA GRABOWSKA, JACEK KOŁODZIEJ: Konopie włókniste jako rośliny energetyczne	2	118
HENRYK BURCZYK, DOMINIKA PIEPRZYK-KOKOCHA: Podstawy opłacalności chowu jedwabnika morwowego w polskich warunkach	1	103
JACEK CHOTKOWSKI, TADEUSZ GAWLIK: Dobór odmian a sytuacja na rynku nasiennym ziemniaka	1	90
GRZEGORZ IGNACZEWSKI: Bitfarma – program komputerowy wspomagający zarządzanie produkcją roślinną w gospodarstwie – laureat Złotego Medalu Międzynarodowych Targów Poznańskich	3	100
TOMASZ KONDRASZUK: Rolniczy kalendarz rachunkowy jako element systemu zarządzania wiedzą w gospodarstwie wiejskim	4	53

EUGENIUSZ KOŚMICKI: Mięta znana i mniej znana- możliwości jej uprawy i wykorzystania	3	93
EUGENIUSZ KOŚMICKI: Wysokopienne sady ekstensywne – jako źródło różnorodności biologicznej i kulturowej	1	109
MARIA MAJEWSKA: V Rolniczy Festiwal Nauki	3	86
MARIUSZ MATYKA: Koszty założenia plantacji roślin uprawianych na cele energetyczne	2	110
MARIUSZ MATYKA: Źródła ryzyka w rolnictwie oraz metody jego ograniczania	1	82
WOJCIECH MÓL: Spółdzielczość socjalna – sposobem na przeciwdziałanie bierności zawodowej osób niepełnosprawnych	4	78
BOGDAN M. WAWRZYŃIAK, BOLESŁAW WOJTASIK: Przedakcesyjny i sektorowy program operacyjny w polskim rolnictwie	2	99
AGNIESZKA WOSZCZEK: Ogólnopolski konkurs „Sposób na Sukces” na najlepsze działania kreujące przedsiębiorczość i nowe miejsca pracy na obszarach wiejskich	3	80
NOWOŚCI WYDAWNICZE	1	113
NOWOŚCI WYDAWNICZE	2	129
NOWOŚCI WYDAWNICZE	3	103
NOWOŚCI WYDAWNICZE	4	85
ROZNY SPIS TREŚCI 2008	4	86
ANNUAL TABLE OF CONTENTS 2008	4	89

ANNUAL TABLE OF CONTENTS 2008

	Numer	Strona
FROM THE EDITORS	2	3
ARTICLES		
KRZYSZTOF GERLACH: Various faces of globalization and their role in rural development	1	5
BARBARA GRADZIUK: The profile of tourists spending their holidays situated in rural holdings in Chełmsko Zamojskie sub-region	1	70
MARIA GRZYBEK: Principles of creation of loyalty relationships in agri-business	3	5
HALINA KAŁUŻA, JOANNA WAWRZYSZUK: Farmers' opinion on use of agricultural advisory services of Rejowiec branch of Lubelskie Agricultural Advisory Center in Końskowola	3	53
JÓZEF KANIA: Together we can do more: how to cooperate in agricultural producer groups	4	16
KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA, PAWEŁ TUR: Courses for the agricultural and environmental advisors in the participants' opinion	4	29
WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI: The nature of information activity of province agricultural advisory service centres	4	41
ALINA LEWCZUK, ALEKSANDER LEWCZUK: The role of advisory service and adult education in the development of farms in North-east Poland specializing in cattle production	1	45
TERESA MIŚ: Realization of agroenvironmental programs in small-farm region	2	72
GRAŻYNA NACHTMAN: Organic farms in Poland and in Germany- comparative analysis	2	50
MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: Methods of farm productive potential measurement useful in the agricultural advisory work in the opinion of the Kujawsko-Pomorskie Agricultural Advisory Centre Officers	4	7
MARIA JOLANTA ORŁOWSKA: The estimation of the possibility of preparation of farm development plans by advisers of Kujawsko-Pomorskie Agricultural Advisory Service	3	46
JOANNA RYBKA, WOJCIECH KNIEĆ: Commercialization of agricultural advisory services in Poland in opinions of farmers and managers of district agricultural advisory service	2	18
JOANNA RYBKA: Difficulties in agricultural advisory job in opinion of managers of district teams of Advisory Service Center	1	34

ARKADIUSZ SADOWSKI: Activity of selected farms from Wielkopolska in use of european founds	2	61
ROMAN SASS, PAWEŁ BIELAWSKI: The estimation of performance of economic-organizational advisory in the kujawsko-pomorskie Provence in the opinion of farmers	3	31
HENRYK SKÓRNICKI: The system of the agricultural advisory service in member states of the European Community	2	7
ROMAN SOBIECKI: Selected issues resulting from economical globalization of agriculture	2	34
ALINA WALENIA, TERESA MIŚ: The European Ecological Natura 2000 Network – the aims, conditions and the possibilities of implementation in Poland	3	67
ALINA WALENIA: HACCP as the system in foodindustry warranting food health safety	2	85
BOGDAN M. WAWRZYNIAK, BOLESŁAW WOJTASIK: Course and realization of PROW in 2004-2006	1	55
SŁAWOMIR ZAWISZA, MONIKA TUŁODZIECKA: Functioning of KPODR in Minikowo after integration with the European Union in the opinion of surveyed advisors	1	20
SŁAWOMIR ZAWISZA, ANNA TOMCZYK: Effects of membership in the European Union in the opinion of workers ŁÓDR in Bratoszewice and cooperating farmers	3	15

INFORMATIONS

PAWEŁ BRYŁA: The reform of agricultural market regulation systems from the perspective of France	4	66
HENRYK BURCZYK, LIDIA GRABOWSKA, JACEK KOŁODZIEJ: Fibrous hemp as energy-plant	2	118
HENRYK BURCZYK, D. PIEPRZYK-KOKOCHA: Profitability of breeding mulberry silkworm in Polish condition	1	103
JACEK CHOTKOWSKI, TADEUSZ GAWLIK: Selection of potato varieties and the seed market	1	90
GRZEGORZ IGNACZEWSKI: BITFARMA – the computer programme supporting management in plant production in the farm – prize-winner of the Golden Medal of Poznań International Fair	3	100
TOMASZ KONDRASZUK: The agricultural account diary as an element of the knowledge management system on farm	4	53
EUGENIUSZ KOŚMICKI: The well-known mint and less-known mint – possibilities of cultivation and the utilization	3	93

EUGENIUSZ KOŚMICKI: Standard extensive orchards as the source of the biological and cultural diversity	1	109
MARIA MAJEWSKA, JUSTYNA ZDUNEK: 5 th Agricultural Festival of Science	3	86
MARIUSZ MATYKA: The comparison of costs of establishing plantation from different sorts of plants for energy-aims	2	110
MARIUSZ MATYKA: Sources of risks in agriculture and methods of limination them	1	82
WOJCIECH MÓL: The social cooperative movement the manner on the counteraction of professional passiveness of handicapped persons	4	78
BOGDAN M. WAWRZYNIAK, BOLESŁAW WOJTASIK: The importance of the pre-accesional program and the sectoral operating-program for adjustment process in Polish agriculture	2	99
AGNIESZKA WOSZCZEK: Polish National „The way for success” contest on Best activities creating entrepreneurship and New workplaces on rural areas	3	80
PUBLISHING NEWS	1	113
PUBLISHING NEWS	2	129
PUBLISHING NEWS	3	103
PUBLISHING NEWS	4	85
ANNUAL TABLE OF CONTENTS 2008	4	89

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

1. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego zamieszczają artykuły z zakresu metodyki i organizacji doradztwa rolniczego, funkcjonowania agrobiznesu i rozwoju obszarów wiejskich, polityki agrarnej i oświaty rolniczej oraz współpracy doradztwa z nauką w wymienionych obszarach.
2. Oprócz artykułów Zagadnienia przyjmują:
  - informacje o pracy doradczej i życiu instytucji doradczych;
  - informacje o sympozjach, seminariach i innych formach oświatowych z zakresu doradztwa i dla doradców;
  - recenzje i omówienia prac związanych z doradztwem rolniczym oraz ze wsią i agrobiznesem;
  - przeglądy czasopism krajowych i zagranicznych, ukazujące dorobek w wymienionych dziedzinach;
  - noty bibliograficzne o nowościach wydawniczych (do 100 znaków);
  - inne informacje w wymienionych dziedzinach;
3. Artykuły należy dostarczyć wydawcy w następującej formie:
  - streszczenie w języku polskim i angielskim - maksymalnie 14 wierszy;
  - treść podzielona na rozdziały i z wstępem oraz wnioskami lub podsumowaniem;
  - napisane za pomocą edytora pracującego w środowisku Windows (zalecany Word 97.0 i wersje nowsze);
  - dopuszczalna objętość prac do 20 000 znaków;
  - rysunki, tabele, wykresy i grafika dołączone w pliku zasadniczym, oraz **dotatkowo w oddzielnych plikach w programach źródłowych, w których zostały wykonane**, najlepiej w programach Word, Excel i CoreIDRAW w formacie B5;
  - dane literaturowe - **odwołania w tekście do pozycji literaturowych** z nazwiskiem autora i rokiem wydania, bez przecinka i w nawiasie kwadratowym, np. [Kowalski 1990];
  - alfabetyczny wykaz literatury na końcu artykułu, numerowany każdorazowo z nazwiskiem autora, pierwszą literą (literami) imienia, rokiem wydania (podanym w nawiasach półokrągłych) oraz po dwukropku tytułem publikacji, wydawnictwem lub nazwą czasopisma, numerem woluminu i strony;
    - przykład 1: Kowalski J., Nowak A. (1997): Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju wsi w Polsce. SGGW, Warszawa, 5-17;
    - Przykład 2: Kowalski J., Nowak A. (1997): Obszary wiejskie i problem agroturystyki. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 3, 5-17;
  - jeżeli w tekście umieszcza się numer kolejnego przypisu, powinien on być przedstawiony w formie liczby bez dodatkowych znaków, np. nawiasów (przypisy nadawane automatycznie);

- klawisza ENTER używa się tylko na końcu akapitu (wszystkie tytuły, punkty będące wyliczeniem itp. traktuje się jako odrębne akapity);
  - wcięcia akapitowe zaznacza się tylko za pomocą tabulatora lub innych narzędzi użytego edytora. Nie używać w tym celu spacji. Spacje należy stawiać tylko dla oddzielenia wyrazów, po kropce, przecinku, wykrzykniku, dwukropku, średniku itp. (nigdy przed tymi znakami). Nie używać spacji za nawiasem otwierającym i przed nawiasem zamykającym, a także przed i za odnośnikiem cyfrowym.
4. Tekst artykułu lub informacji, złożony w formacie B5 powinien być dostarczony w wersji elektronicznej (na dyskietce, płycie CD lub przesłany pocztą elektroniczną) oraz w dwóch wydrukach, w tym samym formacie.
  5. Nadesłane recenzje, omówienia, przeglądy itp. powinny zawierać tytuł pracy w oryginalnym brzmieniu i tytuł pracy przełożony na język polski.
  6. Do nadsyłanych prac należy dołączyć następujące dane: pełne imię i nazwisko autora, tytuł naukowy, miejsce pracy, adres pracy, numer telefonu i adres poczty e-mail.
  7. Redakcja zastrzega sobie prawo nie przyjęcia pracy, jeśli negatywne recenzje pokrywają się ze zdaniem Zespołu Redakcyjnego. Prac nie zamówionych, jak również prac zakwalifikowanych do druku Redakcja nie zwraca.
  8. Redakcja nie płaci honorariów autorskich. Wyboru artykułów do umieszczenia na stronie internetowej dokonuje Zespół Redakcyjny ZDR. Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 1 egz. autorski.
  9. Prace należy nadsyłać na następujący adres:

Centrum Doradztwa Rolniczego
Oddział w Poznaniu
61-659 Poznań, ul. Winogrody 63
Redakcja „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”
e-mail: a.keszycka@cdr.gov.pl

Uwaga !

Redakcja informuje Autorów, że na stronie internetowej czasopisma, obok spisu treści kolejnych numerów zamieszczane są streszczenia artykułów w języku polskim i w języku angielskim, a także wybrane artykuły. Jeśli Autor nie wyraża zgody na zamieszczenie artykułu na stronie internetowej czasopisma prosimy o złożenie pisemnego zastrzeżenia w momencie składania artykułu do Redakcji. Brak zastrzeżenia będzie przez Redakcję traktowany równoznacznie ze zgodą Autora na zamieszczenie artykułu w internecie.

